

TÜRK BASININDA AFGAN MÜLTECİ ve GÖÇMENLERİN TEMSİLİ

Jamshid WAKILI

Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir 2021

TÜRK BASININDA AFGAN MÜLTECİ ve GÖÇMENLERİN TEMSİLİ

Jamshid WAKILI

YÜKSSEK LİSANS TEZİ

Basın Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. İncilay CANGÖZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

TÜRK BASININDA AFGAN MÜLTECİ ve GÖÇMENELERİN TEMSİLİ

Jamshid WAKILI

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2021

Danışman: Prof. Dr. İncilay Cangöz

Afganistan, uzun zamandır savaş, ekonomik sorunlar, güvenlik ve mezhep çatışmaları nedeniyle göç veren bir ülkedir. Afganlar, Sovyet işgali dönemi ve ardından Taliban'ın baskıları nedeniyle öncelikle komşu ülkeler olarak İran ve Pakistan'a daha sonra da Türkiye'ye ve Türkiye'den de Avrupa ülkelerine gitme amaçlı göç etmektedir. Afganların Türkiye'ye son göç dalgası 2015 yılının ortalarında Avrupa ülkelerin sınırlarını göçmenlere açma kararı ile birlikte başlamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Türkiye'de Suriyelilerden sonra en çok nüfusa sahip olan Afgan göçmenlerdir.

Bu çalışmada Türk basınında Afgan göçmen ve mültecilerin temsili analiz edilmiştir. Araştırmada 2015'ten 2021'e kadar olmak üzere 6 yıllık dönemde Türkiye'de ulusal ölçekte yayın yapan 4 gazeteden (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak) konusu Afgan göçmen/mülteci olan toplamda 926 adet haber içerik analizi araştırma tekniği aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırmada Afgan mültecilerin önemli bir simgesel yok edilme veya ötekileştirilmeye maruz bırakıldıkları bulgulanmıştır. Göç yolunda yakalanma veya tekne batması gibi olumsuz olaylar, suç işleme veya şiddete maruz kalma gibi adli olaylar, iş gücü piyasasında hayli ucuz emek olarak ev sahibi ülkede işçilerin

ücretini düşürme gibi konularda haber yapıldığı görülmüştür. Haber medyasında Afganların “mağdur” ya da “tehdit edenler” şeklinde ikili bir temsil aracılığıyla sunulduğu görülürken siyasi konularda “siyasi silah” veya ekonomik kriz için de “günah keçisi” olabildikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Afgan göçmen ve mülteciler, Haber ve temsil, Afgan göçmenlerin temsili

ABSTRACT

REPRESENTATION of AFGHAN REFUGEES and MIGRANTS in the TURKISH PRESS

Jamshid WAKILI

Department of Journalism

University of Anadolu, Institute of Social Sciences, Jun 2021

Consultant: Prof. Dr. Incilay Cangoz

Due to climate changes, drought, crises, and conflicts, there is an increase in migration from the southern hemisphere of the world to the northern hemisphere. Although migration is not a new phenomenon or a new social problem, climate changes, drought, crises/conflicts, and global-scale economic crises force people living in the southern hemisphere of the world to migrate to more developed Western countries.

On the one hand, the cultural adaptation problems of immigrants to the host country, on the other hand, the unwillingness of the citizens of the host country to accept immigrants and share social welfare with them, stand out more as separate social issues.

Afghanistan has long been a country of emigration due to war, economic problems, security, and sectarian conflicts. Afghans immigrated primarily to neighboring countries such as Iran, Pakistan, and later to Turkey and from Turkey to European countries, first due to the Soviet occupation and later due to the pressures of the Taliban. The last migration wave of Afghans to Turkey started in mid-2015 with the decision of European countries to open their borders to immigrants. According to the data of the General Directorate of Migration Management, Afghan immigrants have the highest population in Turkey after Syrians.

The subject of this thesis is the representation of Afghan immigrants/refugees in the news media. In the literature of news sociology, attention is drawn to the importance of how the media presents events, people, and immigrants; because people's perceptions and thinking structures about the world they live in rely heavily on the news and information they obtain through the media. Therefore, how immigrants or refugees are portrayed in the news media of the host country is an important issue.

In this study, the representation of Afghan immigrants and refugees in the Turkish press was analyzed. This research analyzes a total of 926 news on Afghan immigrants/refugees at 4 outstanding Turkish national dailies (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah and Yeni Şafak) for a period of 6 years (from 2015 to 2021), employing content analysis research technique. The study revealed that Afghan refugees are exposed to significant symbolic destruction and/or marginalization. It has been seen that news has been made mostly about negative events such as being caught on the migration route or the sinking of a boat, forensic events such as committing crimes or being exposed to violence and reducing the wages of workers in the host country as very cheap labor in the labor market. While it is seen that Afghans are presented through a dual representation as “victims” or “treaters” in the news media, it has been seen that they can be “political weapons” in political matters or “scapegoats” for economic crises.

Keywords: Afghan immigrants and refugees, News and representation, Representation of Afghan immigrants

ÖNSÖZ

Bilimsel katkıları ile doğru yönlendirmesi ve tezin her aşamasında adım adım bana yardım eden, dost yaklaşımı ile sadece tez sürecinde değil, yüksek lisans döneminin tamamında her zaman yanımda olan değerli danışman hocam Prof. Dr. İncilay Cangöz'e yürekten ve sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisansta ders aldığım bütün hocalarıma minnettarım. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde çalışan güler yüzlü ve öğrencilere her zaman anlayışla davranan Enstitü personeline de şükranlarımı sunuyorum.

Eğitim sürecinde her zaman beni destekleyen yanımda olan aileme, özellikle de maddi ve manevi yardımlarını hiçbir zaman benden esirgemeyen değerli abim, Dr. Parviz Wakili'ye çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans yaptığım dönem boyunca beni yalnız bırakmayan ve bu çalışmada bana yardım eden değerli arkadaşlarım Yağmur Öngün ve Elif Koçbıyık'a; ayrıca manevi destekleriyle her zaman beni güçlendiren, yanımda duran ve teşvik eden bütün Türk ve Afgan arkadaşlarımı içten teşekkür ederim.

18/05/2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(İmza)

(Öğrencinin Adı Soyadı)

İÇİNDEKİLER LİSTESİ

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNA	viii
İÇİNDEKİLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiv
SİMGELER VE KISITLAMALAR DİZİNİ	xv
1.GİRİŞ	1
1.1. Problem	3
1.2.Amaç.....	4
1.3. Önem.....	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	6
2. ALANYAZIN: AFGANİSTAN’DA DIŞ GÖÇÜN EKONOMİK, SOSYAL VE SİYASİ NEDENLERİ	7
2.1. Afganistan’ın Tarihçesi	7
2.1.1. Taliban dönemi	9
2.1.2. Afganistan’da 2001 sonrasındaki toplumsal ve siyasal gelişmeler	10
2.2. Afganistan’ın Göç Profili.....	11
2.2.1. Afganistan’ın göç tarihi	12

2.2.2. Afganların göç nedenleri ve arkaplanı	14
2.2.2.1 Taliban döneminden sonra devam eden göçün nedenleri	15
2.2.3 Afgan göçmenlere yönelik İran ve Pakistan'ın politikası	16
2.2.4 Afgan göçmenlerin geri dönüşü	17
2.2.5 Dünyada Afgan göçmen ve mültecilere dair güncel veriler	19
2.3. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Afgan Göçmenleri	21
2.3.1 Türkiye'de yaşayan göçmen/mültecilerin istatistiği	23
2.3.2 Türkiye'de yaşayan mülteci/ göçmenlerin durumu	24
2.4. Mülteci, Göçmen ve Sığınmacı Kavramlarının Tanımlaması	26
2.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü	29
2.6. Medyada Anlam Üretimi ve Temsiller	31
2.6.1. Medya 'etki'sini analizden anlamlandırma süreci çalışmalarına	31
2.6.2. Haber analizi ve çerçeveleme	34
2.6.3. Eleştirel medya çalışmaları ve medyada anlam üretimi	36
2.6.3.1. Medyada anlam üretimi	38
2.6.4. Temsil nedir?	40
2.6.4.1 Temsil ve söylem	44
2.6.5. Medya ve temsil	45
2.6.5.1. İdeoloji ve medya temsili	49
2.6.6. Göçmen/mülteci/ sığınmacıların medyada temsili ve dil stratejileri	52
2.6.6.1. Nefret söylemi	54
2.6.6.2 Ötekileştirme	54
2.6.6.3 Çerçeveleme	55
2.6.6.4 Klişeleştirme / basmakalıp	56
2.6.6.5 Bireyselleşme ve kolektifleştirme (Genelleme)	56

2.6.7 Batı medyasında mülteci/göçmenlerin temsiline dair araştırmalar	57
2.6.8 Türkiye’de mülteci/göçmelerin temsiline değin yapılan çalışmalar	62
3. YÖNTEM	66
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	66
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	67
3.3. Veri Toplama Tekniği.....	68
3.3.1. Araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliği.....	72
3. 4. Veri Analizi.....	73
4. BULGULAR VE YORUM.....	77
4.1. Afgan Mülteci ve Göçmen Haberlerinin Frekans Dağılımı	77
4.1.1. Afgan mülteci ve göçmen haberlerinin gazetelere göre frekans dağılımı	77
4.1.2. Haberlerin yıllara göre dağılımı.....	78
4.1.3. Haber metinlerinin yazım türü	81
4.1.4. Haberdeki konu/olayın yeri	82
4.1.5. Tema ve konuların frekansının dağılımı	83
4.1.6. Haber metinlerde inşa edilen bakış açısı	89
4.1.7. Haberlerde Afgan mülteci/göçmenlerin sunumu	90
4.1.8. Adlandırma ve tanımlamalar	93
4.1.9. Haber metinlerinde kaynak kullanımı	96
4.1.10. Haber metinlerde adı geçen kurumlar	97
4.1.11. Genelleme ve bireyselleştirme	99
4.1.12. Afgan mülteci/göçmen haberlerinde cinsiyet.....	100
4.1.13. Haber metinlerde görüşüne yer verilen aktörler.....	100
4.1.4. Başlık içerik uyumu.....	102
4.1.15 Haberlerde fotoğraf kullanımı	103

4.2. Verilerin Nitel Analizi.....	104
4.2.1. Afgan göçmenlerin olay/durumlara göre temsilleri	104
4.2.1.1. Tehdit temsili: Afgan mülteci/göçmenlerin haberlerde bir tehlike olarak tasviri.....	105
4.2.1.2. Mağduriyet Temsil: Acınası, zavallı ve çaresiz insanlar	111
4.2.1.3. İşgücü piyasasının “günah keçileri”	119
4.2.1.4 Afgan göçmenler “bir insan kaçakçılığı sorunu” olarak betimleme.....	120
4.2.1.5. Haberlerde bilgi eksiklikleri ve alıntı kullanımı	124
4.2.2. Haber metinlerinde kullanılan dil stratejileri.....	123
4.2.2.1. Genelleştirme.....	125
4.2.2.2. Afgan göçmenleri siyasi bir “silah” olarak kullanmak	121
4.2.2.3. Ötekileştirme ve nefret söylemi kullanma	126
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	128
4.1.Öneriler.....	133
KAYNAKÇA	
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1. Haberlerin Gazetelere Göre Dağılım	77
Tablo 4.2. Metinlerin Yıllar ve Gazetelere Göre Dağılımı	78
Tablo 4.3. Haber Yazım Türü	82
Tablo 4.4. Haberlere Konu Olan Olayın Yeri	83
Tablo 4.5 Haber Temalarının Frekansı	84
Tablo 4.6. Haberlerin konusu.....	86
Tablo 4.7. Metinlerin Bakış Açısı	89
Tablo 4.8 Metinlerde Afgan mülteci göçmenlerin sunumu	92
Tablo 4.9. Adlandırma ve Tanımlanma	94
Tablo 4.10. Yıllara Göre Metinlerde Adlandırma.....	95
Tablo 4.11. Haberlerin Alındığı Kaynak.....	97
Tablo 3.12. Metinlerde Adı Geçen Kurum ve Kuruluşlar	98
Tablo 4.13. Metinlerde Afgan mülteci ve göçmenlerin genellemesi.....	99
Tablo 3.14 Afgan mülteci göçmen aktörlerin cinsiyeti.....	100
Tablo 4.15. Haberde görüşü (doğrudan alıntı) yer verilen aktör kim	101
Tablo: 3.16. Metinlerin başlık ve içerik uyumu.....	102
Tablo 3.17. Haberlerde Fotoğraf kullanıma durumu	103

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şehil.2.1. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruğu dağılımı.....	24
Şekil: 4.1. Metinlerin Gazetelere Göre Dağılım Oranı.....	73
Şekil 4.2 Gazetelere Göre Metinlerin Bakış Açısı Oranı.....	85

SİMGELER VE KISALTLAMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Af. MORR	: Afganistan Ministry of Repatriation and Refugees (Afganistan Geri Dönüş ve Mülteciler Bakanlığı)
BMMYK:	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
ISAF	: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü)
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

1.GİRİŞ

Günümüz dünyasını tanımlamada küreselleşme olgusuna sıklıkla başvurulmakta ve küreselleşme olgusu üretilen mal ve hizmetlerin, vasıflı ve/veya vasıfsız işgücünün, haber ve enformasyonun, sermayenin küresel ölçekte ulus-devlet sınırlarını rahatça aşarak hareket etmesi anlamında kullanılmaktadır. Kapitalizm 1980’lerden sonra neo-liberal politikalarla kendini yeniden yapılandırırken, ulus-devlet sınırlarını aşındırma ve küresel ölçekte iş yapabilme potansiyelini engelleyecek her şeyi ortadan kaldırma veya önemsizleştirmeyi dayatmaktadır. Neo-liberal politikalarla ivmesi artırılan küreselleşme, diğer bir deyişle kapitalizmin tüm dünyaya erişim yarışı, aslında insanlığın hayli eskilere uzanan *zenginlik, iktidar* ve *bilgi* arzularının belki de tarihte olmadığı kadar geniş bir düzlemi kapsayarak hayata geçme şekli olarak da görülebilir. Bu nedenle küreselleşme; mallar, hizmetler, imgeler, moda, fikirler, değerler kısacası insanın icat ettiği ve ürettiği hemen her şeyin dünya üzerinde bir akış içerisinde olmasını dayatmaktadır (Tutal Cheviron, 2014: 34). Küresel ölçekte böylesi bir iş/meta üretim potansiyeli ve iktisadi faaliyetleri mümkün kılan ise yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı iletişim alt-yapı olanaklarıdır.

Küreselleşme olgusunun dinamikleri açısından bakıldığında madalyonun diğer yüzü ise insanların küresel ölçekte yer değiştirmelerinin çoğunun gönüllülük esasıyla değil, ekonomik, politik veya toplumsal pek çok nedenle yerlerinden kopmaları; göçmen, mülteci veya sığınmacı gibi muhtelif hukuksal bağlamlarda farklı coğrafyalara göç etmek zorunda kalmalarını içeren bir hareketliliği kapsamaktadır. Göker ve Keskin’in (2015: 230) belirttiği gibi, “Mülteciler, gönüllü göçün aksine, zorla ya da zorlayıcı koşulların etkisi altında kalarak başka ülkelere, daha iyi yaşam koşullarına doğru bir göç akışı içerisinde bulunmaktadır.” Uygarlık tarihi açısından göç olgusu yeni olmamakla birlikte yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşanan radikal dönüşümler dünya ölçeğinde göçlerin de ivmelenmesine yol açmıştır. Örneğin, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ne Sosyalist Blok içerisindeki pek çok ülkeden göç olmuştur. Eski Yugoslavya’da olduğu gibi mikro milliyetçiliklerin yol açtığı bölgesel çatışmalar, İran İslam devrimi ve Orta Doğu’da yaşanan “Arap Baharı” gibi toplumsal ve siyasi krizler pek çok sivil vatandaşı yaşadıkları mekânı ve coğrafyayı terk etmeye zorlamıştır.

Küreselleşmeye olumlu yaklaşanlar onu etkileşim, çok kültürlülük, dinamizm, küresel kalkınma gibi kulağa hoş gelen kavramlarla ilişkilendirse de “göçmenler” söz konusu olduğunda kavramsal bağlam değişmekte ve küreselleşme pek çok olumsuz olgu ile iç içe geçen bir sorun olarak ele alınmaktadır. Peter Nyers (2009), Dooren Massey’in *coğrafyanın iktidarı* yaklaşımından hareketle, mültecilerin hareket eden insanlardan oluşan bir sınıfı oluşturduklarını ve bu sınıfın da Massey’in sözünü ettiği coğrafya iktidarında en alt basamakta yer aldıklarını ifade eder (2009: ix). Bunun anlamı ise mültecilerin şiddet, emek sömürüsü, güvencesiz çalışma ve yaşama gibi pek çok olumsuz yaşam koşulları içerisinde hayatlarını sürdürmek durumunda kaldıklarıdır. Tez konumuz açısından, haber sosyolojisi literatürüne baktığımızda mülteci, göçmen veya sığınmacılarla ilgili haber medyasının benimsediği yayın politikasının hayli sorunlu olduğu; ayrımcı bir dil ve söylem ile haberleştirildikleri, “mağdur” olanlar veya “tehdit eden yabancılar” olarak ötekileştirildikleri; ekonomik sorunların “günah keçisi” veya ekonomik yük olarak işaret edildikleri ancak kendi sesleri, sözleri veya yaşam öyküleri ile haber medyasında yer alamadıkları ayrıca mültecilerin insan hakları ihlalleri veya kırılganlıkları gibi konuların da haber söyleminde yer almadığı pek çok araştırmanın ortak bulgusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Göker ve Keskin, 2015; Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Efe, Pandır, ve Paksoy, 2018; 2018; Özdemir, 2018; Coker, 2019; Gözde, 2019; Kolukırmık, 2019; Yıldırım, 2018). Medya söyleminde göçmen ve mültecilerin bu denli olumsuz bir bağlamla, ötekileştirilerek, “tehdit” ve “güvenlik” sorunu olarak sunulmalarının nedeni “Göçmenler ve onların hareketi, sistemli olarak dünyanın düzenine tehdit olarak” algılanmasıdır (Nyers, 2009: 1).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün yayınladığı verilere göre, Türkiye’de yaşayan Afgan mültecilerin sayısı Suriyelilerden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Ancak 2020 yılının sonuna kadar Afganlar, Türkiye’de yaşayan düzensiz göçmenler arasında birinci sırada yer almışlardır. Ayrıca 2020 yılında Türkiye genelinde uluslararası koruma başvurusunda bulunanların çoğunluğunun Afganlar olduğu açıklanmıştır (Göç İdaresi, 2021).

Dünyada mülteci ve göçmenlerin sayısının giderek artmasına paralel olarak sosyal bilimlerin sosyoloji, iletişim, siyaset bilimi gibi disiplinlerinde bu konu üzerine akademik

araştırmalar da artmıştır. Özellikle Türkiye'nin bir taraftan Avrupa'ya geçiş için transit ülke olması diğerk taraftan Irak, İran ve Suriye gibi ülkelerle sınır komşusu olması Türkiye'yi i çatışmalarda sığınılacak ilk ülkelerden biri yapmaktadır.

2011 yılı sonrası Arap Baharı adı verilen ve farklı Arap lkelerinde başlayan birtakım toplumsal kargaşa ve çatışmalar sonucu iki milyon kadar Suriyelinin Türkiye'ye gelmesi ile birlikte g ve/veya mültecilik önemli bir toplumsal mesele olarak belirginleşmiş; bilimsel çalışma konusu olarak popülaritesi artmıştır. İletişim alışmaları alanında da Suriyeli sığınmacılar konusundaki akademik çalışmalar hız kazanmıştır (Göker ve Keskin, 2015; Doğanay ve oban Keneş, 2016; Efe, Pandır, ve Paksoy, 2018; 2018; zdemir, 2018; Coker, 2019; Gözde, 2019; Kolukırık, 2019; Yıldırım, 2018). Bu konuda Türkiye'de yürütülmüş akademik araştırmaların önemli bir kısmı mültecilerin medyadaki temsili, haberde kullanılan dil ve söylem stratejileri ile haber medyasındaki hak ihlalleri ile ilgilidir. Literatüre bakıldığında Suriyeli mülteci ve göçmenlerin medyada temsili konusunu ele alan çok sayıda akademik araştırma mevcutken Afgan mülteci ve göçmenler ile ilgili medya politikalarını irdeleyen bir çalışma yoktur. Oysa daha önce de belirtildiğiki gibi Türkiye'de yaşamakta olan Afgan göçmenler Suriyelilerden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın konusu, Türkiye'deki haber medyası ve Afgan mülteci ve göçmenler ilişkisi olarak belirlenmiştir.

1.1. Problem

Bu çalışmada haber medyasının Afgan mülteci ve göçmenler konusunda benimsemiş olduğu yayın politikası sorunsallaştırılmıştır. Suriyeli göçmenler ile ilgili önemli bir literatür olmakla birlikte Afgan mültecilerin nasıl temsil edildikleri, haber medyasında kullanılan dil ve söylem stratejisi ile ne tür temsillerle kamusal alanda yer aldıkları konusunda önemli bir bilgi eksikliğiki vardır. Bu nedenle bu tez çalışmasının problemi, "Afgan mülteci ve göçmenler gazete haberlerinde nasıl temsil edilmektedir?" şeklinde kurulmuştur.

1.2. Amaç

Bu tez çalışması genel olarak Afgan mülteci ve göçmenlerin Türkiye'deki gazetelerde nasıl temsil edildikleri sorusunun cevabını yanıtlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda; araştırmada 2015 yılının başından 2020 yılının sonu yani Aralık ayına kadar toplam altı yıl içerisinde Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde yayımlanan ve konusu Afgan göçmen/mülteci olan bütün haberler incelenmiştir. Araştırmada Afgan mülteci ve göçmenlerin Türk basınında nasıl bir kimlik ile sunulduğunu ve medyanın nasıl bir yayıncılık politikası benimsediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak için aşağıda sıralanan alt araştırma soruları sorulmuştur.

1. Afgan mülteci ve göçmenler ile ilgili çıkan haberlerin gazetelere ve yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Haberlerde genelde hangi temalar ve konular ele alınmıştır?
3. Afgan mülteci ve göçmenlerin haberlerinde kullanılan dil nasıldır?
4. Afganlar haber metinlerinde nasıl adlandırılmaktadır?
5. Haberlerin aktörü kimdir?
6. Haberde Afgan mülteci ve göçmenin görüşlerine doğrudan yer verilmekte mi yoksa onların yerine başka aktörler mi konuşmaktadır?
7. Afganlar çoğunlukla birey olarak mı yoksa kalabalık bir grup olarak mı haberde yer almışlardır?
8. Mülteci ve göçmen haberlerinde genelde hangi kurumun adı geçmektedir? Sivil toplum örgütleri ve mülteci haklarına yer verilmekte midir?
9. Haberde kullanılan bir fotoğraf var mıdır, varsa içeriği nedir?
10. Haber hangi kaynaklardan alınmaktadır?
11. Afgan mülteci ve göçmenler ile ilgili çıkan haberlerin türü (*soft news* veya *hard news*) nedir?

1.3. Önem

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin verilerine göre, 2020 yılının sonunda dünyada BMMYK bünyesinde kayıtlı olan 79.5 milyon yerinden edilmiş insan var. Bu göçmenlerin 26.9'u kendi ülkelerinden çıkıp farklı bir ülkeye yerleşen

göçmenlerdir. Afganlar; Suriyeli ve Venezüellalılarından sonra dünyada göç eden en kalabalık grup olarak üçüncü sırada yer almaktadır (UNHCR, 2020). Türkiye ise dünyada en çok göçmen ve sığınmacıyı barındıran ülkedir. Türkiye’de göç ve sığınma amaçlı yaşayan yabancı uyruklular arasında Suriyelilerden sonra ikinci sırada Afgan göçmenler yer almaktadır (Göç İdaresi, 2020).

Afganların yıllardır devam eden zorunlu göçlerinin nedenlerini anlamak için Afganistan’ın siyasal, sosyal ve jeopolitik durumuna bakmak gerekir. Afganistan’da yaklaşık kırk yıldır devam eden bir savaş var ve bitmek bilmeyen bu savaş ortamı; ilaveten ülkenin zor coğrafi koşulları Afgan halkını dış göçe zorlamaktadır. Son altı yıldır (2015-2020) Avrupa’ya ulaşmak isteyen çok sayıda Afgan göçmenin Türkiye’ye gelmesi ile birlikte, söz konusu göçmenlerin ilgili ülkedeki yaşam koşulları, kültürel entegrasyonları ve bu grupların medyada sunulma şekilleri daha da önem kazanan sosyal meseleler olarak belirginleşmektedir. Türkiye medyasında Afgan mülteci ve göçmenlerin temsili sadece medya araştırmaları açısından değil, kültürel ve sosyolojik açıdan da önemli bir araştırma konusudur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre Türkiye’de yaşayan mülteci ve göçmenlerin büyük kısmının Afganlar olmasına karşın, Afgan mülteci ve göçmenler üzerine çok az sayıda akademik çalışma mevcuttur. Göçmen/mültecilerin medyada temsili konusundaki çalışmalar ağırlıklı olarak, yakın tarihte ortaya çıkan Suriye krizi ve devamında Türkiye’ye çok sayıda Suriyelinin gelmesi nedeniyle, Suriyelileri kapsamaktadır. Ülkedeki mülteci/göçmen grupları arasında ikinci sırada yer alan Afganların medyada nasıl sunulduğu ve kullanılan haber dili ihmal edilmiş bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tez Türkiye’de hiç de azımsanmayacak bir orana sahip olan Afganların nasıl haberleştirildikleri; yaşadıkları felaket veya kazalarda nasıl sunuldukları ve göçmen haklarının haber medyasında ne denli dile getirildiğinin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır.

1.4. Varsayımlar

Bu çalışmanın varsayımları şöyledir:

- Araştırma kapsamında yer alan örneklemin, Türkiye’deki anaakım haber medyasının Afgan mültecilerle ilgili yayın politikasını temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Kullanılan anahtar sözcükler aracılığıyla konusu Afgan göçmen/mültecilerle ilgili olan haberlerin büyük bir çoğunluğuna ulaşılabildiği varsayılmaktadır.
- Araştırma kapsamında yer alan Hürriyet, Sabah, Yeni şafak ve Cumhuriyet gazetelerinin anaakım haber medyasını temsil ettikleri varsayılmaktadır.
- Gazetelerin online haber sitelerinde yayımlanan metinler ile basılı nüshaları arasında yayın politikası farkı olmadığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, altı yıl içerisinde (01.01 2015 – 30.12.2020) Hürriyet, Sabah, Yeni şafak ve Cumhuriyet gazetelerinin web sitelerinde yayımlanan, Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili anaakım haber medyasındaki haberleri kapsamakta; alternatif medya olarak nitelendirilen haber örgütlerinde yapılan haberleri kapsamamaktadır.

Araştırma sadece Afgan mülteci ve göçmenleri kapsadığı için genel mülteci ve göçmen sorunlarını konu alan haberler, bu araştırmada yer almamıştır. Ayrıca incelenen metinlerin hepsi haber niteliğinde olup köşe yazısı, fotoğraf galerisi ve video gibi haber unsurları araştırmaya tabii tutulmamıştır.

2. ALANYAZIN: AFGANİSTAN’DA DIŞ GÖÇÜN EKONOMİK, SOSYAL VE SİYASİ NEDENLERİ

Bu bölümde Afganistan’ın kısa bir tarihçesi anlatılacak; coğrafi, ekonomik, politik ve jeopolitik durumu özetlenecektir. Böylelikle ülkenin neden bu kadar dış göç veren bir ülke olduğunun dinamikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1. Afganistan’ın Tarihçesi

Bugünkü Afganistan, eski adı ile Horasan, Güney Asya’da yer alan kırsal bir ülkedir. Orta Asya, Güney Asya, Orta Doğu ve Uzak Doğu ülkelerini birbirine bağlayan bu ülke, önemli bir coğrafi konuma sahiptir. Şimdiki Afganistan’ın en eski adı Ariana’dır, İslam’dan sonra ise Horasan olmuş ve 18. yüzyılın ortalarında Peştun kabilesinin hükümeti ele almasıyla birlikte ülkenin ismi “Afganistan” olarak değiştirilmiştir. Afganistan adı 19. yüzyılda yaygın bir şekilde ülke genelinde kullanılmıştır. Afganistan, Farsça dilinde Afganların yaşadığı ülke anlamına gelir ve “Afgan” kelimesi genellikle de Peştun kabilesi için kullanılır. Bu ülkede çeşitli kabileler ve etnik topluluklar yaşamaktadır. Afganistan’ın en önde gelen etnik grupları Peştunlar, Tacikler, Hazaralar ve Özbeklerdir. Ayrıca Afganistan’da otuzdan fazla dil mevcuttur ancak Peştuca ve Farsça ülkenin resmi dilleri olarak kullanılmaktadır.

Afganistan’ın modern tarihi 1747’de Dürranı İmparatorluğuyla başlamıştır. Ahmet Şah Dürani, Pers Padişahı Nadir Şah’ın ölümünden sonra, Afganistan’da kendi imparatorluğunu ilan etmiştir. Dürranı İmparatorluğu, İran’ın Fars hükümeti ve o dönemde Hindistan’da hüküm süren Babür İmparatorluğu arasında kalmıştır (Katzman & Thomas, 2017). Ahmed Şah Dürranı kendi imparatorluğunun sınırlarını Hindistan’a doğru genişletmiştir (Yıldırım, 2018).

Afganistan’ın yeni tarihi olarak adlandıran son 300 yılda; Afganistan’ın daima bir savaş içinde olduğunu söylemek mümkündür. İlk önce Hindistan üzerinden Afganistan’a ulaşmaya çalışan İngiltere ve daha sonra İngiltere’nin Sovyetler Birliğiyle çatışması, Afganistan’ı bir savaş alanına dönüştürmüştür. Hindistan’ı denetleyen İngiltere, Sovyetlerin ilerlemesini durdurmak için Afganistan topraklarını kullanmayı amaçlamıştır. Güçlü bir

merkezi devletin olmadığı Afganistan’da, Ahmet Şah Dürani’den sonra hükümeti ele geçirmek amacıyla, çoğu Dürrani’nin torunları olan Afgan Emirleri arasında savaşlar başlamıştır. İngiltere bu durumu kullanarak Afganistan’ın denetimini ele geçirmiştir. Ahmet Şah Dürrani’den sonra Afganistan’da İngiltere’nin yardımıyla ilk kez güçlü ve merkeziyetçi bir hükümet kuran Abdurrahman Han, Ahmet Şah Dürrani’nin torunudur. Abdurrahman, Afganistan’da yaşayan Şii Müslümanlara herhangi bir hak ve hukuk tanımamıştır. Abdurrahman Han’ın zulmünden dolayı ve ekonomik nedenlerle ülkeden kaçan Afgan Şiiler, Afganistan’ın ilk mülteci grupları olarak kabul edilmektedirler (Yıldırım, 2018). Dünyanın iki büyük gücünün ilk kez Afganistan’da karşılaşması, sekiz sene içinde üç Anglo-Afgan (İngiliz-Afgan) savaşının yaşanmasına neden olmuştur (Katzman ve Thomas, 2017). Yıllarca Afganistan’ın dış politikası İngiltere’nin denetiminde kalmıştır. Afganlar ve İngilizler arasındaki üç büyük savaştan sonra, Afganistan, 1919 tarihinde Amanullah Han döneminde bağımsızlığına kavuşmuştur.

II. Dünya Savaşı yıllarında Afganistan, tarafsızlığını korumuştur. Savaş sonrasında Avrupa’da ve dünyanın farklı coğrafyalarında ülkelerin geliştiği bir dönemde Afganistan’da hiçbir değişim yaşanmamıştır. Afganistan’ın son padişahı olan Zahir Şah, kırk sene hüküm sürmüştür. Onun döneminde Afganistan’da herhangi bir ilerleme ve gelişme olmamıştır. Dünyanın en kritik döneminde Afganistan’da herhangi bir ilerleme gerçekleşmemesi daha sonraki dönemlerde Afganlar için önemli sorunlara yol açmıştır (Kuschminder ve Dora, 2009).

Krallık sisteminden cumhuriyet sistemine geçen Afganistan, Soğuk Savaş döneminde yine SSCB ve Amerika’nın rekabet alanına dönüşmüştür. Afganistan’ın ilk cumhurbaşkanı olan Muhammed Davud Han hükümetinin içinde ve dışında güçlenen Sovyetler Birliği destekli partiler ve gruplar 1979’da bir darbe yoluyla Afganistan’ın denetimini ele geçirmişlerdir (Katzman ve Thomas, 2017). Sovyetlerin ülkenin denetimini ele geçirdiği 1979 yılı, Afganistan’da uzun süreli bir savaşın başlangıcı sayılır (Hassany, Waldman, Diamond, Walsh ve Adlparvar, 2009, s. 1-10). İktidarı ele geçiren Komünist yönetim, geleneksel bir toplumda radikal değişimler yapmaya çalışmış, ancak onların bu değişim çabası İslamcı gruplar tarafından destek bulmamış; revizyonlara karşı İslamcı gruplar (Mücahitler) komünist hükümete karşı savaş açmışlardır (Katzman ve Thomas, 2017).

Sovyet güçleri ve onların denetimindeki Afganistan devleti, Mücahit üyelerini yakalamak, öldürmek ve onları saklandığı köylerden uzaklaştırmak için sivillerin yaşadığı köylere ve mahallelere saldırmışlardır. Sovyet ve hükümet güçleri, yalnızca uluslararası hukuku doğrudan ihlal ederek değil, aynı zamanda soykırım gibi vahşice taktikler kullanarak mücahit savaşçıları yakalayıp cezalandırmışlardır (Hassany, Waldman, Diamond, Walsh ve Adlparvar, 2009, s. 5-20).

Sovyet güçleri ve Mücahitler arasında 1978-1987 yılları arasında devam eden savaşta 870 bin Afgan öldürülmüş ve ülkenin tarım ve hayvancılığı yok edilmiştir. Toplam 25 bin insan sadece kırsaldaki mayınlar sebebiyle hayatını kaybetmiştir (Hassany, Waldman, Diamond, Walsh ve Adlparvar, 2009). Ülke nüfusunun beşte birini oluşturan beş milyon Afganistan vatandaşı Pakistan'a ve İran'a göç etmiştir (Yıldırım, 2018).

Sovyet güçleri Afganistan'dan çekildikten sonra Mücahit gruplar hükümet kurma konusunda kendi aralarında bir anlaşmazlığa düşmüş ve Afganistan bir iç savaşa sürüklenmiştir. Bu İslamcı partiler arasındaki savaşta; sadece 1993'te 10 bin kişi öldürülmüştür. Kabil'in kontrolünü ele geçirmek için verilen mücadelede rastgele atılan roketlerden geriye binlerce ölü ve yaralı kalmıştır (Hassany, Waldman, Diamond, Walsh, & Adlparvar, 2009, s. 12). Mücahitler tarafından kontrol edilen bölgelerde kız çocuklarının okula gitmesi yasaklanmıştır. Afganlar, kızlarını düşmanlarından korumak amacıyla küçük yaşlarda evlendirmiş ve bu giderek bir gelenek haline gelmiştir. 12 yaşındaki erkek çocukların savaşa gönderilmesi de bir gelenek olmuştur. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından ülkeye dönen göçmenler tekrar ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır.

2.1.1. Taliban dönemi

İslami gruplar kendi aralarında savaşa devam ederken, 1993 yılında Afganistan'ın güneyinde başka bir dini grup ortaya çıkmıştır. Taliban adlı bu İslamcı grup, Pakistan devleti tarafından desteklenmiştir. Taliban iki yıl içerisinde Afganistan'ın Batı, Doğu ve Güney kısımlarının çoğunu ele geçirmiştir (Hassany, Waldman, Diamond, Walsh ve Adlparvar, 2009, s. 5-20). Genelde Peştun etnik grubuna mensup olan Taliban taraftarları başka ırklara karşı nefret ve öfkeyle davranmışlardır. Taliban'ın, 1995 yılında Mezar-ı Şerif

kentini ele geçirdiğinde Şii Müslümanlara karşı yaptığı soykırımın haberleri dünya medyasında geniş yer bulmuştur.

Taliban birlikleri 1996 tarihinde Kabil'e girmiş, Rabbani ve dönemin Savunma Bakanı olan Ahmet Şah Mesud¹ başkent Kabil'i terk etmiştir. Taliban Afganistan'ın yüzde 80'ini ele geçirmiş ve 2001'e kadar tüm Afganistan'a hâkim olmuştur. Ahmet Şah Mesud ve eski Mücahit komutanları Afganistan'ın kuzeyinde Kuzey İttifakı'nı kurarak Taliban'a karşı savaşıma devam etmişlerdir. Kuzey İttifakı üyeleri Taliban tarafından uygulanan aşırı İslamcı tavırlara karşı çıkmışlardır. Taliban ve hükümet² arasında aktif çatışmaların sürdüğü yıllarda 870 binden fazla Afgan öldürülmüş, üç milyon insan sakatlanmış veya yaralanmıştır. Bir milyon kişi ülke içinde yerinden edilmiş ve beş milyondan fazla insan da ülkeden kaçmak zorunda kalmıştır. Taliban ülkeyi radikal İslamcı düşünce ile yönetmiştir. Dolayısıyla müzik, dans, film, televizyon ve fotoğraf gibi birçok sanatsal ve kültürel etkinlik yasaklanmıştır. Bütün ülkede sadece Peştuca dili ile yayın yapan bir radyo kanalına izin verilmiştir. Şeriat Sesi adlı bu radyoda sadece Taliban'ın düşünceleri ve duyuruları yayınlanmıştır. Kızların okula gitmeleri yasaklanmış, kadınların erkeksiz dışarıya çıkmalarına ve çalışmalarına kesinlikle izin verilmemiştir. Evlerinde televizyon ve kaset bulunanlara ağır cezalar verilmiştir. Şii Müslümanların -Taliban'a karşı savaşanlar hariç- hepsi ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Sokaklarda insanları cezalandırmak ve infaz etmek normal bir eyleme dönüşmüştür.

2.1.2. Afganistan'da 2001 sonrasındaki toplumsal ve siyasal gelişmeler

Taliban, El-Kaide³ liderleri ve savaşçılarına Afganistan'da yer vermiştir. 11 Eylül'de Amerika Birleşik Devletleri'nde İkiz Kulelere saldırısının ardından Amerikan hükümeti, Taliban hükümetinden El-Kaide'nin lideri Usame Bin Ladin'in⁴ kendilerine teslim

¹Mesud, Sovyetlere karşı savaşın komutanlarından. Mücahitler hükümetinde Savunma Bakanı olarak görev yapmıştır. Daha sonra ise yıllarca Taliban'a karşı savaşan Mesud, gazeteci kılığındaki iki Arap intihar bombacısının saldırısı sonucunda hayatını kaybetmiştir.

²Birleşmiş Milletler ve pek çok ülke resmi olarak Rabbani hükümetini tanımışlardır. Bu yüzden ülkenin %20'sini elinde tutan Rabbani ve Mesud güçlerine "Devlet" denilmiştir.

³Dünya çapında faaliyet gösteren İslamcı silahlı örgüt. 11 Eylül tarihinde Amerika'nın ikiz kuleleri uçakla vuran da El-Kaide'yd.

⁴Uluslararası terör örgütü kurucu lideri Usame Bin Ladin, Yemen kökenli bir Suudi Arabistan vatandaşıdır. 1979'da Pakistan'a gitmiş ve SSCB'ye karşı savaşan Mücahitlere destek vermiştir.

edilmesini istemiştir. Taliban, Usame Bin Ladin'i Amerikan hükümetine teslim etmeyi reddedince Bush yönetimi Taliban'ı askeri olarak devirmeye karar vermiştir.

2001 yılında ABD liderliğindeki NATO güçleri Afganistan'a girmiştir. Taliban, Afganistan'dan çekildikten sonra NATO ülkelerinin desteğiyle Afganistan'da yeni bir hükümet kurulmuştur. Yeni hükümetin kurulması ile yıllarca savaş içinde olan Afganlar için yeni bir umut doğmuştur. Sovyet Savaşı, iç savaşlar ve Taliban döneminden sonra uzun bir savaştan çıkan Afganistan'a ayağa kalkması için Birleşmiş Milletler tarafından milyarlarca dolar yardım edilmiştir. Sağlık, eğitim, ziraat, inşaat, iletişim ve kültür projeleri ile Afganistan'da yeni iş olanakları yaratılmıştır. Ne var ki Afganistan'ın şu anki durumuna bakıldığında bu yardımların Afganistan'ın yeniden yapılanması için yeterli olmadığı açıkça görülmektedir (Katzman ve Thomas, 2017).

2006 yılında ülkenin barış ve güvenlik ortamı tekrar bozulmaya başlamıştır. 2001'den sonra toplumda şiddet en yüksek noktaya yükselmiştir. Aynı yılın istatistikleri Afganistan nüfusunun yarısının fakir olduğunu göstermektedir. Bir milyon insan ülke içinde yerinden edilmiş ve üç milyon insan da İran ve Pakistan'a göç etmiştir (Hassany, Waldman, Diamond, Walsh ve Adlparvar, 2009, s. 1-5).

2014'te ISAF (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü) Afganistan'ı terk etmiştir. Yabancı güçlerin yardımıyla kurulmuş olan yeni hükümet ISAF'ın ülkeden çıkmasının ardından kendi ayakları üzerinde durmakta zorlanmıştır. Ayrıca, 2014'te Afganistan'da cumhurbaşkanlığı seçimi gerçekleşmiştir. ISAF'ın ülkeden çıkmasından sonra pek çok yabancı yardımın kesilmesi de çok sayıda medya gibi özel kuruluşların kapanmasına neden olmuştur. İşsizlik nedeniyle ülkeyi terk eden Afgan gençleri ve 2014'teki Suriye iç çatışmaları dünyada yeni bir göç dalgasına yol açmıştır.

2.2. Afganistan'ın Göç Profili

1994'te Suudi Arabistan devleti Bin Ladin'i vatandaşlıktan çıkarmıştır. Vatansız kalan Usame, önce Sudan'a ardından Afganistan'a yerleşmiştir. 11 Eylül 2001'de ABD'deki İkiz Kuleler saldırısını düzenlemiştir. Bin Ladin, 2011 tarihinde Amerika Özel Kuvvetleri tarafından Pakistan'da öldürülmüştür.

Afganistan, dünyada göç veren bir ülke olarak bilinmektedir. Afganlar, Afganistan’da yıllardır devam eden savaş ve yolsuzluklardan dolayı ya da çalışmak için dünyanın farklı ülkelerine göç etmek durumunda kalmışlardır. 2019 yılı verilerine göre Afganlar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) bünyesinde kayıtlı olan gruplar arasında sayıca üçüncü sırada yer almaktadırlar (UNHCR, 2020). Afganistan Göç ve Geri Dönüş Bakanlığının bilgilerine göre 6 milyon Afgan göçmen olarak yaşamaktadır (Af.MORR, 2019). Afganlar çoğunlukla komşu ülkeleri olan Pakistan ve İran’a göç etmektedirler. Yakın zamanda ise Asya’nın farklı ülkeleri, Avrupa Birliği ve Kuzey Amerika’ya da göç etmeye başlamışlardır. Türkiye’de Suriyeli sığınmacılardan sonra en kalabalık göçmen grubu Afganlardır (Göç İdaresi, 2020).

2.2.1. Afganistan’ın göç tarihi

Afganistan coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca göçlerin kaynağı olmuştur. Eski zamanlardan beri, günümüz “Afganistan” coğrafyasında yaşayan insanlar farklı ve çeşitli sebeplerden dolayı, doğu ve batı ülkelerine göç etmişlerdir. Bu coğrafyada böylesi çok göç olmasının nedenlerinden biri Afganistan’ın İpek Yolu üzerinde yer almasıdır (Yıldırım, 2018). Dünyanın doğu ve batısını birleştiren İpek Yolu, ticaret açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir; ancak bazen de büyük kervanlarla birlikte insanlar da farklı yerlere yerleşmek ve dünyanın farklı bölgelerini keşfetmek için İpek Yolu üzerinde uzun yolculuklara çıkmışlardır. Bu bölgenin tarih boyunca büyük imparatorlukların işgallerine maruz kalması burada yaşayan insanların göç etmesine neden olmuştur. Eski Yunan İmparatorluğundan Araplara ve Moğolistan’dan Timur İmparatorluğuna kadar her zaman büyük imparatorlar bu topraklara göz dikmişlerdir. İşgal sonucunda gerçekleşen göçlerin en büyüğü Moğol istilasıyla gerçekleşmiştir. Mevlâna ve ailesi Moğollar’ın Afganistan (eski adıyla Horasan) saldırısı yüzünden kendi yaşadıkları şehir olan Balh’ten⁵ çıkıp, uzun yolculuklardan sonra Anadolu’da Konya şehrine yerleşmişlerdir. Moğol İmparatorluğunun gelişmesi Orta Asya’dan Anadolu’ya büyük bir beyin göçüne neden olmuştur. Bunu Orta Asya’dan Anadolu’ya gerçekleşen en eski zorunlu göçlerden biri olarak nitelendirebiliriz.

⁵Afganistan’ın kuzey kısmında yer alan şehir. İslam’dan sonra Arapların “Şehirlerin annesi” lakabı verdiği bu şehir Mevlâna Celaleddin Rumi’nin doğdu şehirdir.

Tarih boyunca ticaret ve seyahat için uzun yolculuklar yapan Afganlar yakın zamanlarda zor ekonomik, politik ve toplumsal koşullardan dolayı göç etmeye devam etmişlerdir. Son 40 yılda Afganlar genellikle savaş, yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik veya din ve mezhep çatışmaları nedeniyle kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. 2009’de yapılan bir araştırmaya göre Afganistan’da her dört kişiden üçü, yani Afganistan nüfusunun %76’sı, son 30 yılda bir noktadan göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göçler hem Afganistan’ın içinde ve hem de yurtdışına yapılmıştır (Yıldırım, 2018).

Afganistan’ın belgelenmiş olan en eski göç dalgası 1850’de gerçekleşmiştir. Afganistan’dan doğal afetler ve diğer sorunlar nedeniyle aileler İran’a göç etmişlerdir (Marchand vd., 2014). 19. yüzyılın ortalarında dünyada petrol ticareti giderek gelişirken, bir petrol üreticisi olarak İran’ın ekonomisi de gelişmiştir. Aynı dönemde Afganistan’da insanlar ekonomik açıdan kötü günler yaşadıkları için ilk kez 1850 yılında 5000 kişi İran’a göç etmiştir (Kuschminder ve Dora, 2009). İkinci göç dalgası 1880-1993 tarihleri arasında Abdurrahman Han hükümeti döneminde gerçekleşmiştir. Emir Abdurrahman Han hükümetinin öncesi Afganistan’da güçlü bir merkezi devlet yoktur. İngiltere’nin yardımı ile Emir Abdurrahman Han farklı kabileleri Kabil hükümetine tabi kılmak için zora başvurmuştur. Afganistan’da yaşayan “Hazara⁶” etnik grubuna Şii mezhebinden oldukları için herhangi bir yasal hak tanınmamıştır. Zor durumda olan Şiiler, İran’a göç etmek zorunda kalmışlardır. Abdurrahman Han döneminde 1880 ile 1903 yılları arasında toplam 168.000 Afgan İran’a göç etmiştir (Yıldırım, 2018).

Yeni döneminde Afganistan’da göç dalgaları 1979 yılındaki Sovyet işgalinden sonra başlamıştır. Afganistan’ın yeni tarihi dört döneme ayrılmaktadır: 1978 ve öncesi 1979-1992 yılları arası, 1992-2001 yılları arası ve 2001’den sonrası (Kuschminder ve Dora, 2009). Bu dört dönemin hepsinin kendine özgü göç dalgaları olmuştur. 1997 öncesi Afganlar genellikle ekonomi, mezhep ve doğal afetlerden dolayı göç etmişlerdir. 1979’dan sonra Sovyet işgali ile birlikte Afganistan uzun dönemli bir savaşa girmiştir ve 2001 tarihine kadar göç dalgaları savaştan ve çatışmalardan kaynaklanmıştır. Savaş sırasında Afganistan, iki göç dalgasına şahit olmuştur; birincisi Sovyet dönemi ve ikincisi de Taliban

⁶Afganistan’da yaşayan bir etnik gruptur. Pakistan ve İran’da da yaşayan bu etnik grup genellikle Şii mezhebine mensuptur ve Farsça konuşmaktadır.

dönemi. Sovyet döneminde gerçekleşen göç dalgasında çoğunlukla üst sınıflar ve ideolojik olarak Sovyetlere karşı olanlar ülkeyi terk etmişlerdir.

Taliban döneminde meydana gelen ikinci savaştan kaynaklanan göç dalgasında genellikle Afganistan'ın Şii Müslümanları, Sikhlar, Hindular ve diğer azınlık gruplar göç etmek zorunda kalmışlardır (Kuschminder ve Dora, 2009, s.22). Üçüncü bir göç dalgası ise ABD liderliğindeki NATO güçlerinin 2001'de Afganistan'a girmesinden sonra gerçekleşmiştir. Bu göç dalgası 2015 yılında Avrupa ülkelerinin Afgan ve Suriyeli göçmenlere sınırlarını açtıkları dönemde zirveye ulaşmıştır. 2015 ve sonraki yıllarda da Afgan gençleri ve aileleri en az savaş dönemlerinde olduğu kadar, İran ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışmışlardır.

2.2.2. Afganların göç nedenleri ve arkaplanı

Afganistan kaynaklı göç dalgalarına bakıldığında, tarih boyunca bu göç dalgalarının gerçekleşmesinde diğer faktörlerin yanında en çok etkili olan üç faktör barizdir: Yoksulluk, yolsuzluk ve savaş. 1997 yılı öncesi göçler genelde kötü ekonomik koşullardan kaynaklanmıştır. Sadece Abdurrahman Han döneminde Şii Müslümanlara karşı yürütülen politikalardan dolayı Şii Hazaralar ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır. Afganistan ekonomik açıdan yoksul bir ülkedir (Kuschminder & Dora, 2009, s. 10). Sovyetlerin işgalinden önce Afgan göçleri çoğunlukla iş amaçlı olmuştur. Özellikle endüstri döneminde Afganlar petrol üretimi yapan İran ve Pakistan gibi ülkelerde iş olanaklarına sahip olmuşlardır. Dolayısıyla 1960 ile 1973 yılları arası dönemde Afganlar; Pakistan, İran ve diğer Orta Doğu ülkelerine iş bulmak amacıyla gitmişlerdir (Marchand vd., 2014). İran ve Pakistan kendi menfaatları için Afganları ucuz işçi olarak kabul etmişlerdir.

Afgan göçmenler Sovyet işgalinden önce işçi olarak gittikleri komşu ülkeler tarafından hoş karşılanmışlardır. Sovyet işgalinden sonra da Mücahit yani İslam için savaşan bir kimlik ile gittikleri komşu ülkeler, Arap ülkeleri, Türkiye ve diğer İslam ülkelerinde yine saygı ile karşılanmışlardır (Kuschminder ve Dora, 2009). Ama 1998 tarihinden sonra İslam ülkelerinde ve dünyanın genelinde mültecilik ve göçmenlik statüsü değişmiştir. Pakistan, Afgan mültecileri 1998 yılından sonra da kabul etmeye devam etmiş ama eski olanakları sunmamıştır. İran ise 1990'dan sonra Afgan göçmenlere ikamet izini

vermemiş ve sınırlarını Afganistan'a kapatmıştır (Kuschminder ve Dora, 2009). Şu an Türkiye'de olduğu gibi o dönemde de farklı ülkelerde muhalefet partileri oy kazanmak için mültecileri ülkenin sorun kaynağı olarak göstermeye başlamışlardır. İran devleti kendi vatandaşlarının baskısı yüzünden Afgan mültecileri zorla sınır dışı etmeye başlamıştır (Yıldırım, 2018).

2.2.2.1 Taliban döneminden sonra devam eden göçün nedenleri

2001'den sonra yeni bir siyasal iktidar kurulmasına rağmen yolsuzluk, insan kaçırma ve insan ticareti devam etmiştir. Uzun dönem savaşın mirası olan insan ticareti, fuhuş, oğlancılık, küçük yaştaki kızların evlendirilmesi, cinsel istismar ve organ ticareti yüksek oranda devam etmiştir (Kuschminder ve Dora, 2009, s.10-20). Yeni kurulan hükümetin de bu yolsuzluk ve kadın hakları ihlallerine karşı yetersiz kalması ve etkin önlemler alamaması nedeniyle 2001'den sonra da Afganistan'da dış göç devam etmiştir.

Afganistan 2007 ve 2008 yıllarında şiddetli bir yoksulluğa maruz kalmıştır. Bu dönemde Afganistan'da insanların %36'sı yoksulluk sınırının altında yaşamaktaydı. Aylık kişi başı geliri 25 dolara denk gelen Afganların çoğu (IOM, 2020) daha iyi bir iş fırsatı ya da orada kendilerine bir geçim kaynağı bulmak için yabancı ülkelere gitmişlerdir (Kuschminder ve Dora, 2009). 2008 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından gerçekleştirilen bir araştırmanın sonucuna göre Afganların %27'si (en yüksek oran) Pakistan'a iş bulmak ve çalışmak için gittiğini belirtmiştir. Ayrıca %20'si akraba ve ailelerini ziyaret etme amacıyla, %19'u tedavi ve sağlık nedenleri için, %5'i ticaret yapmak için, %3'ü eğitim, %2'si savaştan kaçmak için gittiklerini söylemiştir (Kuschminder ve Dora, 2009, s.19).

2014 yılında İSAF (Uluslararası Güvenlik Destek Gücü) Afganistan'dan çıktıktan sonra Afganistan'a yapılan uluslararası yardımlar da azalmıştır. Uzun süren bir savaştan çıkan Afganistan'da işsizlik ve açlık oranı 2014'te tekrar yükselmiştir. Köylerde işsizlik oranı yüzde 60'tır ve ülkede yaklaşık 8 milyon kişi gıda güvensizliği koşullarında

yaşamaktadır. Güvensizlik, yolsuzluk ve yoksulluk nedeniyle yerinden edilmiş insanların çoğu, Afganistan nüfusunun %70'ini teşkil eden köyler ve dağınık kısımlarındandır⁷

2.2.3 Afgan göçmenlere yönelik İran ve Pakistan'ın politikası

İran ve Pakistan'ın kültürel, dinsel ve coğrafi yakınlıkları nedeniyle Afganlar göç etmek için her zaman bu iki ülkeye başvurmuşlardır. Şii Hazaralar mezhep ve dil yakınlığı nedeniyle göç etmek için her zaman İran'ı iyi bir seçenek olarak görmüşlerdir. Aynı şekilde Afganistan'ın Peştun etnik grubuna bağlı olanlar da Pakistan'a yakınlık duymuşlar ve göç etmek için Pakistan'ı seçmişlerdir⁸.

1979 tarihinden itibaren 1981 yılı başına kadar yaklaşık 3,7 milyon mülteci İran ve Pakistan'a kaçmıştır. Bu sayı 1981'de sadece İran'da yaklaşık 1,5 milyon Afgana ulaşmıştır. Afganların göç dalgaları 1990'da 6,2 milyon mülteci ile zirvesine ulaşmıştır (Yıldırım, 2018). Bu sayılara göre Sovyetlerin Afganistan'a müdahale etmesinden sonra, 18 milyon nüfusu olan Afganistan'ın⁹ üçte biri ülkeden ayrılmıştır (Yıldırım, 2018).

Afganistan'da Sovyet işgali (1979) ile başlayan mülteci dalgasını, İran ve Pakistan İslami kimlik bayrağı altında iyi karşılamışlardır. İran, Afgan mültecilere iş imkanları, ücretsiz eğitim, sağlık hizmetleri ve istedikleri yerlerde barınma olanakları sunmuştur. Aynı şekilde Pakistan da Birleşmiş Miletler'den yardım alarak Afgan mültecilere iyi olanaklar sunmuştur (Kuschminder ve Dora, 2009). İran da Pakistan gibi mültecilere ev sahipliliği yapmıştır ama Pakistan gibi Birleşmiş Miletler'den herhangi bir yardım alamamıştır. Bu nedenle de daha sonraki göç dalgalarını iyi karşılamamıştır (Yıldırım, 2018).

2001'den sonra İran ve Pakistan'da mültecilere karşı politik tutum değişmiştir. Siyasi liderler oy kaygısıyla mültecileri ülkenin ana sorunu olarak göstermeye başlamışlardır. İran, Afgan mültecileri sokaklarda yakalayıp sınır dışı etmiştir ve onlara tanınan tüm

⁷Af.MORR. (Afganistan Ministry of Refugees and Repatriations): http://old.morr.gov.af/Content/Media/Documents/BP_MC_Call_for_Action_EN1832019131139958553325325.pdf adresinden alındı

⁸Afganistan nüfusunun %30'unu ve Pakistan nüfusunun %20'sini oluşturan Peştunlar, Afganistan ve Pakistan arasındaki sınır hattı (Durand) ile ikiye ayrılmışlardır. Peştunlar, Durand Hattının öbür tarafında da kendi etnik grupları olduğu için savaş dönemlerinde onlara sığınmışlardır.

⁹Afganistan'ın şimdiki nüfusu 2004 nüfus sayımına göre 30 milyon olarak tahmin ediliyor.

hakları geri almıştır. Pakistan, mülteci kamplarını kapatmıştır (Kuschminder ve Dora, 2009). Pakistan’da kalan Afgan mülteciler genellikle 1981’den önce giden ve orada evi ya da işi olan orta-üst sınıf insanlardır.

2.2.4 Afgan göçmenlerin geri dönüşü

Komünist dönemin sona ermesiyle birlikte, 1992 yılında Mücahitlerin hükümeti döneminde uzun süre savaştan sonra ilk kez çok sayıda mülteci ülkeye geri dönmüştür (Kuschminder ve Dora, 2009). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre 2000’den önceki dönemde mültecilerin ülkeye en çok geri döndükleri yıllar; 1991 ile 1993 yılları olmuştur. 1997’ye kadar 4 milyon mülteci Afganistan’a geri dönmüştür (Stigter, 2006’dan akt., Kuschminder ve Dora 2009). Ancak Mücahit grupları ve onların dini partileri hükümet kurmak konusunda kendi aralarında anlaşamadıkları için Afganistan’da yeniden tehlikeli bir savaş başlamıştır. Farklı etnik gruplardan oluşan Afganistan’da tarih boyunca kabile ve etnik gruplar diğerlerinden üstün olmak için birbirleri ile savaşmışlardır. Afganlar, yabancı güçlere karşı savaşlarda her ne kadar birlik olmuşlarsa da savaşlardan sonra kendi aralarında bir hükümet kuramamışlardır. Sovyetlerin ülkeden ayrılmasından sonra Mücahit partilerinin kendi aralarında anlaşamaması bir taraftan, Taliban örgütünün ortaya çıkışı diğer taraftan Afganistan’ı bir kez daha kritik bir durumu sokmuştur.

Taliban’ın 1996’da Kabil’i ele geçirmesinden sonra tekrar bir mülteci dalgası başlamıştır. Taliban’ın ortaya çıktığı 1994 yılından 2001’e kadar 3.8 milyon Afganın kendi ülkelerini terk ettikleri kaydedilmiştir. (Kuschminder ve Dora, 2009)

ABD Afganistan’a girmeden önce ve Taliban’ın son yıllarında mülteciler tekrar ülkeye dönmeye başlamıştır. Taliban hükümetinin devam edeceğini düşünen ve mültecilik/göçmenlik yaşamından memnun olmayan Afganlar tekrar ülkeye dönmeye karar vermişlerdir. Peştunların, Taliban ile aynı etnik gruba mensup oldukları ve aynı dili konuştukları için Afganistan’da yaşamaları kolay olmuştur. Ancak İran’a kaçan ve genellikle Şii olanlar ya da Farsça konuşanların Afganistan’daki Taliban yönetimi altında

yaşamaları pek mümkün olmamıştır. Bu nedenle Kasım 2001-Ağustos 2002 arasında Pakistan'dan 900.000 mülteci Afganistan'a geri dönerken, İran'dan dönenlerin sayısı ancak 100.000 civarında olmuştur (Yıldırım, 2018).

Afganistan'da 2001'den sonra yeni hükümetin kurulması ile birlikte ülkeye bir geri dönüş dalgası başlamıştır (Kuschminder ve Dora, 2009). Farklı ülkelerde yaşayan geçici mülteciler Taliban'dan sonra kendi ülkelerine dönmüşlerdir. Amerika liderliğinde Afganistan'a giren NATO güçleri pek çok iş olanağı yaratmış ve dünya yardımları benzersiz bir şekilde Afganistan'a gelmiştir. Bu yüzden farklı ülkelerde yaşayan Afgan mülteciler ve göçmenler hem bu durumu değerlendirmek hem de kendi ülkelerinde yaşamak için Afganistan'a dönmüşlerdir. Bununla birlikte mültecilerin evlerine dönmeleri mülteciliğin bitmesi anlamında gelmemektedir (Kuschminder ve Dora, 2009). Çoğu mülteci sadece durumlarını değerlendirmek için ülkelere gelmiş ve tekrar hedef ülkeye dönmüşlerdir. Bu hareketliliğe dairesel göç adı verilmektedir. Dairesel geri dönme şeklindeki bu süreçte, mülteciler geri dönmek konusunda son kararı vermeden önce Afganistan'daki durumu kendi gözleriyle görmek için ülkeye gelmiş ve sonra geri dönmüşlerdir (Kuschminder ve Dora, 2009).

Ocak 2002'de Uluslararası Mülteci Konseyi Afgan göçmenler ve mültecilerin ülkelerine geri dönüşü ile ilgili bir taslak yayımlamıştır. Bu taslağa göre 2002 yılında Pakistan'da yaşayan 2.2 milyon ve İran'da yaşayan 1.5 milyon Afgan mülteciden 400.000'inin Pakistan'dan ve yine aynı sayıda mültecinin İran'dan geri dönüş yapması planlanmıştır. 2003 ve 2004 yıllarında da aynı sayıda mültecinin geri dönmesi ön görülmüştür. Ancak sadece 2002 yılında 1.8 milyon kişi ülkeye dönmüştür. Bu sayı 2008'e kadar 5 milyon 73760 kişiye ulaşmıştır (Kuschminder ve Dora, 2009).

2011 yılında Afganistan, Pakistan, İran ve UNHCR arasında imzalanan bir anlaşmayla Afganistan'a dönen mültecilere yaşam kolaylıkları sağlanması ve rahat ve planlı bir biçimde ülkelere dönmeleri söz konusu olmuştur. Dönen mültecilere ev, sağlık merkezleri, ambulans, eğitim programları sağlanması ve onların yaşadığı alanlara elektrik ulaştırılması devletin programında yer almıştır. Bazı durumlarda bu programlar güvenilir bir yaşam olanağı sağlamayı da kapsamıştır. Göçmenlerin ve ülkeye dönüş yapanların

işlemlerini kolaylaştırmak amacıyla Afganistan'da Göç ve Geri Dönüş Bakanlığı kurulmuştur¹⁰.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) verilerine göre 2002-2012 yılları arasında 5.7 milyon Afgan ülkeye dönüş yapmıştır. (IOM, 2020). Başka bir araştırmaya göre, 2004 yılından 2014'e kadar 10 yıl içerisinde 5.7 milyon Afgan'ın ülkeye döndükleri belirlenmiştir). 2001'den sonra ABD liderliğinde dünya ülkeleri Afganistan'a girdiklerinde çeşitli alanlarda projelere başlamışlardır. Bunun yanı sıra Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler, AİSAF, NATO ve diğer uluslararası kurumlar Afganistan'ın yapılandırılması ve kalkınması için büyük para yardımlarında bulunmuşlardır. Yabancı ülkelerde düşük ücretlerle çalışan mülteciler Afganistan'a dönüp bu projelerde daha yüksek ücretlerle çalışmışlardır.

2016 yılından sonra dünyada mülteci nüfusunun hızla artması nedeniyle mültecileri kabul eden ülkeler de mültecileri iyi karşılamamaya başlamışlardır. 2016 yılından sonra İran ve Türkiye'deki ekonomik sorunlardan dolayı bu ülkelerde yaşayan Afgan mülteciler tekrar Afganistan'a dönmeyi tercih etmişlerdir. Ayrıca bu ülkelerdeki yüksek işsizlik oranları hükümetleri mültecileri zorla sınır dışı etmeye mecbur kılmıştır. Örneğin 2019 yılında farklı ülkelere toplam 63449 kişi Afganistan'a dönmüştür. Bunların arasından 32260 kişi zorla sınır dışı edilirken, 31189 kişi ise gönüllü olarak dönmüştür (Af.MORR, 2019). 2002'den bu yana 18 yılda toplam 9728663 kişi Afganistan geri dönmüştür.

2.2.5 Dünyada Afgan göçmen ve mültecilere dair güncel veriler

Afganlar dünyanın en kalabalık göçmen ve mülteci gruplarından. 2020 yılına kadar 2.7 milyondan fazla Afgan mülteci Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Konseyine (BMMYK) kayıtlıdır (UNHCR 2020). 2016 yılında dünya genelinde farklı nedenlerden dolayı yerinden edilmiş 65 milyon 600 bin kayıtlı mülteci Suriyeliler 5 milyon 500 bin göçmen ile birinci, Afganlar 2 milyon 500 bin kişi ile ikinci ve Sudanlılar 1 milyon 400 bin kişi ile üçüncü sırada yer almıştır (IŞIKLI 2018). Bu sayı 2019 yılının sonunda 79.5 milyon kişiye ulaşmıştır. Bunun 45.7 milyonunu kendi ülkelerinin içinde yerinden edilmiş

¹⁰Af.MORR (Afganistan Ministry of Refugees and Repatriations): http://old.morr.gov.af/Content/Media/Documents/BP_MC_Call_for_Action_EN1832019131139958553325325.pdf adresinden alındı

göçmenler, 26 milyonunu kendi ülkesinden çıkmış ve mülteci olanlar, 4.2 milyonunu başka bir ülkeye sığınanlar oluşturmaktadır (UNHCR, 2020). Kendi ülkesinden çıkıp başka bir ülkeye göç eden göçmenlerin 6.6 milyonu Suriye’den, 3.7 milyonu Venezuela’dan, 2.7 milyonu Afganistan’dan, 2.2 milyonu Güney Sudan’dan ve 1.1 milyonu da Myanmar’dandır (UNHCR 2020).

Afganistan Göç ve Geri Dönüş Bakanlığının verilerine göre 2019 yılının sonunda dünya genelinde yerinden edilmiş toplam 8 milyon Afgan mevcuttur. Bunların 6 milyonu dünyanın farklı ülkelerine yerleşen göçmenlerden ve 2 milyonu ülkenin içinde evlerini ve yaşadığı bölgeyi terk etmek zorunda kalanlardan oluşmaktadır (Af.MORR, 2019).

Tablo 2.1. 2019 sonunda yayımlanan BMMYK’nin Dünya Mülteci İstatistiği (UNHCR, 2020)

Yerlerinden ayrılanlar	Sayı (milyon)
İç göç	45.7
Mülteci	26.9
Sığınmacı	4.2
Toplam	79.5

Tablo 2.2. Yerinden edilen mültecilerin ülkeleri

Göçmenlerin ait olduğu ülkeler	Sayıları
Suriye	6.6 Milyon
Venezuela	3.7 Milyon
Afganistan	2.7 Milyon
Güney Sudan	2.2 Milyon
Myanmar	1.1 Milyon

2.3. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Afgan Göçmenler

Türkiye coğrafi konumu, çevresindeki ülkelerin ekonomik ve siyasi yapısı, komşuları ve bölgenin diğer ülkelerinden ekonomik ve sosyal refah açısından daha iyi bir durumda olması gibi nedenlerle kimi zaman batı ve yakın tarihte de doğu ülkelerinden büyük göç dalgalarına maruz kalmıştır (Yerli, 2018, s. 52). Tarihe baktığımızda Osmanlı topraklarına gerçekleşen en eski göç, Yahudilerin Avrupa'da yaşadıkları sorunlardan dolayı kendi ülkelerinden Osmanlı topraklarına göç etmesidir (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018). Orta çağda Avrupa'da var olan baskıcı Hristiyanlık yönetimi 1492 tarihinde İspanya'dan binlerce Yahudi'nin Osmanlı topraklarına göç etmesine neden olmuştur. 1709 yılında İsveç kralı Şarl ile birlikte iki bin kişi yine Osmanlı topraklarına ulaşmıştır. Aynı şekilde Macaristan'ın özgürlük savaşında üç bin Macar Osmanlı devletine sığınmıştır. 1917 yılında Bolşevik ihtilali sonrasında Vrangeli 135 bin kişi ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde koruma talebinde bulunmuştur. Cumhuriyetin ilanından önce 1850 yılında Türkiye'ye gelen bir başka büyük göç dalgası da Kırım Tatarlarının Osmanlı topraklarına göç etmeleri olmuştur. Kırım Tatarlarından sonra Gürcüler, Çerkesler, Dağıstanlılar, Lazlar, Arnavutlar, Boşnaklar, Pomaklar gibi göçmen grupları Osmanlı devletine göç etmişlerdir (Işıklı, 2018).

Cumhuriyetin ilanı sonrasında da Türk-Yunan mübadelesi anlaşmasının ardından 1923-1936 yılları arasında sadece Yunanistan'dan 384 bin kişi Türkiye'ye gelmiştir. Ayrıca Makedonya, Yugoslavya, Bulgaristan gibi ülkelere de göç dalgaları Türkiye'ye gelmiştir. 1924-1945 yılları arasında Balkan ülkelerinden Türkiye'ye 800 bin kişi göç etmiştir. Daha sonra da 1950 yılında Doğu Türkistan'da yaşayan Türk kökenli gruplar Çin devletinin zulmünden kaçıp Türkiye'ye sığınmışlardır. 1980'li yıllarda Sovyet güçleri Orta Asya'ya girdiğinde Orta Asya'daki Sovyet işgalinden kaçan Türk kökenli ve sayı Orta Asya ülkelerinden bir grup mülteci Türkiye'ye sığınmışlardır. 1980 yılından sonra Türkiye'ye genellikle Afganistan, İran, Irak, Bosna ve Kosova'dan göçler olurken; 2011 yılından sonra çoğunlukla Suriyeliler Türkiye'ye göç etmiştir (Işıklı, 2018).

Osmanlı İmparatorluğunun ardından 1923'te Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde yeni bir Türk-Müslüman devleti kurulduktan sonra, Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında bir nüfus alışverişi gerçekleşmiştir. Buna göre Balkan ülkelerinde yaşayan 1.3 milyon Türk ve Müslüman Türkiye'ye gelirken Türkiye Cumhuriyeti sınırlarında yaşayan yaklaşık 3 milyon gayri Müslim de Türkiye'yi terk edip Avrupa ülkelerine gitmişlerdir (Yıldırım, 2018, s. 16). Türkiye'nin o zamanki göç politikası Türk kökenli ve Müslüman merkezli bir politikadır. Daha sonra Türkiye'nin NATO üyesi olmasıyla birlikte koruma politikası da değişmiştir. Türkiye'nin şimdiki göçmen politikası ise büyük ölçüde Avrupa konferansları ve kararlarına bağlıdır (Yerli, 2018, 52). 1982 tarihli 2641 sayılı yasaya göre Türk kökenli Afgan göçmenlerin Türkiye'ye kabulü de Türk kökenli merkezli politikanın bir parçasıdır.

Yakın zamanlarda Türkiye'nin komşu ülkelerinde yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmeler, Türkiye'ye büyük göç dalgaları olmasına yol açmıştır. 1979'da İran'da rejim değişikliği, ardından Irak'ta Sedam Hüseyin iktidarı, sonraki yıllarda tüm Arap ülkelerinde ve Orta Doğu'nun genelinde yaşanan kargaşalar ve 2010 yılından sonra Suriye'deki iç savaş ile bu kargaşanın zirveye ulaşması ister istemez bir Ortadoğu ülkesi olarak Türkiye'yi de olumsuz etkilemiştir. Ayrıca Türkiye, coğrafi konumu açısından Asya ve Avrupa ülkelerinin arasında yer aldığı için, Avrupa'ya ulaşmaya çalışan göçmenler tarafından her zaman bir transit ülkesi olarak görülmüştür (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018). Avrupa'nın gelişmiş ülkelerine giden yol Türkiye'den geçtiği için göçmenlerin çoğu ilk önce Türkiye'ye ve buradan Avrupa'ya geçmektedirler. Hem hedef hem de transit bir ülke olarak Türkiye, şu an dünyada kendi sınırları içerisinde en çok mülteciyi barındıran ülke durumundadır (Yıldırım, 2018, s. 16). Türkiye'ye yapılan göçlerin çoğu transit göçtür. 1995 yılında yapılmış bir çalışmaya göre İran, Afganistan, Irak ve Afrika'dan gelen 159 göçmenin 135'inin Türkiye'yi transit olarak kullandığı tespit edilmiştir (İçduygu ve Aksel, 2012'den aktaran Geyik Yıldırım 2018). Ayrıca 2000-2010 yılları arasında Türkiye'nin genelinde yakalanan 700.000 düzensiz göçmenin 473.000'inin Türkiye'yi transit olarak kullandığı tespit edilmiştir (Yıldırım, 2018).

2.3.1 Türkiye’de yaşayan göçmen/mültecilerin istatistiği

2019 yılının sonunda yayımlanan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) raporuna göre Türkiye, dünya sıralamasında en fazla göçmeni barındıran ülke olarak birinci sırada yer almıştır. Bu statistiğe göre şu an (2019 yılın sonunda) Türkiye’de 3.6 milyon kayıtlı mülteci yaşamaktadır. Bu sayı 2018 yılında 3.9 milyonken, 2019 yılında 3.6 milyona indiği tespit edilmiştir.

Tablo. 2.3. *En çok mülteciyi barındıran ülkelerin sıralaması ve istatistiği, (UNHCR, 2020)*

En Çok Mülteci Kabul Eden Ülkeler	Mülteci Sayısı
Türkiye	3.6 Milyon
Kolombiya	1.8 Milyon
Pakistan	1.4 Milyon
Uganda	1.4 Milyon
Almanya	1.1 Milyon

BMMYK verilerine göre 2018 yılında Türkiye’de bulunan 3.9 milyon mülteciden 3.5 milyonu Suriyeli, 169000’i Afgan, 142000’i Iraklı, 36000’i İranlı ve 5000’i de Somalili olarak kaydedilmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre, 2019 yılında Türkiye’de uluslararası koruma başvuru yapan yabancıların geldikleri ülkeler arasında Afganistan 35042 kişi ile birinci sırada, Irak 15532 kişi ile ikinci sırada ve İran 3553 kişi ile üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye’de uluslararası koruma başvurusu 2015’ten 2018 yılına kadar yüksek oranda seyrederken, 2019 yılında bu istatistiklerde bir düşüş olduğu görülmektedir. 2015 yılında Türkiye’nin genelinde 64232 kişi koruma başvurusunda bulunmuştur. Bu sayı 2018 yılında en yüksek düzeye yani 114.537 kişiye ulaşmıştır. 2019 yılında ise Türkiye genelinde sadece 56.417 kişi uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. 2018 yılında BMMYK’ya başvuran sığınmacılardan %43’ü Afganistanlıdır.

Türkiye genelinde on yıl (2000-2010) içerisinde yakalanan göçmenlerin en fazla İran, Irak, Afganistan, Pakistan ve Bangladeşli oldukları tespit edilmiştir (Göç İdaresi, 2020).

Türkiye genlenide 2019 yılında toplam 454.662 düzensiz göçmen yakalanmıştır bu göçmenler arasında Afganistan 201.437 kaçak göçmen ile birinci sırada yer almıştır. Göç İdaresinin yıllık yakalanan düzensiz Afgan göçmenleri istatistiğine bakıldığında Afgan kaçak göçmenlerin her yıl iki katına çıktığını söylenebiliriz. 2014 yılında yakalanmış olan düzensiz Afgan göçmenlerin sayısı 12248 iken 2015 yılında bu sayı 35921'e yükselmiştir. Aynı şekilde 2016'de 31360 Afgan düzensiz olarak Türkiye'ye giriş yapmışken, 2017'de bu sayı 45259 kişiye, 2018 yılında 100841 kişiye ve 2019 yılında 201437 kişiye yükselmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan verilere göre 2020 Mayıs ayına kadar 19363 kişi düzensiz olarak Türkiye genelinde yakalanmıştır (Göç İdaresi, 2020).

Aynı şekilde İranlı göçmenlerin de her yıl iki katına çıktığı görülmektedir. 2014 yılında Türkiye genelinde 626 İranlı kaçak göçmen yakalanırken, 2019 yılında bu sayı 8753 kişiye çıkmıştır. Suriyeli düzensiz göçmenlerin sayısı da 2014'te 24984 kişi iken 2019 yılında 55236 kişiye yükselmiştir. Iraklı düzensiz göçmenlerin sayısı ise 2014 yılında 1728 iken 2019 yılında 1297 kişiye düşmüştür. 2005-2013 yılları arasında Türkiye'deki kaçak göçmen sayısı 40-60 bin iken 2014-2019 yılları arasında bu sayı 200 bin kişiyi aşmıştır. 2000'den bu yana 2018 ve 2019 yıllarında kaçak göçmen sayısı zirveye ulaşmıştır (Işıklı, 2018).

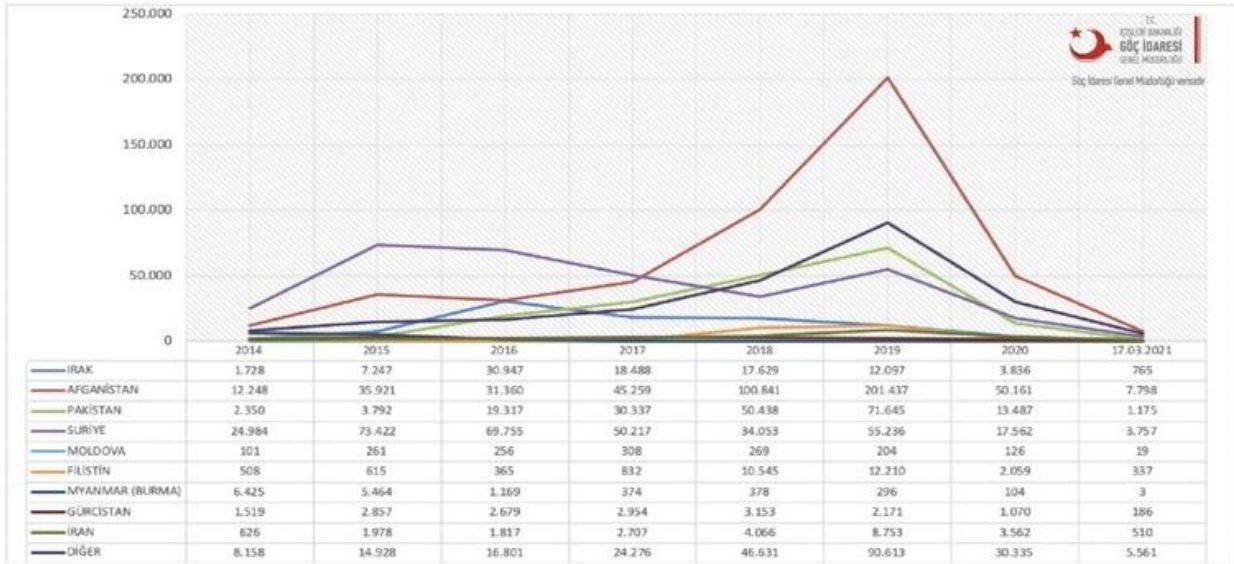
2.3.2 Türkiye'de yaşayan mülteci/ göçmenlerin durumu

Türkiye'de kayıtlı mülteci ve göçmenler kadar kaçak yollardan gelen ve devlet kurumlarında kaydı olmayan göçmenler de vardır. İnsan kaçakçıları göçmenlerin çoğalmasında önemli bir rol oynamaktadır. Düzensiz ve kaçak yollardan gelen göçmenleri teşvik eden, onları ana ülkelerinden çıkarıp Türkiye'ye getiren insan kaçakçıları olduğu aşıkardır. Türkiye'de yakalanmış olan insan kaçakçıların sayısı da yıllara göre artış göstermektedir. 2014 yılında Türkiye genelinde 1506 göçmen kaçakçısı yakalanmış ve bu sayı 2019 yılında 8996'ya yükselmiştir (Göç İdaresi, 2020). Kaçak yollardan göçmenleri Türkiye'ye getiren kaçakçılar göçmenler hedeflerine ulaştıktan sonra onlardan çeşitli biçimlerde faydalandıkları tespit edilmiştir (IOM, 2020). Kaçakçıların parasını veremediği için Türkiye'ye vardıktan sonra çoğu göçmenin emeği yıllarca kaçakçılar tarafından

sömürülmekte, bu göçmenler kaçakçılar için çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Türkiye'ye zor şartlarla gelen göçmenlerin insan kaçakçıları tarafından istismar edildikleri Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından 2017 yılında yayımlanan bir raporda belirtilmiştir (Işıklı, 2018). Göçmenler sadece insan kaçakçılarının değil, Türkiye ve diğer ülkelerde başkalarının da emek sömürsüne maruz kalmaktadırlar. Yıllarca çalışan ama iş sahibinden parasını alamayan göçmenlerin sayısı az değildir.

Uluslararası Göç Örgütü verilerine göre Türkiye'de insan ticaretine maruz kalanlar en fazla Özbekistanlılar ve Kırgızistanlılardır. 2017 yılına kadarki on yıl içerisinde Uluslararası Göç Örgütü insan ticaretine maruz kalan 1300'den fazla göçmen tespit etmiştir. Bu göçmenlerin çoğu fuhuşa zorlanan ve istismar edilen kadınlardır (IOM 2017'den aktaran IŞIKLI 2018).

Türkiye'de yaşayan göçmenlerin birçoğu sığınmacı ve mülteci statüsüne sahiptir. 2000 yılına kadar sığınmacılığa başvuranların çoğu İran ve Iraklı olmuştur. 2000'den 2007'ye kadar dünyada sığınmacı başvuruları azalmıştır. 2001 yılından sonra Afganistan ve Irak'a ABD liderliğindeki NATO ülkelerinin girmesinden sonra bu ülkelerde kısmi bir istikrar hâkim olmuştur. Bölgedeki bu geçici istikrar Türkiye'ye göç dalgalarını etkilemiş ve göçmen girişleri azalmıştır. Ama 2006 yılından sonra Afganistan'da açlık ve yolsuzluklardan dolayı aynı şekilde Irak'ta da kargaşaların tekrar başlamasından sonra göçmenlerin Türkiye'ye doğru gelmeleri tekrar başlamıştır. Sadece 2007 yılında 7500 Iraklı, 2000 İranlı ve 1600 Afgan Türkiye'de sığınmacılık için başvuruda bulunmuştur (Yıldırım, 2018). 2007 yılında Afgan mülteci ve sığınmacıların sayısı İran ve Iraklı göçmenlere kıyasla daha hızla yükselmiştir.

Şekil.2.1. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruğu dağılımı (Göç İdaresi, 2021)

2.4. Mülteci, Göçmen ve Sığınmacı Kavramlarının Tanımlaması

Göç, insanların yaşadığı bölgeyi terk edip kendi ülkesinin içinde başka bir yere veya bir sınırı geçerek farklı bir ülkeye yerleşmesi şeklinde gerçekleşen insan hareketliliğine verilen addır. Göçmen ise herhangi bir nedenle yerinden edilmiş kişiler veya ekonomik sebeplerden dolayı farklı bir yere göç edenlere denilmektedir. Göç olgusunun insanlık tarihi kadar uzun bir tarihi vardır. İnsanlar eski zamanlardan beri çeşitli nedenlerden göç etmektedirler. Ama günümüzde göç meselesi dünyada önemli bir konu haline gelmiştir. Sovyet işgalinden sonra başlayan ve Soğuk Savaş boyunca da devam eden Afganistan ve Orta Asya ülkelerindeki huzursuzluk, Batı ülkeleri tarafından sömürülen Afrika ülkelerindeki açlık ve savaşlar ve daha yakın zamanda Orta Asya ve diğer Arap ülkelerinde Arap Baharı denilen kargaşalar... hepsi son yüzyılda büyük göçlere neden olmuştur. Bundan dolayı yaşadığımız dönem, sosyal bilimciler tarafından “göçler çağı” olarak nitelendirilmiştir (Özdemir, 2018).

Göç genellikle savaş, çatışma, dini inançlar, etnik çatışmalar, işsizlik, ekonomik zorluklar gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Göç olgusu, bir devlette veya bir toplumda

çeşitli değişiklikler ve etkiler yaratabilmektedir. Bu etkiler; toplumsal, ekonomik, politik, psikolojik ve en önemlisi kültürel olabilir.

Göç eden kişiler; göçmen, mülteci ve sığınmacı olmak üzere farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bu kavramlar gündelik dilde ve medya kuruluşları tarafından çoğu zaman yanlış kullanılmaktadır. Oysa bu olguların ayrı ve hatta çok farklı anlamları vardır (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018).

Göçmen terimi çalışma ve eğitim amacıyla kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşen kişiler için kullanılır (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018). Göç; ister ekonomik sebeplerle ister eğitim için olsun genellikle daha iyi bir yaşam standardına ulaşmak için gerçekleşir. Türkiye'deki Afgan göçmenlerin çoğu çoğunlukla Afganistan'ın kötü ekonomik ya da güvenlik durumundan kaçarak Türkiye'ye gelmişlerdir (Yıldırım, 2018). Ya da Türkiye'yi geçerek Avrupa ülkelerinde kendine ve ailelerine daha rahat bir yaşam kurmak arzusu ile gelmişlerdir. Göçmenler, mültecilik hukuk ve haklarından faydalanamazlar.

Mülteci kelimesinin tanımı, Cenevre sözleşmesinde şu şekilde verilmiştir:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslardır” (Yerli, 2018). Mülteci ve göçmen arasındaki farkı şu şekilde özetleyebiliriz; göçmen daha genel bir anlama sahiptir. Genellikle kötü ekonomi, siyasi ve sosyal durumdan kaçıp daha iyi bir yaşama ulaşma arzusuyla gerçekleşir. Ama mültecilik bir statüyü ifade eder. Kendi ülkesindeki siyasi, inançsal, kültürel ve benzeri sorunlardan kaçan birisine verilir.

Sığınmacı ise daha mültecilik hakkına ulaşmayan ama mültecilik hakkını kazanmak için yabancı bir ülkeye ya da o ülkenin Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurumuna başvuran kişidir. Sığınmacılar da mülteciler gibi kendi ülkelerinde toplumsal, siyasal, inançsal vb. sorunlar yaşadıkları için göç ederler.

Göçler gerçekleştiği mekân, süreç ve gerçekleşme nedenine göre, iç göç, dış göç, düzenli göç, düzensiz göç, zorunlu göç ve gönüllü göç olarak çeşitlilik göstermektedir (Yerli, 2018, s. 50-51). Göç, sürecin nasıl gerçekleştiğine göre, yasal yollardan göç eden göçmenler ve yasa dışı yollardan göç eden göçmenler olarak ikiye ayrılır (Özdemir, 2018, s. 52). Yasal yollarla gelen göçmenlerin çoğu, ülkeler tarafından tehlikeli sayılmazlar ama yasadışı yollardan göç edenler bir toplumda yolsuzluk, kaçakçılık vb. işlere yol açma riski varmış gibi görüldüklerinden genellikle göçmen kabul eden ülkeler tarafından iyi karşılanmazlar. Göçmenlerin ülkeye yasadışı yollardan girmesine “düzensiz göç” adı verilmektedir (Özdemir, 2018). Düzensiz göç, maddi imkanları düşük olduğu için kaçak yollardan gelen, göç ettiği ülkede herhangi bir yasal hakkı bulunmayan, hukuksal bir düzenlemeye tabi olmayan ve hedef ülkelerin giriş yasalarını ihlal eden kişilerin göç faaliyetine verilen addır.

Göç, nedenine bağlı olarak zorunlu ve gönüllü göçler olmak üzere ikiye ayrılır (Işıklı, 2018). Zorunlu göçlerde insanlar ekonomik nedenler, çatışma, yolsuzluk, siyasî ortam ve inançları nedeniyle göç ederken; gönüllü göçlerin arkasında evlilik, eğitim ve farklı kültürleri tanımak gibi nedenler yatmaktadır (Işıklı, 2018). Gönüllü göçler, zorunlu göçlere kıyasla hem göçmenlere hem de göçmen kabul eden ülkeye bazı avantajlar sunabilir. Dolayısıyla ekonomi, eğitim ve tanışmak amacı ile göç eden göçmenler, geçmişten beri her toplumda saygı ve sevgi ile karşılanmışlardır. Selçuklu İmparatorluğu döneminde şimdiki Afganistan (Eski Horasan) bölgesinden Anadolu’ya göç eden Mevlâna Celalettin’in babası ve ailesi bu göçmenlerin bir örneğidir.

Ayrıca göçün gerçekleştiği mekana göre de göç, “iç göç” ve “dış göç” olarak yine ikiye ayrılır. Göçmenler, kendi ülkelerinin içerisinde göç ederlerse iç göç, kendi ülkelerinin dışına başka bir ülkeye göç ederlerse dış göç adı verilir (Kayha, 2012).

Göç ile ilgili uluslararası alanda ülkeler; kaynak, geçiş ve hedef ülkeleri olarak üç gruba ayrılır (Yerli, 2018, s. 51). Kaynak ülke, göçmenlerin çeşitli nedenlerden dolayı terk ettikleri ülkedir. Geçit ise genelde Türkiye ve İran gibi hedef ülkelerin yol üzerinde yer alan ülkelere denir. Göçmen ve mülteciler hedef ülkelere ulaşmak için bu ülkeleri kullanırlar. Hedef ülke ise göçmenlerin yerleşmek istedikleri ülkedir. Son yıllarda genellikle Avrupa ve

Amerika ülkeleri göçmenler için hedef ülke, Türkiye ise hem kaynak hem de hedef ülke olarak tanımlanır. Ancak Asya ve Orta Doğu ülkelerinden gelen büyük göç dalgaları Türkiye’yi transit ülke olarak kullandığı için Türkiye göçmenler açısından bir geçiş ülkesi sayılır (Efe, Pandır ve Paksoy, 2018).

2.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Türkiye’de mülteci ve göçmenlerin işlemleri Göç İdaresi tarafında yürütülmektedir. Avrupa Birliğine giriş sürecinde olan Türkiye, bir taraftan Avrupa Birliğinin göç politikasına uyum sağlamak, diğer taraftan sivil toplum ve göçle ilgili çalışan uluslararası kurumların istekleri ve ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin göçmenlerin hak ve hukuklarının ihlal edilmesinden dolayı Türkiye’ye yönelik eleştirilerine cevap olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu hazırlamıştır. Bu doğrultuda 2013 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı olan Göç İdaresi kurulmuştur.

Türkiye’de “göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek¹¹” sorumluluğu İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne (GİGM) aittir.

Göç İdaresinin faaliyetleri 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa göre şu şekilde açıklanmıştır: “Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi, politika ve stratejilerin belirlenmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Bakanlar Kurulu’nca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek, Göç Politikaları Kurulu’nun sekretarya hizmetlerini yürütmek, Kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek, Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, 19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı iskân Kanunu’nda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek, insan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, Düzensiz göçle mücadele

¹¹ <https://www.goc.gov.tr/hakkimizda> (erişim tarihi:24.08.2010)

edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek.”(Göç İdaresi, 2013)

2.6. Medyada Anlam Üretimi ve Temsiller

Bu bölümde iletişim çalışmaları alanında temsil olgusu, medyada anlam üretim pratiği ile göçmenlerin haber medyasında temsilini ele alan çalışmalar incelenecektir.

2.6.1. Medya ‘etki’sini analizden anlamlandırma süreci çalışmalarına

Denis McQuail (2010) medya/iletişim çalışmalarını tarihsel bağlamında ele aldığı kitabında etki çalışmalarını dört ana dönemde tasnif eder. Bunlardan birincisi yirminci yüzyılın başlarından 1930’ların sonlarına kadar olan süreci kapsar ve medya mesajlarının insanların davranışları üzerindeki etkisine dair kaygı içermektedir ve güçlü etki kavrayışı egemendir. İkinci dönem ise 1960’ların sonlarına kadar olan dönemdir; bu dönemde güçlü etki paradigmasının önermeleri yeniden gözden geçirilmiştir. Küçük gruplar ve davranış değişikliğinde bireysel etki (kanaat önderleri) en önemli etken olarak kabul edilmiştir. Nitekim Klapper 1960 yılında yayımlanan kitabında siyasi kampanyaların davranışları değiştirmede sınırlı (minimal) etkisi olduğunu; fakat zaten mevcut olan tutumları güçlendirmede etkili olduğunu belirtir (Scheufele, 1999, s. 105) Üçüncü aşama ise 1970’li yıllarda başlar; medya araştırmalarının odağı tutum değişiminden uzaklaşıp, Columbia ekolünün etkisiyle, kitle iletişim araçlarının bilişsel etkilerini araştırmaya yönelir (Beniger ve Gusek, 1995, s. 225). Dördüncü ve günümüzde de güncelliğini koruyan “sosyal/toplumsal inşacılık” ile karakterize edilen süreç ise 1980’li yıllarda başlar. McQuail, medyanın ve izleyicilerin tanımlanmasının hem güçlü etkiler hem de sınırlı etkiler dönemine ait çalışmaların birleşiminden oluştuğunu öne sürer. Medyanın, öngörülebilir ve yerleşikleşen kalıplar yardımıyla olgusal gerçeğe dair imajları çerçeveleme aracılığıyla toplumsal gerçekliğin yapılandırılmasında güçlü etkiye sahip olduğunu belirtir (McQuail, 2010, s. 378).

Medyada anlam üretim işi ve/veya medyanın haberler aracılığıyla inşa ettiği gerçekliğe dair içerik ile izleyicilerin gerçeklik kavrayışı arasındaki etkileşim yakın dönem iletişim/medya analizlerinde önemli bir yer edinmiştir. İletişim çalışmalarında 1980’li yıllarda ortaya çıkan bu paradigmatik dönüşümün nedeni 1970’li yıllarda Amerikan sosyolojisindeki kırılmadır. 20. yüzyılın başlarından 1960’lı yıllara kadar Amerikan

sosyolojisinde önce Chicago Okulu, ardından da yapısal-işlevselcilik ekolü etkili olmuştur. Ancak 1960'lı yıllarda savaş, ırkçılık, nükleer enerji, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve benzeri çok sayıda toplumsal hareketin ivme kazandığı modernliğin kriziyle hem içeriden hem de dışarıdan modern sosyolojik teoriler ciddi eleştiri alır (Suğur ve Suğur, 2016, s. 58-59). Sembolik etkileşimcilik, dramaturjik çözümleme, günlük yaşam sosyolojisi, fenomenoloji, etnometedoloji sosyal teoride önemli açılımlar sağlar ve tüm sosyal bilim alanlarında yansımalarını gösterir. Öte taraftan aynı zaman diliminde, 1968 hareketiyle Avrupa kıtasında da muhalif sol hareketler kamusal alanda kendini etkin şekilde gösterir ve üçüncü dünyanın bağımsızlık hareketi desteklenir, ikinci dalga feminist hareket ve yeni toplumsal hareketlerin geniş bir dayanışmasıyla önemli bir haklar ve özgürlükler mücadelesi ortaya çıkar.

Sembolik etkileşimcilik, 1970'li yıllarda, özellikle yapısal işlevselci yaklaşım ile Amerikan sosyolojisinde egemen bir paradigma oluşturan ve T. Parsons tarafından geliştirilen toplumsal sistemler teorisine önemli bir alternatif olarak kabul edilmiş; bu yaklaşım, pozitivizmin bir eleştirisi olarak da sosyolojide önemli bir yer edinmiştir. Sembolik etkileşimcilik, on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru Amerikan sosyolojisi yaklaşımı olarak bireyin davranışlarının toplumsal yönlerini araştıran ve toplumsallaşma sürecini inceleyen sosyal psikoloji alanındaki çalışmalardan etkilenecek ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Sembolik etkileşimci bakış açısının, sosyoloji kuramının gelişiminde önemli bir rol oynayan George Herbert Mead (1863-1931) tarafından geliştirildiği ve bu bakış açısının daha sonra sembolik etkileşimcilik olarak adlandırıldığı öne sürülür. "Mead bütün olarak toplumları çalışmaktan çok, küçük ölçekli toplumsal süreçleri çözümlemeye daha fazla önem vermiştir" (Giddens, 2000, s.592).

Sembolik etkileşimcilik, yapısalci ve sistem yaklaşımlarının sosyolojik çözümlemede ihmal ettiği insan davranışının öznel ve yorumlayıcı yönlerine önem vererek, onları ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Sembolik etkileşimcilere göre, bireyin davranışı tamamen yapılar tarafından belirlenmemekte; birey, bulunduğu eylemlerde kısmen özgürlüğe ve seçme şansına sahip olmaktadır. Böylelikle sembolik etkileşimciler, bireyin nesnel yapılar tarafından belirlenen pasif varlıklar olarak ele alınmasını reddederek bireyi daha özgür ve aktif bir konumda ele almaktadır (Koçak Turhanoglu, 2018, s. 89).

Sembolik etkileşimcilik, dil ile bağlantılı olarak ortaya çıkmış, dil pek çok sembolün bir sistemi olarak kabul edilmiştir (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 355). Sosyal inşacılık kuramının öncü isimleri Berger ve Luchman (2008) gerçekliğin sosyal olarak inşa edildiğini öne sürerler; gerçek (reality) ve bilgi (knowledge) ilişkisini araştırırlar. Böylelikle yeni bir bilgi kuramının da temellerini atmış olurlar. Berger ve Luchman, Schutz'un fenomenolojisini takip ederler ve onlara göre, bilgi sosyolojisi toplumda 'bilgi' olarak kabul edilen her şeyle, toplumun ortak duysal bilgisiyle, o toplumun "sosyal bilgi stokuyla" ilgilenmek zorundadır. Dolayısıyla öznel anlamların nesnel olgular haline gelmesini sağlayan şey Schutz'u takip ederek söylenirse, "ortak duyunun düşününe ait tipleştirmelerdir (Balkız ve Öğütle, 2012, s.35).

Sembolik etkileşimciler, bireyin eyleminin, toplumsal bir uyarana karşı doğrudan bir tepki olarak ele alınmasını eleştirirler; iletişim çalışmalarında 1960'lı yıllara kadar kullanılan bir sosyal-psikoloji modeli uyaran-tepki de artık önemini yitirir. Bireyler toplumsal olmaları nedeniyle, nesnel uyaranlara doğrudan tepki vermeden onları tanımlamakta ve yorumlamaktadırlar. Bu nedenle sembolik etkileşimcilere göre, toplumsal aktörlerin bu nesnel uyaranları öznel bir biçimde tanımlaması ya da yorumlamasının ele alınması gerekmektedir (Poloma, 1993, s. 222).

Sembolik etkileşimci yaklaşım, insanın toplumsal etkileşiminin doğası üzerinde durmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal aktörler arasında sembolik iletişim süreci olarak benlik ve toplum ilişkisi irdelenir. Bu yaklaşıma göre, insanlar birbirleriyle etkileşim hâlindeyken ve toplum etkileşim hâlindeki bu insanlardan oluşmaktadır. Toplumsal etkileşimin sonucu olarak bireylerin sürekli değiştiği ve bu etkileşime bağlı olarak toplumun da değiştiği vurgulanmaktadır. Sembolik etkileşimci bakış açısının, toplumsallaşma, iletişim, rol ve eylemin çözümlenmesine önemli katkıları olduğu kabul edilmektedir. Sembolik etkileşimcilik 1970'li yıllarda Amerikan sosyolojisi içerisinde önem kazanırken medya analizlerini de etkileyen bir yaklaşım olur; ancak web 2.0 teknolojisinin yol açtığı sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte sembolik etkileşimcilik yaklaşımının sosyal medya çözümlemelerine yeniden önemli bir perspektif sağladığı görülmektedir.

Amerikan sosyolojisindeki sosyal inşacılık yaklaşımı medya veya iletişim çalışmalarını da etkilemiş; haber metnlerinin üretim süreçleri, anlatı yapıları ve bu yapılardaki çerçevelerin insanların gerçeklik algısını nasıl etkilediğini irdeleyen çalışmalar çerçeveleme analizi (framing analysis) adıyla 1970’lerden günümüze liberal/anayön medya çalışmaları paradigmasında güncelliği korumuştur.

2.6.2. Haber analizi ve çerçeveleme

Amerikan sosyolojisindeki sosyal inşacılık yaklaşımı medya analizlerinde yansımaları bulmuş; medyada üretilen mesaj/iletilerin bir inşa süreci sonucunda ortaya çıktığı kabul görmüş ve bu inşa sürecinde kurulan anlam çerçeveleri (frame) ile inşa sürecinin kendisinin profesyonel bir iş olarak analizi yapılmaya başlamıştır. Gaye Tuchman (1978), Amerika’da haber metnlerinin birer çerçeve olduğunu öne süren ve medyada haberin sosyal inşasını etnografi yöntemi ile araştıran öncü isimdir.

Entman (1993, s. 52) çerçevelemeyi temel olarak seçme ve öne çıkarma (salient) olarak tanımlar. Bu bağlamda daha geniş bir tanım yapar: “İletişim metnlerinde algılanan gerçekliğin bazı boyutlarını seçme ve bu boyutu daha öne çıkarma; bu yolla da bazı problemleri tanımlama, nedensellik ilişkisini yorumlama, ahlaki değerlendirme yapma ve ilgili konuya dair çözüm sunma.” Gamson (1992) tipik olarak çerçevelerin teşhis koyduğu (diagnose), değerlendirme yaptığı (evaluate) ve reçete sunduğunu belirtir. Değerlendirmesini de Soğuk Savaş yılları ile açıklar. Soğuk Savaş çerçevesi, belirli dış olayları -savaş olarak niteler- problem olarak tanımlar, buna neden olanlar komünist asilerdir, ahlaki değerlendirme sunulur -çünkü onlar agresif ateistlerdir- ve özel çözüm önerilir -ki bu da Amerika’nın kendi dışındakileri desteklemesidir.

Entman (1993, s. 52), Gamson’ın yaklaşımını da kullanarak çerçevelemede dört noktayı açıklar. Birincisi, problemin tanımlanmasıdır yani fail bedelleri ile ne yapmaktadır ve faydaları nelerdir. Bu ölçüp-biçme işlemi ortak kültürel normlar aracılığıyla yapılır. İkincisi, nedeni teşhis etmektir. Problemi yaratan güçler belirlenir. Üçüncüsü, ahlaki değerlendirme yapmaktır. Olayın sonuçlarının iyi mi kötü mü olduğuna dair yargı geliştirilir. Dördüncüsü ise problem ve onun etkileri için öneri sunma ve doğrulamadır (jsutify).

Entman (2003), “Basamaklı Etkinleştirme: 9/11’den Sonra Beyaz Saray Çerçevesiyle Yarışmak” adlı makalesinde, “Çerçeveleme olay ve meselelerin bazı yönlerini öne çıkarma (highlights) ve seçmeyi gerektirir ve bunlar arasında özel bir yorumu, değerlendirmeyi ve/veya çözümü destekleme şeklinde bunlar arasında bağlantılar yapar” demektedir. Ona göre, “imajlar ve kelimelerin oluşturduğu çerçeve, siyasi çatışmalarda destekçi veya muhalif olan tarafları uyarma kapasitesiyle haberin diğer kısmından ayrışır.” Entman’ın ilk makalesini yayımlamasından tam on sene sonra çerçeveleme konusundaki görüşlerinde farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu farklılıkları şöyle özetlemek mümkündür: Birinci farklılık, failer (agents) üzerindeki sürece odaklanır; ikincisi sübjektif öğeler değil daha nicel olarak hesaplamaları önemser; üçüncüsü, “bir problem tanımlama” değil bir “konu veya meselenin (issue) seçimi”nden söz eder çünkü problem çok daha küçük ve özel bir tanımdır ama konu daha geniş bir alanı kapsar. Dördüncüsü, ahlaki sorgulama değil, “değerlendirme” (evaluation) kavramını tercih eder. Bu makalesinde Entman (2003), Basamaklı aktifleme modelini yorumsamacı çerçevelerin toplumdaki en üst tabaka olarak siyasi elitlerden (Beyaz Saray), daha altta yönetimde olmayan elitler, haber kuruluşları ile onların metinleri ve en altta da halkın anlam/yorumları ile verdiği geribildirimini açıklar. Bu çalışmada 11 Eylül saldırısının ardından hegemonya kuramının öne sürdüğü gibi medyanın, siyasi elitlerin propagandasını yayımlayan ve kültürel uzlaşmayı korumakla yükümlü pasif bir kurum olmadığını; kendisinin de siyasi elitlerin söylem çerçevelerini kendi tercihleri doğrultusunda değiştirdiğini belirtmiştir.

Shoemaker ve Reese (1991) haber çerçevelerinin kurulmasını profesyonel gazetecilik mesleğinin rutinleri ve haber örgütlerinin kurumsal olarak iş yapma süreçleri içerisinde açıklamaya yönelir. Bu bağlamda da haber ideoloji ilişkisi ve/veya siyasi iktidar ile medya kuruluşları arasındaki ilişkinin önemini belirtirler. Gazetecilerin Irak savaşı esnasında savaş taraftarları ile yaptıkları sokak röportajlarında muhabirlerin yönelttikleri sorularla, “dengecilik” formu sergilenirken, uzlaşmaya dayalı bir taban varmış gibi gösterilmektedir. Irak operasyonunu destekleyenlerle yapılan röportajlar aslında tek taraflı bir kavrayış olsa da bu konuda halk arasında ortak bir görüş veya uzlaşma varmış izlenimi yaratmaktadır (Shoemaker, 1991, s. 232). Dolayısıyla haber metinlerinde çerçeveler kurulurken gazeteciler içinde bulundukları kurumsal süreçler ile mesleki olarak takip ettikleri mesleki

kod ve normları kullanırlar bu üretim süreci de gazetecilik meslek söyleminde olduğu gibi tarafsız/nötr ve özerk değildir. Sosyal inşacı bir bakışla söylenirse, gerçeklik kavrayışı doğrultusunda kaçınılmaz olarak taraf olma ve gerçeklik kavrayışı nedeniyle yorumlamayı içerir. Bu nedenle de gazetecilik mesleğin gündelik rutinleri, mesleki norm ve kodlar dışındaki faktörler olarak siyasi elitler veya büyük sermaye kuruluşları ve haber kuruluşları ilişkisi de haber metinlerinin çerçevelerinin kurulmasında çalışılmıştır. Çerçeve kurma süreci, gazeteciler ve seçkinler (Gans, 1979; Tuchman, 1978) ile sosyal hareketler (örneğin, Cooper, 2002; Snow ve Benford, 1992) arasındaki sürekli etkileşim içerisinde yerini almaktadır.

Gamson ve Modigliani (1989) medya söylemi ve kamuoyu ilişkisini sosyal inşacılık perspektifinden irdelediği makalesinde yorumlayıcı paketlerden (interpretive packages) söz eder. Bu çalışmada nükleer gücün, tıpkı diğer politik konular gibi, bir kültüre sahip olduğu belirtilir. Süreç içerisinde, konuyla ilgili anlam ve yorum yapmayı sağlayan sürekli değişen ve gelişen bir söylem vardır ve bu söylemlerdeki metaforlar, sloganlar, görsel imgeler, ahlaki yargılar ve diğer sembolik araçlar bu söylemi karakterize eder. Gamson ve Modigliani'ye göre, bu katalog, öğeler kategorileştirildiğinden [gerçeklik kavrayışını] organize ederler ve biz bunları bireysel olarak değil; yorumlayıcı paketler olarak kavrarız (1989, s.1-2).

2.6.3. Eleştirel medya çalışmaları ve medyada anlam üretimi

Avrupa'da sosyal teori Neo-marksistler olarak Althusser'in ideoloji, Gramsci'nin hegemonya, yapısalcılık ve göstergebilim, Foucault'nun iktidar kavramsallaştırması, Derrida ve Deleuze'ün yapısökümcü çalışmaları postmodernizmin ayak sesleri olarak yeni bir sosyal bilimsel araştırma geleneğini başlatmıştır. 1960'ların sonlarında iletişim Frankfurt Okulunun eleştirel geleneğinden etkilenen, İngiliz kültürel çalışmalar ve eleştirel ekonomi-politik gibi başlıca kuramları içeren eleştirel paradigma ortaya çıkmıştır. Eleştirel medya çalışmaları Marksist epistemolojiye ve nitel metodolojiye yaslanarak liberal medya paradigmasının davranışçı ve iktidar-ideoloji içermeyen analiz geleneğine sert eleştiriler yöneltmiştir.

Sosyal bilimler içerisinde 1970’li yıllar kültürel dönemeç (cultural turn) olarak adlandırılır çünkü sınıf kuramı ve çözümlemesi ciddi bir eleştiriye tabi tutulur; söz konusu eleştiri ise sadece muhafazakârlar ve neoliberaler tarafından geliştirilmemektedir. Marksizmden temellenmekle birlikte postmodern ve postkolonyal teorilerin temelini atan, kültürel çalışmalar ekolünün gelişmesine katkı sağlayan solcu akademisyenler de bu kervana katılmakta; toplumsal bağlamı içerisinde sınıf kuramı ve toplumsal yorumların yerini sarsmakta (Dworkin, 2012, s. 119-120) marksizmin hem kendi içerisinde hem de dışarıdan eleştiriler getirilmektedir. Avrupa kıtasında İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere “kültür” ve “dil” pratikleri sosyal teoride önemli çözümleme parametreleri olarak kabul edilerek disiplinlerarası bir yaklaşımla medya metinleri ideoloji ve iktidar kavramlarıyla analiz edilmeye başlamıştır.

20. yüzyılın ilk yarısında aslında Avrupalı sosyal bilimciler de medyayı görmezden gelmemiş, her biri “kesin sonuca götüren” hayli eleştirel görüşler ortaya koymuştur. Amerika Birleşik Devletleri’ndeki pozitivist düşünürler, kitle iletişimi konusuyla, iletişimin modern dünyada edindiği merkezi konumu nedeniyle ilgilendiler. Buna karşın Avrupalı sosyal bilimciler, toplumların gelişimi üzerine kimi zaman kötümser görüşleri de barındıran yaklaşımlarıyla kitle iletişim araçlarının toplumsal düzen içerisinde otoriter rejimleri destekleyen ve tüketime teşvik eden medya içerikleri gibi olumsuz boyutları ele aldılar. Çünkü Avrupa, Almanya’da Nazi politikalarının medyayı kullanımı ve bu politikaların yıkıcı sonuçlarına tanık olmuştur. Yıkıcı iki dünya savaşının ardından gelen totaliter ideolojilerin iklimiyle birleşen bu kötümserlik, Avrupa’da modernliğin en belirleyici nesnelerinden biri olan medya üzerine araştırma geleneğinin daha olumsuz bir bakışla yerleşmesine yol açar (Maigret, 2004, s. 46). Amerika’daki çalışmalarla kıyaslandığında tarihsel olarak da daha geç bir döneme, 1960’lardan sonrasına denk gelir; Frankfurt Okulu düşünürleri 1940’larda çalışmaya başlamış olsa da bu görüşler 1960’lardan sonra ilgi çekici olmuş ve yaygınlaşmıştır.

Eleştirel araştırma geleneği, ana damar iletişim araştırmasının davranışçı yöneliminin aksine *kitle iletişim araçları ve toplumsal iktidar* arasındaki ilişkiyi irdelemeye odaklanır. Buradaki iktidar kavramı, ana damar iletişim çalışmalarından farklı bir özelliğe sahiptir. Ana damar çalışmalarda liberal toplum modeline yaslanarak göndermede bulunulan iktidar;

siyasetçiler, hükümet veya iktidardaki siyasal parti temsilcileri ile ilişkili olarak irdelenir. Eleştirel medya çalışmaları ise Marksist toplum modeline yaslanan, dolayısıyla toplumu birbiriyle eşitsiz rekabet koşulları içerisinde mücadele eden grupların oluşumu olarak gören bir duruşa sahiptir. Dolayısıyla her iki araştırma geleneğinin medya ve iktidar hakkındaki sorularının altında yatan farklılık Liberal ve Marksist olmak üzere iki farklı toplum kavrayışıdır (Fejes, 1994, s. 252). Dolayısıyla toplumsal yapı içerisinde medyanın nasıl bir işleve sahip olduğu hayli farklılaşmakta; haber medyası çoğulculuğun garantörü bir kurum olarak ele alınmamaktadır. Medyanın ideolojik bir işleyişe sahip olduğu iktidara sahip kişi/kurum/gruplar ve var olan toplumsal bütünün devamlılığı lehine üretim yapan kültürel bir kurum olduğu kabul edilir. Bu bağlamda, *toplumsal denetim* ve medyanın *iktidar ile ilişkisi* eleştirel medya çalışmalarında hayli düşünsel emek sarf edilen bir mesele olarak karşımıza çıkar. Buradaki iktidar da kültürün içerisindeki tüm eşitsiz ilişkileri kapsar. Örneğin askeri, ekonomik ve politik seçkinlerin iktidarının yanı sıra erkeklerin kadınlar, heteroseksüel olanların eşcinseller üzerindeki baskıları da çalışılan konular arasındadır.

Stuart Hall (1994, s. 69-70), eleştirel medya çalışmalarının “*ideolojik boyutun yeniden keşfi*” ile yeniden şekillendiğini; iki noktanın gündemde kalarak daha fazla tartışıldığını belirtir. Bunlar: İdeolojik süreç nasıl işler ve mekanizmaları nelerdir? Bir toplumsal formasyonda “*ideolojik*” olanı öbür pratiklerle ilişkisi içinde nasıl kavramak gerekir? Hall’a göre ideolojik söylemlerin üretimleri ve dönüşümleriyle ilgili olarak çalışmalar ideolojik söylemlerin sembolik ve dilsel karakterine ilişkin teoriler tarafından şekillendirilir. Ona göre, bir toplumsal formasyonda ideolojik kertenin (instance) nasıl kavramsallaştırılması gerektiği sorusuyla ilişkili olan ikinci soru da daha yaygın bir teorik ve ampirik gelişme alanı bulmuştur.

2.6.3.1. Medyada anlam üretimi

Medyanın içerik üretim işi veya profesyonel uğraşı, medya sektörünün içinde bulunduğu iktisadi, siyasal ve kültürel/toplumsal ortamdan bağımsız ve özerk değildir. Medyada kurulan veya inşa edilen anlamlar içinde bulunduğu kültürün anlam haritalarına

yaslanmaktadır. Çelenk (2005, s. 76) televizyon, toplum ve kültür ilişkisi bağlamında televizyon metinlerini irdelemek söz konusu olduğunda doğru kavramın düşünümsellik olduğunu ifade eder. Mutlu (1995, s. 272), düşünümsellik veya öz-düşünümsellik (self-reflexiveness) kavramını, “bir sistemin kendine gönderme yapabilme niteliği” olarak tanımlar ve “dilin öz-düşünümsel bir niteliğe sahip olduğunu, çünkü insanın dili dil hakkında konuşacak şekilde kullanabilmesiyle” mümkün olduğunu belirtir. Televizyonun düşünümsel özelliğinin haber metinleri içinde geçerli olduğunu söylemek mümkündür ve toplumun haberler aracılığıyla kendi hakkında düşünmesinin anlamı daha ileriki başlıklarda ve bulgular kısmında daha fazla açıklanmaya çalışılacaktır.

Medya metinleri sadece yazılı ve sözlü dilin olanakları içerisinden inşa edilmez; medya sözkonusu olduğunda aracın teknik özelliklerine bağlı olarak ses, ışık, renk, müzik gibi pek çok görsel ve işitsel unsur da anlam inşasında etkin şekilde kullanılır. Bu nedenle de medya metni sadece yazılı olan veya sözlü olarak ifade edilen mesajlar bütünü olarak anlaşılmamalıdır. Örneğin sarı tonların hâkim olduğu siyah-beyaz bir fotoğraf geçmişi ve eski zamanları çağrıştırarak daha duygusal bir etki yaratırken renkli, filtreler kullanılmış bir fotoğraf modern zamanları hatta sosyal medyanın renkli ama uçucu üslubunu hatırlatabilir. Dolayısıyla medyanın dili yazı, ses, söz gibi tek bir dil ögesini içerebileceği gibi çok daha karmaşık sembollerle örülü, ışık, renk, müzik gibi pek çok öğeyle harmanlanmış bir anlatı da olabilir (Cangöz, 2016, s. 8).

Hall’a göre sesler, kelimeler, müzik notaları, jest-mimikler, ifadeler, giysiler doğal ve maddi dünyanın birer parçasıdır; dil açısından bunların önemi ne oldukları değil ne yaptıkları yani toplumsal olarak işlevleridir. Düşünüre göre, tüm bu insana özgü kültürel üretim pratikleri anlamı yapılandırır/inşa ederler ve yayılımını sağlarlar. Her birinin tek başına bir anlamı yoktur; daha çok anlamı taşıyan araç veya mecradırlar çünkü [onlar] sembol gibi işlev görürler (1997, s. 4-5). Aynı kültürü paylaşan insan topluluklarının anlaşması, etkileşime geçmesi, ortak gelecek tahayyülü gibi pek çok işleyiş işte bu ortak anlam üretimi ve paylaşımı sayesinde gerçekleşmektedir. Ortak anlam üretimi ve paylaşımında *temsil sistemleri* önemli bir yere sahiptir.

2.6.4. Temsil nedir?

Temsil, içinde yaşadığımız dünyayı anlamak için kullandığımız bir olgudur (Howarth, 2011). Çevremizdeki eşyalar, insanlar ve sistemler temsil aracılığıyla anlamlandırılır. Temsil tek başımıza düşündüğümüz bir şey değil, yaşadığımız toplumun içinde ve diğer insanlar ile birlikte düşündüğümüz bir olgudur. Kütüphanelerde, müzelerde ve medyadan sunulduğu zaman, temsil kendini belli eder (Howarth, 2011). Aynı kültürün insanların deneyim ve düşüncelerinin oluşumu kavramlar, imajlar ve fikirleri paylaşımları ve dünyayı aynı şekilde yorumlamaları ve kavramlara ortak anlamlar yüklemeleri dil gibi ortak bir sembol sistemi aracılığı ile mümkün olmaktadır.

Temsil kavramını daha iyi anlamak için anlamın ne olduğunu iyi kavramamız gerekiyor. TDK sözlüğünde anlam, “bir sözden, bir davranıştan veya olgudan anlaşılan şey, bunların hatırlattığı düşünce veya nesne, mana... ve mazmundur” (TDK, 2020) şeklinde tanımlanmıştır. İletişim Sözlüğünde ise temsil, “Göstergelerin, anlamlarının yerine geçirilmesi süreci” olarak tanımlanmakta ve “Temsil üçlü bir ilişkiyi gündeme getirir: Bir şeyin veya birinin bir ya da biri tarafından birine temsili” (Mutlu, 1995, s. 328-329) şeklinde toplumsal bağlamı da açıklanır. Anlam, kafamızda ve zihnimizde şekillenmiş olan kavramların dizisidir. Bu kavramlar içinde yaşadığımız dünya ya da çevremizdeki şeyler (nesneler, insanlar ve olaylar) arasındaki ilişkiye bağlıdır. Başka biriyle düşüncemizi paylaşmak ve onunla iletişim kurabilmek, ortak bir kavramsal haritayı paylaşmamız ile mümkün olur. Farklı bir anlatımla, anlam, doğada var olan şeyler değil kültürün sosyal, kültürel ve dilbilimsel düzeninin bir sonucudur. Anlam yaşadığımız toplumun içinde zihinsel olarak kurgulanır, üretilir ve şekillenir.

Peki anlamlar zihnimizde nasıl üretilir? Anlamların üretim ve paylaşımını mümkün kılan benzer dilsel kodlara sahip olmak; daha geniş anlamıyla aynı dile sahip olmak gerekir. Ama buradaki dil Türkçe, Fransızca veya İngilizce konuşmak anlamında değildir. Hall’a göre, bir görseli aynı şekilde okuma, bir sesi aynı şekilde kavrama ve ona müzik deme; beden dili ve ifadelerini aynı şekilde yorumlama; duygu ve düşüncelerini bu dilde farklı şekillerde ve aynı dil içerisinde ifade etmeyi bilmedir. Anlam bir diyalogdur ve daima kısmi anlaşılır ve daima eşitsiz bir etkileşimdir (Hall, 1997a).

Hall (1997b) temsil olgusunu en basit anlamıyla “dil aracılığıyla anlam üretimi olarak tanımlar.” Temsil kuramcısı Jodelet’e (1991) göre, anlamlar toplumsal temsillerde yoğunlaştırılır (condensed) ve insanların kendi deneyimlerini anlamalarını sağlar. Temsillerin pek çok işlevi vardır: Howarth’a (2002) göre, temsiller bilişsel bir pratiktir ve toplumsallaşmayı sağlar, kendimizi toplumsalın içinde konumlandırmamızı, kimliğimizi dışa vurmamızı ve diğerleri tarafından saldırı karşısında kimliğimizi savunmamızı sağlar. Dolayısıyla temsiller insanların içinde yaşadığı gerçekliği kavramasını, başkalarıyla etkileşime geçmesini ve kendi kimliğini kurgulama (ait olduğu ve olmadığı yerin sınırlarını çizmede) kullanılmaktadır.

Hall (1997b) *Temsil (Representation)* adlı çalışmasının giriş kısmında işaretler ve semboller üzerine kurulu bir dilin bireylerin bilgiyi paylaşmasına ve yorumlamasına izin verdiğini, dolayısıyla dilin temsil sistemi olarak kavranması gerektiğini belirtir; çünkü, dil bir temsil sistemi gibi işlev görmektedir. Aynı kültürün insanları dünyayı benzer şekilde yorumlamak için kavramlar, imajlar ve düşünceleri paylaşmak zorundadır. Aynı kültürel kodları ve/veya yaygın konuşma tarzını paylaşmak durumundadır. Bu anlamda, toplumun kendisi hakkında düşünmesi ve kavraması temsil sistemidir. Kavramlar, imajlar/imgeler, duygular işte bu temsil sistemi veya temsil için vardır (stand for); işte bu nedenle toplumların ortak bir kod sistemi yani ortak bir dile ihtiyaçları vardır. Ancak bu özel olarak İngilizce, Fransızca gibi bir dil değil, toplumun kolektif hafızasında yer etmiş daha geniş bir sembol ve imgelem düzenidir.

Hall (1997a, s. 4-5), temsili bir anlamın inşa edilmesi ve paylaşımından söz ederken anlamlandırmayı süreç olarak kabul eder; dilin kendisinin de bir temsiller aracılığıyla çalıştığını (work) belirtir. Hall (1997b, s. 17), iki çeşit temsil sistemi önerir. İlk sistem olan kavramlar ve imajlar sisteminin içerdiği nesneler, insanlar ve olaylar, etrafımızdaki şeyleri ve dünyayı anlamlandırmamızı mümkün kılan kavramlarla veya aklımızdaki zihinsel temsillerle ilişkilidir. İkinci temsil sistemi de anlamı inşa eden dildir. Ortak bir dil sayesinde dünya hakkındaki, anlamları ve kavramları yazılı kelimeler, sesler veya görsel imajlarla sunabilir veya değiş tokuş edebiliriz.

Hall’a göre temsil sözlü, yazılı veya ikonik göstergeler aracılığıyla olgusal gerçekliği veya hakikati mevcut olan şeyleri kodlayan/inşa eden veya onları yansıtan bir araç değil; bu anlamlandırma sürecine anlam üreterek ve anlamların değişimine imkân sağlayarak dahil olan bir süreçtir; inşacı temsil yaklaşımını benimseyen Hall (1997, s.18) anlamın, - yansıtmacı ve işlevselci dil kuramlarında olduğu gibi- gerçek dünya içerisinde ya da öznenin kendisinde var olan bir şey değil; toplumun içinde sosyal aktörler tarafından inşa edildiğini öne sürer. Farklı bir anlatımla, Anlam, doğada veya toplumsal yaşamın içerisinde verili değildir; anlam üretimi insanlar tarafından en geniş anlamıyla dil içerisinde gerçekleştirilen bir inşa sürecidir ve bu süreç, aynı kültürü paylaşan insanlar arasında anlaşmayı ve toplumsal etkileşimi mümkün hale getirir. Ona göre temsil, dil ve anlamı kültüre bağlar.

Eleştirel paradigmada kültürelci yaklaşımlar açısından modern toplumlarda medya, temsil üretiminden “sorumlu” hale gelen başat bir kurumdur ve temsillerin inşası toplumsal örgütlenmedeki iktidar ile yakından ilişkilidir. Fürsich, temsiller kültürün kurucu bileşenidir; kendimiz ve dünyaya dair anlam ve bilgilerdir. Gerçekliği basitçe yansıtmaktan öte medya temsilleri örneğin film, sinema, fotoğraf ve gazeteler gerçeği yapılandırır/inşa eder ve belirli bir dünya görüşünü veya ideolojiyi normalleştirir demektedir (2010, s. 115).

Bu işaretler kafamızdaki kavramları ve aralarındaki kavramsal ilişkileri temsil eder ve birlikte ortak kültürün “anlam sistemlerini” oluştururlar. Gerçekte, işaretler dillere ve ortak dillere ve anlam sistemlerine göre yapılandırılmıştır: “düşüncelerimizi (kavramlarımızı) kelimelere, seslere veya görüntülere çevirmemizi ve daha sonra bunları bir dil olarak işleyerek, anlamları ifade etmemizi ve düşünceleri başkalarına iletmemizi sağlar” (Hall, 1997b, s. 18). Anlamın insanlar arasında değiş-tokuş edilmesini veya toplumsal anlam sisteminin somut varlık kazanarak insanların kullanımını olanaklı kılan yapısalcı dilbilim kuramı tarafından açıklanır. Bu noktada Hall ve kültürel çalışmalar Saussure’un işaret/gösterge (sign) kavramından yararlanır.

Kavramlar maddi dünyayı anlamlı kategorilere ayıran bir zihinsel temsil sistemi oluştururken, işaretler anlamlı dünyayı başkalarına iletmemizi sağlayan dili oluşturur. Yine de, işaretler ancak kodlar tarafından yönetilirlerse anlamları iletebilirler ve kavramların dile

çevrilmesine izin verirler ve tersi de geçerlidir. Bu kodlar, farklı sosyal sözleşmelerin ve anlaşmaların sonucudur. Hall'a (1997b, s. 16) göre sosyal aktörler, anlamlı bir dünyayı başkalarına iletme amacıyla maddi şeyler hakkında anlamlar oluşturmak için dilbilimsel, temsili ve kavramsal sistemleri kullanabilirler. İşte bunu olanaklı kılan da işaret veya göstergedir (sign).

Bu noktada Saussure'un dille ilgili düşüncelerine değinmekte de fayda vardır. İnşacı yaklaşımın savunucularından olan Ferdinand de Saussure'e göre anlam dil içerisinde oluşuyor ve dil de göstergelerden oluşan bir sistemdir. Dil, gerçek dünyayı sembolize etmek ve onlara işaret etmek için göstergeleri kullanır. Dolayısıyla anlamın maddesel bir niteliği değil, semboliktir.

Ferdinand de Saussure'ün göstergebilimci olarak çalışmasının, inşacı temsil yaklaşımı üzerinde büyük etkisi olmuştur. Ferdinand de Saussure, dilin bir işaret sistemi olduğu sonucuna varmıştır. Ona göre, her işaretin iki bileşeni vardır: gösteren ve gösterilen. Dahası, yazar anlam üretiminin iki bileşen (gösteren ve gösterilen) arasındaki ilişki ile temsil edildiğini vurgulamaktadır; her ikisinden birinin yokluğunda bir işaretin var olamayacağını belirtmektedir. Ayrıca Saussure, temsili sistemde işaretlerin sabit bir anlama sahip olmadığını, anlamın sistemin diğer bileşenleriyle olan ilişkisine dayanarak anlamı oluşturulduğunu gösterir (Hall, 1997).

Orgad (2012, s. 54) bu kavramın önemini daha da vurgulayarak bir göstergenin farklı anlamlara sahip olabileceğini belirtir. Böylece, dünyanın farklı bölgelerinde, aynı işaret farklı yorumlara sahip olabilir. Ayrıca Saussure'e göre, anlamlar yazar ve okuyucunun yanında aynı anlama sahip olmayacaktır. Dolayısıyla anlam, okuyucunun göstergeleri yorumlama sürecinde ortaya çıkar. Yukarıda söylendiği gibi temsil, dil içerisinde anlam üretme sürecidir. Dolayısıyla temsil konusu ile ilgili Saussure'ün gösterge sistemi düşüncesi oldukça önem taşır (Orgad, 2012). Yapısalcıların ortaya attığı yaklaşımın temsil konusundaki önemi Hall'un yorumunda daha açık bir şekilde anlaşılır.

Hall, "The Work of Representation" (1997b, s. 16) adlı çalışmasında nesneler ve dünyadaki olayların kendi başlarına sabit, nihai veya gerçek bir anlama sahip olmadıklarını ve bizim -toplumda, insan kültürleri içinde- şeylere kast ettiğimiz anlamı yüklediğimizi öne

sürer. Anlam üretmek, yorumlama pratiğine bağlıdır ve yorumlama, kodlama, ve kod açma süreci ile sürdürülür. Ancak, anlamlar her zaman değiştiği ve kaydığı için kodların, sabit yasalar veya kırılmaz kurallardan çok sosyal sözleşmeler üzerinden çalıştığı unutulmamalıdır. Anlamlar değiştikçe ve kaydıkça, kaçınılmaz olarak bir kültürün kodları fark edilemez şekilde değişir. Fantezilerimiz, arzularımız ve hayallerimiz ile maddi dünyadaki ‘gerçek’ nesneler için kavramlar vardır. İlk başta söylendiği gibi temsil, anlam üretmek için dili kullandığımız bir süreçtir. O yüzden Hall’un işaret ettiği gibi zihnimizdeki bu kavramlar değiştikçe dildeki nesneler ve göstergeler de değişir ve böylece yeni temsiller ortaya çıkar (Hall, 1997a). Zihnimizdeki kavramlar değiştikçe dildeki nesneler de değişiyorsa ve Saussure’un işaret ettiği gibi anlam sabit değilse ve onu kullanan sosyal aktörlere bağlı olarak değişiyorsa, bu durum ideoloji ve söylemin toplumda nasıl şekillendiğinin önemini karşımıza çıkartır.

2.6.4.1 Temsil ve söylem

Foucault, söylemi dil yoluyla bilgi üretmek olarak tanımlar. O dilin daha ötesine giderek söylemi bir temsil sistemi olarak incelemiştir. Foucault için önemli olan anlamın ilişkileri değil güç ilişkileridir. Farklı dönemlerde bir toplumun içerisinde sosyal, bireysel ve ortak anlamların nasıl üretildiği Foucault’nun odak noktasıdır.

Foucault, anlamın söylemin içinde üretilen bir şey olduğunun kanıtındadır. Ona göre anlam dünyada ya da özde olan bir şey ya da sadece dilin içinde üretilmez. Foucault, bu teziyle temsil sorununa yeni ve önemli bir genel yaklaşımla katkıda bulunmuştur. Onu ilgilendiren şey, “söylem” adını verdiği olgudur. Söylem, sadece dilden ziyade bilgi üretimidir. Foucault, insanların kültürümüzde kendilerini nasıl anladıklarını ve sosyal, somutlaşmış birey ve paylaşılan anlamlar hakkındaki bilgilerimizin farklı dönemlerde nasıl üretildiğini analiz etmiştir. Söylem dil ve davranış ile ilgilidir ve bir toplumsal bir şeydir. Söylem tek kişide var olamaz. Bir toplumun içinde bireyler, söylemin inşa ettiği konumlarla tanımlanırlar. Söylemin inşa ettiği konumlar olmadan bireylerin hiçbir anlamı olmaz. Yani bireyler kendilerini söylemin inşa ettiği konumlara yerleştirerek kendilerine kimlik üretirler. Dolayısıyla söylem, toplumsal temsilde önem taşımaktadır.

Foucault'nun çalışması, semiyotik yaklaşımdan çok, tarihsel temele dayanmıştır ve tarihsel özgüllüklere daha özenlidir. Onun belirttiği gibi, “anlam ilişkileri değil, güç ilişkileri” temel meselesidir. Foucault'nun dikkatinin belirli nesneleri, “sosyal bilimlerin özneleştirilmesi” olarak adlandırdığı insan ve sosyal bilimlerdeki çeşitli bilgi disiplinleriydi. Bunlar, modern kültürde giderek daha belirgin ve etkili bir rol kazanmıştı ve çoğu durumda, önceki zamanlardaki din gibi, bize bilgi hakkında ‘gerçeği’ verebilecek söylemler olarak kabul edilmişlerdi (Hall, 1992, s. 85-95)

Foucault, dili değil, söylemi bir temsil sistemi olarak ele almıştır. Normalde, “söylem” terimi dilbilimsel bir kavram olarak kullanılır. Basitçe, bağlantılı yazı veya konuşma pasajları anlamına gelir. Ancak Michel Foucault, ona farklı bir anlam vermiştir. Onu ilgilendiren, farklı tarihsel dönemlerde anlamlı ifadeler üreten ve söylemi düzenleyen kurallar ve uygulamalardır. Foucault, ‘söylem’ ile, belirli bir tarihsel anda belirli bir konu hakkında konuşmak için bir dil sağlayan bir ifade grubunu kastetmiştir yani bu konu hakkındaki bilgiyi temsil etmenin bir yoludur. Söylem, bilginin dil aracılığıyla üretilmesiyle ilgilidir. Ancak tüm sosyal uygulamalar anlam içerdiğinden ve anlamlar yaptığımız şeyi (davranışımızı) şekillendirip etkilediğinden, tüm pratiklerimizin söylemsel bir yönü vardır (Hall, 1992, s. 91).

Dil politikalarında gömülü ideolojik konuları ortaya çıkarmak için, yayıldıkları kamusal söylemlere bakmak gerekir. Van Dijk (1997), dil kullanıcılarının diyaloglar yoluyla sosyal eylemleri gerçekleştirdiklerini iddia etmektedir. Diyaloglar iletişimsel veya sembolik etkileşim örnekleri olarak görülüyorsa, sosyal eylemler toplumu şekillendiren unsurlar olarak anlaşılabilir. Söylem sosyal etkileşimi çerçeveleyen ve aynı zamanda sosyal etkileşim tarafından çerçevelenen güçlü bir güçtür. Söylemin sosyal bağlama ayrılmaz bir şekilde bağlı olan failer tarafından üretildiğini hatırlamak önemlidir (Van Dijk, 1997)

2.6.5. Medya ve temsil

Modern toplumlarda medya, toplumların kendilerine yönelik düşünmesi, gündelik hayatta olan-bitenin enformasyonunu üretmesi, bilgi, eğlence sunma gibi pek çok işleve

sahiptir. Gündelik hayatın bir parçası olarak medya, insanların hangi konuları öncelikli olarak kavraması gerektiğinden, hangi konuları göz ardı etmesi gerektiği veya hangi kimliği nasıl kavraması gerektiği gibi pek çok konuda önemli bir aktör olarak ve zihinleri yönlendirme kapasitesiyle önemli bir güce sahiptir. Medya kamuoyunun oluşturulması ve yönlendirilmesi, insan hakları, göçmen/mülteci hakları, şiddet karşıtlığı, çevre koruma gibi pek çok güncel toplumsal mesela hakkında farkındalık yaratma ve kamusal alanda görünürlük sağlama anlamında da önemli bir işleve sahiptir. Davis'in (2004), "Hall'u Anlamak" (Understanding Hall) adlı kitabında özetlendiği gibi medyanın ideolojik işlevleri şöyledir:

1. Medya, ideolojik bir araç olarak, toplumsal bütünlük etrafındaki imajları, temsilleri ve düşünceleri üretir; bölünmüş ve parçalanmış halde bulunan tüm bu temsiller, imajlar vb. bir bütün olarak kavranabilir ki Hall bunu medyanın "büyük kültürel işlevi" olarak tanımlar. Bu işlevi Hall şöyle anlatır: Modern toplumlarda medya kültürel ve ideolojik alanı kendi denetimine almıştır. Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici ilişkilerinde olmasa da toplumsal/sosyal ilişkilerinde giderek parçalı ve gruplar halinde farklılaşarak hayatlar sürerken i. medya grupların ve sınıfların öbür gruplara ve sınıflara ilişkin hayati anlam, pratik ve değer imgesi inşa etmenin temelini sağlar. ii. Tüm bu ayrı ayrı, parçalı ve bölük pörçük parçalardan toplumsalın bütününe kavramaya yönelik imgeleri, temsiller ve fikirleri üretmekten sorumlu bir kurum haline gelmiştir (Hall, 1994, s. 200-201).
2. İkinci işlev daha karmaşıktır; yaşam tarzları, deneyimler ve kimlikler kapitalist sistem içerisinde verilir çünkü sermaye ve üretim koşulları altında toplum daha karmaşık ve çok-yönlü bir biçime büründükçe daha çoğulcu olarak deneyimlenmektedir. Modern medyanın temel işlevi bu çoğulculuğu yansıtmak ve göstermektir. Medya da tüm bu çeşitliliği gözlemler ve yansıtır (Hall, 1994, s. 201). Bazı durumlarda 'nesnel' bir şekilde yansıtılan sabit bir sözlük envanteri, yaşam tarzı ve ideolojilere bağlıdır. Modern yaşamın karmaşıklığını anlaşılır ve sınıflandırılır hale getirmek için medya, sosyal gerçekliğin haritasını çıkarır. Dışsal dünyada olan-bitene ilişkin durum tanımları ve kategoriler üretir. Böylelikle modern

yaşamın karmaşası insanlar için kolaylıkla anlaşılır hale gelir. Medya tercih edilen veya dışlanan ya da makulleştirilen tanımlamaların/açıklamaların; onaylanan veya sapkın olarak nitelendirilen davranışların anlamlılığı ya da anlamsızlığı arasında gerçek bir mücadele alanıdır (Davis, 2004, s. 86).

3. Üçüncü ideolojik işlev ise medyanın seçmeci olarak temsil ettiklerini ve sınıflandırdıklarını örgütlemek, düzenlemek ve bir araya getirmektir (Hall, 1994, s. 202). Medya uyumlu bir dünya yaratmak için tüm bu parçalarının temsilleri yeniden organize etme ve onları harmanlama görevini üstlenir. Burada medya zorlu temsil alanını tartışmaya başlar. Sesler duyulmayı talep ettiğinde bazı sesler diğerlerinden daha otoriterdir (Davis, 2004, s. 87). Farklı bir anlatımla, toplumun askeri, ekonomik ve politik güçlülere medyaya girmede, sorunlarını ve taleplerini anlatmada bir ayrıcalığa sahiptir; ortalama insanlar medyaya ancak doğal felaketler, gayri ahlaki davranışlar veya suç gibi yasadışı işler yaptıklarında girebilmektedir. Kadınlar tartışma programlarında daha az yer bulabilmekte, sözleri daha rahatlıkla kesilebilmektedir. Böylesi bir temsil ise onların sorunlarını dile getirme olanağı tanımamaktadır.

Gerçekte Hall'un uzun vadeli ve medyanın bütün bir işleyiş pratiği açısından ilgilendiği Gramscici anlamda hegemonyanın yeniden üretimidir. Ona göre, medya toplumsal yapı içerisinde kültürel alan içinde rızayı oluşturan ve yeniden üretim koşullarını sağlayan, rızanın meşrulaşmasına hizmet eden bir araç olmaktadır (1994, s. 203).

Medya, içinde yaşadığımız dünyayı bize anlamlandırma konusunda oldukça etkili bir güce sahiptir. Farklı gruplar hakkında farklı düşüncelerimiz, önyargılarımız, ötekiler olarak anladığımız bazı azınlıklar ve gruplar vs. hakkında düşündüklerimiz medyanın bize temsil ettiği ve anlamlandırdığı sürecin sonucudur. Yaşadığımız bilgi çağında insanlar bütün bilgilere medya üzerinden ulaşmaktadırlar. Medyanın dışında kalan konular toplum içinde de konuşulmayacaktır. Bu süreçte belirli ulusların dışında kalan herkes medyada “ötekiler” olarak tanımlanmaktadır (Fürsich, 2010).

Medya medeni düşüncelerin tanımlanmasında merkezi ya en azından önemli bir rol oynamaktadır. Kitle iletişim araçları gazetelerden başlayarak günümüze kadar bütün

dünyada modern toplumların oluşumunda ve ulus-devletlerin kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Avrupa, Amerika ve aynı şekilde bütün dünya ülkelerinde sömürgecilik sonrasında medya, yeni ‘ulus’ları oluşturmada ve ortak idealler etrafında toplamada yararlanılan bir araç olagelmıştır. Devletlerin denetiminde olan medya toplumlarda hakim olan söylemi üretmekte ve bazı toplumsal klişeleri yeniden üretmektedir (Artar, 2019). Sistematik olarak toplumu etkileyen medya söylemlerinin altında yatan ideoloji, düşünürler ve farklı düşünce okulları için oldukça çekici bir araştırma konusu olmuştur.

Marks’ın üstyapı-altyapı anlayışında medya, kültür ve ideoloji, toplumun ekonomik ilişkileri tarafından belirlenir. Marks geleneğine göre medya, maddi üretimi elinde bulunduran üst sınıfın ideolojisini temsil eder. Woollacatt’un belirttiği gibi “medyanın rolü medyaya sahip olan ve onu denetleyen sınıfın çıkarlarını yanlış bilinç üretimi aracılığıyla meşrulaştırmaktır.” (Shoemaker ve D. Reese, 2002). Ancak kültürel çalışmalar yaklaşımı, yönetici sınıfın ideolojisinin Marksistlerin iddia ettiği gibi sade ve yekpare olmadığını ve otomatik olarak medya içeriğini etkilemediğini öne sürer. Onlara göre medya içeriği çeşitli ve çelişkili öğeleri kendinde barındırır. Medya her ne kadar yönetici sınıfın çıkarlarına hizmet etse de imaj, dil ve imgeleri ile farklı düşünceleri yaratabilir, farklı mesajları aktarabilir ve insanları çeşitli yollardan etkileyebilir. Dolayısıyla medya içeriklerinde kullanılan dil, görsel ve ses oldukça önemlidir. Kültürel çalışmaların medya konusunda yapısalcıların dil ile ilgili görüşlerini ve Marksistlerin ekonomi-politik düşüncesini bir araya getiren bir düşünce olduğunu söylemek yanlış olmaz (Shoemaker ve D. Reese, 2002).

Neo Marksistler medyayı kültür endüstrisinin bir parçası olarak tanımlamışlardır. Onlara göre devletler, medya üzerinden toplumun rızasını kazanabilir ve toplumda baskıcı gücü yeniden üretebilir. Bu konuda ne kadar kendi aralarında fikir ayrılığı yaşasalar da, iki grup bir noktada bir araya gelmiştir. Onlara göre medya insanlar üzerinde ani ve doğrudan bir etkiyi sahiptir ki bunu “sihirli mermi düşüncesi” adını vermişlerdir.

Kültürel çalışmalar alanındaki bilim insanları medya mesajının gerçekliğin bir yansıması olup olmadığı konusunu daha ileri götürmüşlerdir. Araştırmacılar medyanın kendisinin gerçekliği ve toplum içerisinde bir düşünce ve ideoloji yarattığını fark etmişlerdir. Eğer medya içeriklerini birer metin olarak ele alırsak, Hall’un temsil ve okuma

anlayışı çerçevesinde medya içeriğinin çok çelişkili olduğunu ve yönetici sınıfın ideolojisi olarak otomatik bir etki yaratmadığını görebiliriz. Dolayısıyla medya etkisinde sadece ekonomik ilişkilerin değil; dil ve kültürün de oldukça etkili olduğunu söyleyebiliriz.

2.6.5.1. İdeoloji ve medya temsili

İletişim çalışmaları alanında ideoloji kavramının kullanılması ve medya içeriklerinin ideolojik analizlerinin yapılması eleştirel medya çalışmaları ile başlar.

İdeolojinin farklı tanımları vardır:

İdeoloji yanlış bilinçtir,

Bir grubun üyelerinin köklü inançlarıdır,

Yanlış düşünceler veya inançlardır,

Fikir sistemleridir,

Bir grubun dünyayı algılama ve yaşama şeklidir.

Kültürel Çalışmaların önemli isimlerinden olan Raymond Williams, ideolojiyi bir dünya görüşü ya da bir sınıfın bakışı olarak tanımlar. Williams'a göre ideoloji farklı çıkarlara sahip olan grupların bir toplumun içinde nasıl yaşayabildikleri üzerinde yoğunlaşır (Fiske, 2002, s. 138-150). Günümüzde toplumları etkileyen bir aktör olarak tanımlanan medya ideolojiyi yaratan, onaylayan ve tanımlayan bir araç konumundadır. Hall'un tanımına göre medyanın gücü, durumları tanımlama gücüdür. Medya bir kültürün sınırlarını çizer ve toplumların içinde yeni fikirler ve ideolojiler üretir. Medya sürekli fikirler ve düşüncelerle uğraşmaktadır, toplumdaki kuralları yeniden üretmekte ya da onaylamakta ve sınırları çizmektedir. Dolayısıyla medya bir toplumda normal olanı ve sapkın olanı belirler (Shoemaker ve D. Reese, 2002, s. 136-137).

Temsil ve ideoloji arasında güçlü ve ayrılmaz bir bağ vardır. Marksist düşünürlere göre ideoloji kavramı dünyayı yanlış temsil eden bir kavramdır. Ama daha sonra bu görüşe yönelik eleştiriler yapılmıştır. Karşı bir düşünce olarak Marksist düşünceyi eleştiren diğer sosyal bilimciler “gerçek dünya” kavramının kendisinin de bir ideoloji olduğunu ortaya

atmışlardır. İdeoloji kavramı zamanla asıl anlamından uzaklaşmış ve sosyolojik bir anlam kazanmıştır (Artar, 2019). Hall’a göre batılı ülkelerde ve onların sürdürdüğü kapitalist sistemlerde ideoloji yeniden üretimin merkezinde yer alır. İdeoloji toplumsal tutumun şekillendirilmesinde işlev görür, insanların tutum ve davranışlarını değiştirir, onları bir arada tutar ve bakış açılarını değiştirmelerine neden olur. Bu yüzden ideoloji ve yanlış bilinç arasına bir ayırım koymamız şarttır.

Stuart Hall ve Althusser temsil meselesini ideoloji ve kültür tartışmalarının içinde ele almışlardır. Althusser, ideolojinin Marks’ın düşüncesine göre yanlış bilinç değil, bir temsil sistemi olduğu iddiasındadır (Halifeoğlu, 2015). İdeoloji insanları değiştirir, bir araya getirir ve bir toplumu yönlendirir. O yüzden Hall’a göre ideoloji ve yanlış bilinç arasında büyük bir fark vardır. Marks’ın düşüncesinde ideoloji üst sınıfın silahı konumundadır. Ama Kültürel Çalışmalar düşünürleri ideolojiyi üst sınıf-alt sınıf ayırt etmeksizin her grubun elindeki bir araç olarak tanımlamışlardır. İdeoloji ne kadar burjuva sınıfın çıkarlarına hizmet ediyorsa, bir o kadar da işçi sınıfının çıkarlarını hizmet eder ve işçi sınıfının siyasi bilincini yükseltir (Halifeoğlu, 2015).

van Dijk, ideoloji olgusunu toplumsal inanç sistemi olarak tanımlar (Van Dijk, 2003). Söz konusu inanç sistemine ait değer ve normlar, bunu benimseyen bir grubun üyeleri tarafından benimsenir. Bir grup tarafından paylaşılan inançlara sosyal temsiller denir ve ideoloji, sosyal temsillerin örgütleyicisi olan temel inançlardır. Gruplar sadece kendi ideolojilerini değil aynı zamanda “ortak zemin” (common ground) olarak adlandırılan, daha genel fikir birliğine dayalı, kültürel olarak paylaşılan bilgileri de paylaşırlar. Kültürel ortak zemin, herkesin bilişinin temeli olarak görülebilir. Ortak zeminlerin bölümleri aynı zamanda bir kültür üyesi tarafından paylaşılan genel normlar ve değerlerdir. Gruplar bu kültürel değerlerden bazılarını seçer ve kendi ideolojisinin içinde düzenler. İdeolojiler ve yapıları aynı zamanda bir grubun kimliğinin bilişsel çekirdeği ve üyelerinin sosyal bir öz şeması olarak görülebilir. İdeolojiler ve onlar tarafından düzenlenen sosyal temsiller, grup üyeleri olarak aktörlerin sosyal davranışlarını (pratiklerini) kontrol eder (Van Dijk, 2003). İdeolojiler bir grup tarafından benimsendiği ve savunulduğu için toplumun diğer grupları ile “biz” ve “onlar” ayırımına dayanan temsiller ortaya çıkar. Aşağıdaki başlıkta daha da detaylandırılacağı gibi “biz” tüm olumlu değerlerle bezenirken “onlar” tüm olumsuz

değerlerle donatılır. Onlar, “biz”in saflığına ve erdemine tehdit oluşturanlar olarak sunulur (Çoban Keneş, 2015). Özellikle göçmen, mülteci veya yabancılar söz konusu olduğunda özne konumu “onlar”a dönüşerek ayrımcı ve dışlayıcı haber anlatıları yapılandırılır (Doğanay ve Çoban Keneş, 2016; Efe, Pandır ve Paksoy, 2018).)

Medya bir toplumsal aktör olarak toplumlarda mevcut ideolojinin yeniden üretilmesi ve dolaşımında tutulmasında önemli bir rol oynar (Hall, 2002). Medya, sürekli fikirlerle uğraşır ve toplumsal norm ve kuralları onaylayarak veya eleştirerek kültürdeki sınırları çizer. Mevcut kapitalist ve ataerkil düzene muhalif olan yaşam tarzları ve değerler, medya tarafından “sapkınlar” olarak nitelendirilerek kültürdeki sınırlar yeniden ve yeniden vatandaşlara anlatılır.

İdeolojik çözümlemeyi medya analizlerine uyarlayan yaklaşım olarak İngiliz kültürel çalışmalar okuludur. Modern toplumlarda medya inançlarımızın ve algılarımızın inşasında doğrudan etkili bir kurum olduğunun altı çizilir. Marks’ın düşüncesinde maddi üretim araçlarını elinde bulunduran gruplar bir toplumun ideolojisini ve fikirlerini de belirlerler. Marksistler medyanın içeriğini de bu maddi ilişkilere bağlar. Onlara göre, medya içeriği her zaman bu grubun çıkarlarını temsil eder ve bir ideolojik yönlendirmeye yapar. Yani medyada üretilen içerikler ve/veya anlamlar toplumdaki ekonomik ilişkiler tarafından belirlenmekte ve hâkim sınıfın çıkarlarını savunmaktadır. Bu anlamda Marksist medya analizlerinde ekonomik ilişkiler ile ideoloji arasında doğrudan bir ilişki olduğu kabul edilir. Ancak Kültürel Çalışmalar yaklaşımı medya içeriklerinin karmaşık ve salt ekonomik ilişkiden daha geniş düşünülmesi gerektiğini öne sürerler; çünkü yönetici sınıfın ideolojisi yekpare değildir ve otomatik olarak medya içeriğine yansımaz. Medya içerikleri çok sayıda çelişkili öğeyi barındırır (Hall, 2002).

Kültürel çalışmalar tarafından benimsenin Gramsci’nin “hegemonya” kavramı Marksist ve yapısalcı düşüncüyü bir araya getirmiştir. Gramsci, Marks’ın ekonomik determinizmini reddeder ve onun yerine kültürel üretim süreçlerinde rızanın üretimi ve medyanın yöneten grubun çıkarlarına hizmeti ile ilgili hegemonya kavramını ortaya koyar. Böylesi bir bakışla da medya belirli bir ideoloji ile sürekli bir biçimde toplumda yönetilenlerin yöneten grubun tahakkümü altına kendi rızalarıyla girmelerini sağlar. Medya

bu işlevi yerine getirmek için toplumun içinde birtakım ortak duygusal değerler üretir ve var olan kültürel değerleri de yöneten ya da egemen grubun çıkarlarına en iyi şekilde hizmet verebilecek şekilde yorumlar (Pamela ve D.Reese, 2002). Medya bu şekilde daha da etkili olur. Eğer medya denetimi açık bir şekilde yapılabilseydi, bu etkiyi sahip olamazdı.

2.6.6. Göçmen/mülteci/ sığınmacıların medyada temsili ve dil stratejileri

Medya, yeni dünya düzeni ve küreselleşme sürecinde de oldukça etkili ve önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya, küresel çapta temsiller üretmekte; “yeni dünya” ve “küreselleşme” sürecine yönelik yeni anlamlar yaratmaktadır ve özellikle dünyada artan krizler, savaşlar, kuraklık nedeniyle göçler ve mülteciler konusu uluslararası medyanın da gündemine girmektedir. Medya bir taraftan McLuhan’ın belirttiği gibi dünyayı bir küresel köy haline getirmiştir ama diğer taraftan da farklı kültürlerle ait bireyleri ve azınlık gruplarını ötekileştirerek bir tehdit unsuru olarak temsil ettiği için toplumda ayrımcı ve nefret söyleminin yayılmasına (Fürsich, 2010; Doğanay, 2018) katkı sağladığını öne süren çalışmaların sayısında da artış vardır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) verilerine göre şu an dünya genelinde 79.5 milyon kişi yerinden edilmiştir. Bunların 45.7 milyonu iç göç (ülkelerin içinde yerinden edilmiş göçmenler), 26.9 milyonu mülteci ve 4.2 milyonu da sığınmacıdır. 2020 yılının sonuna kadar dünya genelinde var olan mültecilerin 6.6 milyonunun Suriyeli, 3.7 milyonunun Venezuelalı, 2.7 milyonunun Afgan, 2.2 milyonunun Güney Sudanlı ve 1.1 milyonunun da Myanmarlı olduğu tespit edilmiştir (UNHCR, 2020).

Göç meselesi eski zamanlardan beri dünya genelinde var olan bir olgu olsa bile son elli senede Afganistan’da Sovyet işgali, İran’da rejim değişikliği, Körfez Savaşı ve daha yakın zamanlarda Arap Baharı denilen Orta Doğu’daki sosyal çatışmalar ile birlikte göç konusu dünyanın önemli bir sorunu haline gelmiştir. Dolayısıyla medya da bu konu ile ilgili duyarsız kalamamıştır. Türkiye’de eskiden (Osmanlı döneminden) bu yana mülteci ve sığınmacı problemi önemli bir konu olmuşsa da 2011 yılından sonra Suriyeli sığınmacı akınından sonra Türk medyasında mülteci, sığınmacı ve göçmen haberleri sıcak bir konu haline gelmiştir (Işıklı, 2018).

Dünyadaki büyük göç dalgalarının ardından birçok ülkede kültürel çatışmalar başlamıştır. Farklı kültürlerden gelen mülteciler, hem kültürel çatışmaya neden olmuş ve hem de göçmen kabul eden ülkelerin vatandaşları tarafından ekonomik problemlerin ve güvenlik sorunlarının kaynağı olarak algılanmışlardır. Farklı toplumlarda mültecilerin nasıl görüldüğü ve nasıl temsil edilmeleri gerektiği hususunda medyanın rolü oldukça önemli ve dikkate değerdir.

Günümüzde dünyanın gelişmiş ülkelerinde ve özellikle Avrupa’da mülteci konusu kritik ve acil konular arasına girmiştir. Avrupa’nın her ülkesinde binlerce kişi sınır kapılarında beklemektedir ve binlercesi de gelecekleri belirsiz bir şekilde sığınmacı kamplarında yaşamaktadır (Dayıoğlu, 2016). Bu mültecilerin yaşadıkları sorunlara ve zorluklara rağmen medya onlara karşı objektif ve gerçekçi davranmamaktadır (Dayıoğlu, 2016). Almanya, Fransa, Danimarka, İsviçre ve mülteci kabul eden başka Avrupa ülkelerinde sağcı partiler seçimlerde oy kazanmak için mültecileri ülkenin ana sorunu olarak göstermektedir. Türkiye’de de bu durum farklı değildir. Mültecilerin yaşadığı ekonomik, sosyal zorluklar ve güvenlik sorunları bu ülkelerin medya gündeminde yer almamaktadır. Genelde Avrupa ve Türkiye medyası mültecileri “kaçak, yolsuzluk ve diğer sorunların kaynağı” olarak ya da “muhtaç ve çaresiz insanlar” olarak temsil etmektedir (Kolukırık, 2019).

Mültecilere ve sığınmacılara karşı medyanın izlediği politika üzerine bir değerlendirme yapan Kolukırık (2009) medya haberlerinde ekonomik nedenlerden dolayı göç edenler ile mülteciler arasında bir farkın gözetilmediğini belirtir. Ona göre, mülteci ve sığınmacıların nüfusu abartılı bir şekilde fazla gösterilmekte, haberlerde mültecilerle ilgili olaylar sıradanlaştırılmakta, haberler dramatize bir üslupla verilmekte ve popülize edilmektedir. Ayrıca toplumu korkutabilecek kavramlara yer verildiğini; haber metinlerinde mülteciler için “kaçak, yabancı ve göçmen” gibi adlandırmaların yapıldığını; bu kavramların ise mülteci ve sığınmacılara karşı olumsuz duygu ve düşünceler geliştirebileceğini öne sürmektedir.

Medyanın mülteci ve göçmen temsilini daha detaylı anlamak için medyanın mülteci, göçmen ve genel olarak yabancılara karşı temsil sürecinde teknik olarak kullandığı kalıp

yargılar, ötekileştirme ve nefret söylemi gibi haber söylem, strateji ve tekniklerini biraz daha detaylı irdeleyelim.

2.6.6.1. Nefret söylemi

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1997 yılında nefret söylemini şöyle tanımlamaktadır: “İrkçi nefret, yabancı düşmanlığı, anti-Semitizm ve hoşgörüsüzlüğe dayalı diğer nefret biçimlerini yayan, teşvik eden, savunan ya da haklı gösteren her tür ifade biçimidir.” (Doğanay ve diğerleri, 2018). Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı’nın (AGİT) nefret söyleminin tanımı, Avrupa Konseyi’ninkinden daha kapsamlı ve geniştir:

“Nefret söylemi, bir kişiyi ya da grubu, ırkı, cinsiyeti, yaşı, etniği, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyo-ekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü, zihinsel kapasitesi vb. özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırmaya, bunlara karşı şiddet veya önyargıyı kışkırtmaya niyet eden söylemlerdir” (Doğanay ve diğerleri, 2018).

Youtube’da Suriyeli mültecilere karşı üretilen nefret söylemini inceleyen Gözde (2019), nefret söylemini dilsel pratikler üzerinden gerçekleşen bir eylem olarak görür. Ona göre nefret söylemi medya söyleminden başlayan ve toplumda nefret kaynaklı suç ve şiddet eylemlerine kadar uzanabilen bir problemdir. Medyada en çok LGBTİ bireyleri, etnik ve dinî azınlık gruplar, yabancılar, mülteciler, göçmenler, kadınlar, engelliler ve çeşitli hastalıkları olan bireyler nefret söylemine maruz kalırlar (Gözde, 2019).

Gündelik hayatında herhangi bir göçmen, mülteci veya farklı kültüre ait bir kişi ile karşılaşmayan birisi medya üzerinden aldığı nefret mesajları ile bir gruba karşı düşünebilir ve onlara karşı nefret geliştirebilir (Doğanay ve diğerleri, 2018).

2.6.6.2 Ötekileştirme

Elfriede Fürsich (2010, s.116) ötekileştirmenin iki boyutundan söz eder: Birincisi, bir ulus içerisinde azınlık gruplara karşı var olan ötekileştirme söylemidir, çünkü ulus-devletlerin inşa edilmesinde medya önemli bir rol üstlenmiştir. Benedict Anderson’un sözünü ettiği hayali cemaatler olarak toplumun ulus olarak ortak tarihi geçmiş, ortak

gelecek ve “biz” olarak biraradalık tasavvurunda medya çok önemli bir işleve sahip olmuştur. Nitekim medyanın bu işlevi yirminci yüzyılda da devam etmekte, mülteci veya göçmenler medya söyleminde “tehdit” ve “güvenlik” sorunu olarak sunulmaktadır (Nyers, 2009, s.1).

Fürsich’e göre ikinci boyut ise uluslararası alandaki ötekileştirmedir. Uluslararası ilişkiler alanında her ülke kendi kültürüne ve kendi insanlarına yakın olan olayları ve konuları takip etmekte, bunun dışında kalan coğrafyalar, konu veya olaylarla ilgilenmemektedir. İki kutuplu Soğuk Savaş döneminde, gazeteciler uluslararası arenada “ben” ve “öteki” şeklinde ikili karşıtlık temelli temsil üretme anlayışına yönelmişler ve ben-merkezli bir haber yapma politikası egemen olmuştur (Fürsich, 2010). Nitekim Batılı medyanın ben-merkezli yaklaşımı özellikle oryantalist ve post-oryantalist çalışmalarda eleştiri almış; edebiyat ve medya çalışmalarında yer alan duygularıyla hareket ederek rasyonel olamayan, Batılı gibi uygarlaşamayan, şiddet ve şehvet düşkünü barbar bir “Doğu” imgesi eleştirilmiştir (Narayan, 1997 ve Spivak, 1994).

2.6.6.3 Çerçeveleme

Medyada çerçeveleme kuramına dair farklı düşünceler mevcuttur. Kimileri çerçevelemeyi gündem belirleme kuramının alt konusu olarak tanımlanmıştır. Kimileri de ayrı bir konu olarak ele almıştır ama çerçeveleme kuramı, gündem belirleme yaklaşımıyla benzerliklerine rağmen daha farklı bir kuramdır (Özarslan, 2007). Çerçeveleme, medyanın sadece insanların ne hakkında düşüneceklerine değil; aynı zamanda okur kitlenin bir konu hakkında nasıl düşünceleri gerektiğine de karar verebildiğini tartışan bir kuramdır.

Çerçeveleme bir olayın belirli bir görüş veya bakış açısıyla sunulmasıdır. Gazeteciler ve medya kuruluşları bilgileri toplayıp kendi görüş açılarından paketleyerek okuyucu ya da izleyiciye sunmaktadırlar. Sosyal alanlarda çerçeveleme konusunu ele alan çalışmalara bakıldığında; çerçeveleme araştırmaları önemli düzeyde kavramsal eksiklik ve hatta bazen yanlış akıl yürütme ile karakterize edilmiştir (Scheufele ve David, 2007). Çerçeveleme etkileri, iletilen şeydeki farklılıkları değil, belirli bir bilginin kamu söyleminde nasıl sunulduğuna (veya çerçvelendiğine) bağlı olan davranışsal veya tutumsal sonuçları ifade eder.

Bilgi üretimi sürecini tartışan Dietram A. Scheufele ve Tewksbury (2007) bilginin bir haber metninde sunulma şeklinin, izleyicinin bilgiyi algılama biçimi üzerinde etkili olduğunu savunmuşlardır. Aynı zamanda medyanın, çerçeveleme üzerinden okur kitlenin tutum ve inançlarını belirlemekte etkili bir güce sahip olduğu da söylenebilir. Böylece medya, bilgiyi ortaya koymak için farklı çerçeveler kullanarak izleyici davranışını şekillendirebilir. Dietram A. Scheufele ve Tewksbury (2007) medya metnlerinin hem bilgi hem de çerçevelerle oluşturulduğu sonucuna varmışlardır. Yazarlar ayrıca, klişeleştirmeye yol açabilmesine rağmen çerçevelemenin, yazarların sadece yararlı bilgileri göstermesine yardımcı olan bir süreç olduğunu ileri sürmüşlerdir (Scheufele ve David 2007).

2.6.6.4 Klişeleştirme / basmakalıp

Stereotipleşme ve/veya klişeleştirme ya da kalıpyargılar bir kişiye atfedilen belirli karakteristikleri abartma ve paylaşma sürecidir ve çoğunlukla olumsuz özelliklere odaklanır. Stereotipler, “biz” ve “onlar” arasında kurulan ikili karşıtlıkları besler ve bunların birbirine yaklaşmasını engeller (Orgad, 2012, s. 70). Daha önce tartışıldığı gibi, medya bilginin yayılmasında merkezi bir rol oynar, aynı zamanda kamu yararı olan konulara dair görüş, ideoloji ve fikirleri şekillendirir ve inşa eder. Fadi Jaber (2016, s. 69) Batı medyasının Doğu’yu basmakalıp temsillerle gösterdiğini, Batı ile Doğu arasındaki farkları daha kesin ve ikili karşıtlık olarak “biz” ve “onlar”; olumlu değerlerle bezenen “biz” ile olumsuz değerler atfedilen “onlar” olarak gösterdiğini belirtmektedir. Orgad, göçmenlerin medya temsilleri hakkında konuşurken göçmenler karşısında ev sahibi ülkenin, “suçlu, kurnaz, ahlaksız istilacılara karşı yasal, çalışkan ve/veya masum bir ev sahibi toplum olarak” temsil edildiğini belirtmekte ve bu tür temsillerin klişelerin üretimine ve yaygınlaştırılmasına katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır (2012, s. 70).

2.6.6.5 Bireyselleşme ve kolektifleştirme (Genelleme)

Bireyselleşme ve kolektifleştirme haberde aktörlerin birey olarak ya da kolektif olarak sunulmasını ve olası etkilerini irdeleyen bir kavramsallaştırmadır. Kişiselleştirme kişisel detayların ve isimlerin verilerek okuyucuların aktörleri gerçek insanlar olarak algılamasına yardımcı olurken; kolektifleştirme onları genelleştirerek bir kategori veya grup olarak temsil eder, ‘biz’ ve ‘onlar’ arasındaki farkları daha da belirginleştirir (Hansen

ve Machin, 2013, s. 127). Kolektifleştirme kavramı yazarlar tarafından asimilasyon adı altında tartışılmakta ve mültecilere belirli bireyler olarak değil bir grup olarak atıfta bulunmak olarak tanımlanmaktadır.

Yazarlar, asimilasyonun gerçekleştirilmesinin iki yolu olduğunu belirtmişlerdir. Asimilasyonun gerçekleştirilmesinin ilk yolu, bireyleri ölçen ve onlara istatistik olarak davranan toplama yöntemidir. Asimilasyonun ikinci yolu, bireylerin toplanması ve bir kategoriye yerleştirilmesidir. Van Leeuwen ve Wodak (1999) kolektivitenin grup, topluluk, ulus ve diğerleri gibi kitlesel bir isim kullanarak da gerçekleştirilebileceğini düşünmektedir.

Leeuwen ve Wodak (1999)'a göre kolektifleştirme sistematik olarak atıfta bulunulan ve tüm benzer özellikleri, arka planları, niyetleri paylaşılanların oybirliği ile bir grup olarak kurulduğu dilsel süreçler, motivasyonları ve ekonomik durumu grup işlevlerine indirgemektir (Leeuwen & Wodak, 1999).

Mülteci temsili ulusal ve uluslararası medyaya göre değişiklik göstermektedir. Ulusal medya, ekonomik gerekçelerle ya da ulusa hizmet amacıyla yabancılara ötekiler olarak yaklaşmaktadır. Uluslararası medya ise farklı kültürleri kutsanmış bir şey olarak ele almakta ve dünyanın farklı bölgelerinden dinleyici ve okuyucu kazanmak için diğerlerine öteki olarak yaklaşmamaktadır. Ama yine de bu medyalar kültürel, ekonomik ve politik eşitsizlikleri eleştirmekten yoksundurlar (Fürsich, 2010).

2.6.7 Batı medyasında mülteci/göçmenlerin temsiline dair araştırmalar

Wright (2001) Afgan mültecilerin televizyon haberlerinde (BBC, Sky News ve Euronews) nasıl temsil edildiğini analiz eder. Yazara göre, Afgan mülteciler sorunu çok uzun süredir var olan bir sorun olmasına rağmen 11 Eylül 2001 yılında İkiz Kulelere yapılan saldırı sonrasında, Amerika'nın saldırıdan Taliban'ı sorumlu tutarak Afganistan'a başlattığı hava saldırısının ardından, televizyon kanallarında yer bulmasını 11 Eylül saldırılarını tamamlayıcı bir öge olarak görülmesiyle ilgili olduğunu belirtir. Wright (2001, s. 107) makalesinde Afgan mültecilerin görüntülerde tasvirinin afetin ikonografisi ve zorunlu göçün merkezi konusu olmanın ötesinde medyanın [onları] halkın izlemesine sunduğunu belirtir.

Batool (2019), Pakistan’ın 2014 yılında Afganistan sınırındaki Zarb-e Azb bölgesine hava operasyonundan sonra Dawn ve the Nation adlı İngilizce yayımlanan ana akım iki gazetede 2015-2017 yılları arasında yer alan Afgan mültecilerle ilgili haberlerin çerçevelerini analiz eder. Makalede, gazetelerde Afgan mülteciler arasındaki sanatçılar, iki ülke arasındaki kültürel ve coğrafi yakınlık konu edilse de bunların sayısının az olduğu belirtilir. Afgan mültecilerin barınma, sağlık hizmeti ve eğitime erişimde çok önemli engelleri olsa da gazetelerin bu konularda suskun kaldığını belirtir. Ayrıca, araştırmada Nötr veya dengeli haberler her iki gazetede de en yüksek frekansa sahip yazım türü olarak tespit edilmiş olsa da, haber değeri atfetme anlamında gazetelerin Afgan mülteci konusunu birinci sayfa değil iç sayfalarda haber yaparak önemsizleştirdiği belirtilir. Batool, Afgan mültecilerin Pakistan ekonomisine katkısı olmasına rağmen bu boyutun haber çerçevelerinde yer almadığını, ev sahibi ülkeye ekonomik yük olarak sunulduklarını belirtir (2019, s. 470).

Tezin önem kısmında da belirtildiği gibi Afgan mülteci ve göçmenler konusunda araştırmalar sınırlıdır; yakın tarihli araştırmalar daha çok Suriyeli mültecilere odaklanmaktadır. Suriyeli mültecilerin temsilini veya haber çerçevelerini irdeleyen bazı araştırmalardan örnek verelim.

Alexandria Innes (2010) İngiltere medyasında sığınmacıların temsilini incelediği çalışmada, İngiltere medyasında sığınmacıların bir tehdit olarak gösterildiğini belirtir ve medyanın sığınmacıları temsil ettiği üç çeşit tehdidi ele alır; birincisi sığınmacılar bir güvenlik tehdidi ve fiziksel tehdittir, ikincisi mülteciler ekonomik tehdit yaratır ve üçüncüsü sığınmacıların İngiltere vatandaşlarının kimliğini tehdit ettiği şeklinde temsillerin üretildiğini belirtir (Innes, 2010).

Greussing ve Boomgaarden (2017), 2015 yılında Avrupa’da yaşanan sığınmacı krizinde, Avusturya gazetelerinde mülteci ve sığınmacı haberlerinin çerçevelemesini incelemişlerdir. Yazarlara göre, Avusturya gazetelerinde çok yönlü bir olay olmasına rağmen mülteci krizi dar perspektiften ele alınmaktadır. Çalışmanın bulgularına göre Avrupa medyası krizin başında mültecilere karşı daha iyimserken kriz yükseldikçe

medyanın tutumu da değişmiştir; çünkü medya, toplumda mültecilerin artmasını bir idari ve ekonomik sorun olarak görmektedir (Greussing ve Boomgaarden, 2017).

Fadi Jaber (2016), The Guardian ve The New York Times gazetelerinde Suriye’deki insanlık felaketinin (Syrian Humanitarian Disaster) temsili ile Suriyeli yurttaş gazetecilerin anlattıklarının nasıl çevrildiğini analiz etmiştir. Jaber’in çalışması Hall ve Said’in temsil teorisi, Mona Baker’in anlatı teorisi ve medya etik kuramından yararlanır; çalışmadaki asıl mesele ‘Öteki’nin nasıl temsil edildiğinin çözümlenmesidir. Jaber, haber medyasındaki çevirinin, anlatının başka bir dilde temsili olarak değil; başka bir dilde yeniden-anlatı (re-narration) inşası olarak görülmesi gerektiğini belirtir. Jaber (2016) makalesinde iki temsil kategorisi sunar: Birincisi Suriyeliler ve göçmenlerin çeviri anlatıda kurban olarak temsili; ikincisi Suriye’deki felaketin kurbanları ve göçmenlerin temsidir. Suriyeliler ve göçmenlerin kurban olarak temsili başlığında, bölgeden Suriyeli yurttaş gazetecilerin ontolojik anlatılarının doğrudan veya dolaylı alıntılar şeklinde haber metninde yer aldığını belirtir. Aynı şekilde kamusal anlatılar da doğrudan veya dolaylı alıntılar şeklinde haber metninde yer almaktadır. Bu kategoride şiddet ve çatışma ortamının Suriye’de yaşamakta olanlar ile kamplardaki göçmelerin yaşamını ne denli zorlaştırdığını anlatmaktadır (Jaber, 2016, s. 74-75). Suriye’deki felaketin kurbanları ve göçmenlerin temsili başlığında ise klişelerin yinelendiğini, örneğin Müslümanlara atfedilen yargıların haberlerde sıklıkla yer aldığını belirtir: Tanrı yoktur Allah vardır; en büyük Allah’tır; Allah büyüktür; “Allahu Ekber” tekbirinin sıklıkla verilmesi gibi. Suriye’deki rejim ve Esad’ın olumsuz bir bağlamla sunulduğunu; barışçıl protesto ve gösterilerde kolluk kuvvetlerinin acımasızca saldırdığı gibi haber içeriklerinin yer aldığını belirtir. Ayrıca bu kategoride şiddet ve çatışmanın nedensellik bağı içerisinde verildiğini; Suriye halkının ve mültecilerin kurban ve şiddetin nedeninin de Suriye’deki rejim olarak işaret edildiğini belirtir (Jaber , 2016, s. 76-77).

Lutgard Lams (2018) tarafından mültecilerin Fransızca, Hollandaca, Belçika Fransızcası ve İngilizce medya temsillerinin karşılaştırmalı bir analizi yapılmıştır. İncelenen gazeteler İngiltere’den Times, Fransa’dan Le Figaro, Belçika’dan La Libre Belgique ve Hollanda’dan De Telegraaf’tır. Makale, haber metinlerinde bireysellik ve kolektifleştirme söylem stratejilerinin yanı sıra, yöntem olarak eleştirel söylem analizi

kullanarak mültecilere atfedilen olumsuz veya olumlu rolleri incelemiştir. Çalışma, dört gazetenin hepsinde mültecilerin yüksek oranda kolektif olarak temsil edildiğini ve İngiliz gazetesi The Times’ın en yüksek kişiselleştirme oranına sahip olduğunu ve Fransız gazetesi Le Figaro’nun ise en düşük kişiselleştirme oranına sahip olduğunu belirtilmiştir (Lams, 2018, s. 113). Yazar, mültecileri konu alan haberlerin semantiğini analiz etmiş ve mültecilerin incelenen tüm gazetelerde pasif cümle kalıpları ile aktarılacak aktif bir özne olarak sunulmadıklarını belirtmektedir. İngiliz The Times gazetesi hem olumlu hem de olumsuz olaylarla ilgili mültecilere eşit oranlarda yer vermiştir. Bununla birlikte, Fransız gazetesi Le Figaro ve Belçika gazetesi La Libre Belgique, mültecileri mağdur olarak sunmaktadırlar (Lams, 2018, s. 115).

Dveryn ve Augoustinos (2008) Avustralya’da sığınmacıların dışlanmasında milliyetçiliğin rolünü irdelemişlerdir. Araştırmada, ortak bir etnik veya kültürel kimlik arayan milliyetçi ideolojilerin; ortak haklar, değerler ve yasalar yoluyla birlik arayanlara göre yabancı düşmanlığı ve ırkçı olma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmada “beyaz ırk” söyleminin Avustralya’nın doğal bir söylemi konumuna geldiğini ve sığınmacılara karşı dışlayıcı bir söylem tekniği olarak kullanıldığını öne sürmüşlerdir (Every & Augoustinos, 2008).

Başka bir çalışma Fiona McKay, Samantha Thomas ve Warwick Blood (2011) tarafından Avustralya medyası üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu makalede sığınmacıların, 49 sığınmacıyı taşıyan bir teknin Avustralya’nın kuzey kıyısında patladığı günden beş gün sonrasına kadar yayımlanan haberlerdeki medya temsilleri incelenmiştir. Bunu yaparken üç Avustralya gazetesinde nitel bir içerik analizi yapılmıştır. Yazarlar SIEV 36 olayının raporlanmasının genellikle milliyetçi görüşler ve yorumlarla karakterize edildiğini; ancak, uzman görüşleri, ilgili sığınmacıların görüşleri ve küresel sığınma arayışı bağlamının editoryal tartışması yoluyla bu raporlamaya denge sağlama girişimi olduğuna dair bazı kanıtların var olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna ek olarak çevrimiçi tartışmalar, mültecilere bu olay ile ilgili destek sağlamıştır. Olay sonrası hayatta kalan 44 Afgan göçmene mültecilik statüsü verilmiştir (McKay ve ark., 2011, s. 623).

Andrea Lawlor ve Erin Tolley (2017), Kanada'nın mültecilere ve göçmenlere destek sunan bir ülke olarak görülmesinden yola çıkarak medyanın yaptığı söylemsel ayrımları analiz etmek amacıyla Kanada medyası üzerinde uzun vadeli bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Yazarlar 2005'ten 2014'e kadar dokuz yıllık bir süre boyunca yerel ve ulusal yazılı basın üzerinden bir içerik analizi yapmışlardır. Yazarlar mültecilerin medya çerçevelemesinin, göçmenlerin medya çerçevelemesine kıyasla daha olumsuz olduğu sonucuna varmışlardır (Lawlor ve Tolley, 2015).

Susana de-Andrés, Eloisa Nos-Aldás ve Augustin García-Matilla (2016) Aylan Kurdi'nin ölümüne odaklanarak haber gazeteciliğinde fotoğrafçılığın gücünü analiz etmişlerdir. Yazarlar, Aylan Kurdi'nin güçlü imajının mültecilerle ilgili bir klişeyi bozduğunu iddia etmişlerdir. Onların ana sonucu, görüntünün arkasındaki duygusal gücün dünyanın dört bir yanındaki gazetecileri etik uygulamaları gözden geçirmeye zorlaması olmuştur. Buna dayanarak, yazarlar görüntünün sosyal değişim için güçlü bir araç olduğunu belirtmişlerdir (de-Andrés, Aldas, ve Matilla, 2016).

Heidenreich, Lind, Eberl ve Boomgardeen (2019), "Avrupa Mülteci Krizinde Medya Çerçevelerinin Dinamikleri: Karşılaştırmalı Konu Modelleme Yaklaşımı" adlı çalışmalarında beş Avrupa ülkesinin haber medyasının çerçevelerini irdelemiştir. 2015 yılında Mayıs ayı öncesi mülteci sayısı daha az iken Macaristan medyasında (uluslararası) insani yardım konusu gündemdeyken mülteci krizinin artması üzerine sınır güvenliği ve sınır anlamında terör konusu öne çıkmıştır. Almanya'da ise mülteci krizinin artmasıyla daha önce gündemde olmayan sınır konusu öne çıkmış; Merkel'in mülteci politikasını açıklaması üzerine barınma (accomodations) için arayış meselesi -diğer ülkelerden farklı olarak- medyanın ana ilgisi olmuştur. İsveç medyasında ise mülteci krizinin artması "mülteci hareketi" ve "AB'nin mülteci politikası" haber çerçevelerini oluşturmuş; mülteci krizinin azalmasıyla insani yardım konusu tekrar öne çıkmıştır. İngiltere'de ise haberlerde mülteci kampları haberlerin ana konusu olurken; 2016 yılında Brexit konusu mülteci politikası bağlamında tartışılmıştır. İspanya, haber çerçevelerinin mülteci krizine bağlı olarak haber çerçevesi bağlamında en farklı özelliği gösteren ülkedir. İspanya medyasında sınır konusu mülteci krizi ile yükselişe geçmemiş; Avrupa Birliği'nin mülteci politikası ve

Türkiye üzerinden mülteci geçişlerinin sınırlandırılması öne çıkan çerçeveler olmuştur (Heidenreich, Lind, Eberl ve Boomgardeen, 2019, s. 177-179).

Samantha Cooper, Erin Olejniczak, Caroline Lenette ve Charlotte Smedley (2017), medyada sıkça kullanılan başka bir çerçevenin, mültecilerin ekonomi veya güvenlik konularında tehdit olarak çerçevelendiğinin altını çizmektedir.

2.6.8 Türkiye’de mülteci/göçmelerin temsiline değin yapılan çalışmalar

Türkiye coğrafi konumundan dolayı uzun süredir özellikle Avrupa’ya gitmek isteyen Orta Doğu, Asya ve bazı Afrika ülkelerindeki göçmenler için transit bir ülke durumundadır. Bu yüzden dünyadaki göç dalgalarında Türkiye, oldukça önemli ve dikkate değer bir ülkedir. Türkiye tarih boyunca göç dalgalarına her ne kadar aşina olsa bile Suriye iç savaşıyla Türkiye’nin toplumsal ve sosyal yapısını sarsan göç sorunu başlar. Suriye’deki sosyal çatışmalar ve bu çatışmaların uluslararası arenaya taşınmasından dolayı milyonlarca Suriyeli Türkiye’ye sığınmışlardır. Türkiye’de devlet eliyle her ne kadar Suriyeli sığınmacılara eğitim, sağlık ve iş imkanları sağlanmaya çalışılsa da toplum içinde kültürel bir çatışma ve nefret söyleminin uyandığı ve ana akım medyada da bu ayrımcı ve nefret söylemini içeren yayıncılığın yaygınlaşmakta olduğu araştırmalarda ifade edilmektedir.

Türkiye’deki haber medyası mültecileri genelde olumsuz yönleri ile göstermektedir. Medyada her zaman mülteciler dehşet, katil, hırsızlık, kaza, boğulma ve yakalanma haberleri ile gündeme gelmektedir. Mültecilerin olumlu yönlerini içeren haberler sadece hikâye anlatım tarzında olmaktadır (Özoran, B. A., ve Seyidov, I., 2020). Türkiye’de basılı medyada mültecilerin temsili genelde haber medyasının siyasi eğilimine bağlıdır (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018). Medya kuruluşlarının siyasi eğilimlerine bağlı olarak mülteci ya da göçmenlerin bu medyalarla temsilleri genelde iki şekilde olmaktadır: Ya “yardıma muhtaç” ve “mecbur” insanlar olarak, ya da “sorun kaynağı ve ekonomi yük” olarak gösterilmektedir (Efe, Pandır, ve Paksoy, 2018)

Türkiye medyasında mülteci, sığınmacı ve göçmen haberlerinde temsil sorunlarının bazıları şu şekildedir; ilk bakışta Türk medyasında mülteci, sığınmacı ve göçmenler arasında net ve açık bir fark görülmemektedir (Kolukırık, 2019). Halbuki mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler bu tezin geçen bölümlerinde açıklandığı gibi amaç, hedef ve hak

ve hakuklarına göre farklı anlamlara sahiptir. Buna bağlı olarak göçmen ve mültecilere karşı medyada nefret ve ayrımcı ifadeler kullanılmakta; “kaçak” ve “yabancı” gibi sıfatlar ile olumsuz bir adlandırma yapılmaktadır. Mülteci, sığınmacı ve göçmen haberlerinde olayları sıradanlaştırmaya, mülteci haberlerinde olayı dramatize ve poplize etme, Türkiye’yi mülteciler için cazip ve çekici bir ülke olarak gösterme sıklıkla görülen yayın politikalarıdır. Mülteci ve göçmenlerin haberlerinde toplumsal cinsiyet farklılığı görülmemekte; Türkiye ve Yunanistan arasında var olan siyasi çatışmanın mülteci haberlerini de etkilediği (Kolukırık, 2019) belirtilmektedir.

Türkiye’de Suriyeli mülteciler ve sığınmacılar konusunda çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır (Erdoğan 2017; Sönmez ve Adığzel 2017; ifti 2017; Akgl& ifti 2017; Efe, Pandır ve Paksoy 2018). Türkiye’de mülteciler konusu ile ilgili akademik çalışmalar genelde Suriye krizinden ve Suriye’den Türkiye’ye mülteci dalgası başladıktan sonra artış göstermiştir. Bu alışmalar genellikle Suriyeli mülteciler ve sığınmacılar ve onların Türkiye’de yaşadıkları sorunlar ve problemlerin medyada yansımasını ele almıştır. Türkiye’de yapılmış göçmen, mülteci ve sığınmacı çalışmaları genelde Suriyeli sığınmacı ve mültecileri ele almıştır (Bu konuda bkz. Efe 2015, Erdoğan 2015, ağlar ve zkır 2014, zdemir ve zkan 2016, Güngör ve Dm 2017, Yaylacı 2017, Geyik Yıldırım 2018,).

zoran ve Seyidov (2020) Türkiye basılı medyasında Suriyeli mültecilerin temsilini incelediği makalede, Afgan mülteci ve göçmenlere ilgili Türk basılı medyasında yer alan yazıların Suriyelilerden sonra ikinci sırada yer aldığını belirtmişlerdir. Makaleye göre Hürriyet ve Sabah gazetelerinde yayımlanan 1600 yazıdan 200’ünün Afgan göçmenlere ilgili olduğu belirlenmiştir.

Duygu Onay Coker (2019) Suriyeli göçmenlere karşı Türk gazetecilerinin ve gazetelerinin kurduğu ve kullandığı söylemleri incelediği makalesinde, Suriyeli göçmenlerin çoğunlukla olumsuz temsil edildiklerini ortaya koymuştur. Coker’e göre bu negatif yapıların aldığı biçimler çeşitlidir. “Yük” söylemleri Suriyelilerin Türkiye ekonomisi üzerindeki genel yükünü ve günlük Türk yaşamı üzerindeki olumsuz etkilerini ifade eder. “Yük” söylemi, Türkiye’de çalışan göçmenleri ve Türkiye’nin sağlık, eğitim ve sosyal olanaklardan ücretsiz yararlanabilen mültecilere karşı kullanılır. Türkiye’nin çoğu

vatandaşlarına göre nice olanakları ücretsiz kullanan bu mülteci ve göçmenler onların için bir “yük” durumundadır. “Olumsuz model” söylemi Suriyeli göçmenlerle ilgili olumsuz genellemeler içerir; burada Suriyelilerin yaptıklarıyla ilgili belirli olumsuz örnekler seçilir ve tüm Suriyeliler o olumsuz özellikler üzerinden yargılanırlar. Bu olumsuz model söylemi aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin bir tehdit olarak temsil edilmesini ve yasadışı eylemlerin üstlenilmesini de içermektedir (Coker, 2019).

İbrahim Efe, Müzeyyen Pandır ve Alaaddin F. Paksoy (2018) Türk basınında Suriyeli sığınmacıların nasıl temsil edildiklerini incelemişlerdir. Araştırmada, Suriye’nin iç kargaşalarının başladığı tarih olan 2011’den 2015’e kadar Türkiye’de en yüksek tiraja sahip 5 gazetede (Hürriyet, Sabah, Sözcü, Posta, ve Zaman) Suriyeli sığınmacılarla ilgili haberler incelenmiştir. Araştırma modeli olarak üç model (eleştirel söylem analizi, derlem analizi ve görsel analizi) kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre Türk basınında “mülteci”, “sığınmacı” ve “göçmen” terimlerinin birbirine karıştığı ve Suriyeli sığınmacıların bazen de göçmen olarak tanımlandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmanın bulgularına göre Türkiye medyasında Suriyelilerin iki şekilde temsil edildikleri tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi “mağduriyet ve yardıma muhtaç” ve diğeri “ekonomik sorunların kaynağı” olarak temsil etmedir (Efe, Pandır, & F. Paksoy, 2018). Türkiye haber medyasında mülteci/sığınmacı temsili farklı gazetelerin ideolojik perspektiflerine göre farklılık göstermektedir. Devlet yanlısı gazeteler genelde mülteci/sığınmacıları yardıma muhtaç; solcu gazeteler ise sorun kaynağı olarak göstermektedirler. Ancak konu insani boyut olduğunda Sözcü gazetesi farklılık göstermesine rağmen bütün gazetelerin benzer bir yayın politikasını benimsediği (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018) belirtilmektedir. Bu araştırmada Suriyeli sığınmacıların Türk basınında çoğunlukla olumlu temsil edildikleri ama buna rağmen sığınmacılara karşı kalıp yargıların, klişe sığınmacı imgelerinin yeniden üretildiği ve sığınmacılara yönelik ayrımcı bir söylemin kullanıldığı (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018) ortaya konulmaktadır.

Feray Artar (2019) medyada sınıfsal temsil üzerine içerik ve söylem analizini birlikte kullanarak bir araştırma yapmıştır. Çalışmada, medyanın sınıfsal temsili Suriyeli mülteciler üzerinden yapılmıştır. Artar’a göre de medyada Suriyeli mülteciler ile ilgili iki temsil biçimi mevcuttur: Biri “ucuz emek” ve diğeri “yardıma muhtaç” olma şeklinde temsil.

Çalışmada 17 gazete seçilmiştir ve bu gazeteler beş gruba ayrılmıştır (İslamcı, milliyetçi, liberal, ulusalcı ve solcu). Bu grupların arasında mülteci konulu haberlerin en çok bulunduğu gazete grubu İslamcı gazeteler ve en az bulunduğu gazeteler ise ulusalcı gazeteler olarak belirlenmiştir. Çalışmada İslamcı gazetelerde Suriyeli mültecilerin “yardıma muhtaç” olarak ve solcu gazetelerde ise mültecileri “ucuz emek” olarak temsil edildiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca mültecilerin devlet yardımlarına ve sosyal hizmetlerine karşı teşekkür ve minnettarlığı en çok İslamcı gazetelerde yer bulmuş; solcu gazetelerde ise bunlara çok az yer verildiği belirlenmiştir. Çalışmaya göre, medyada mülteci temsili zengin ve fakir ya da burjuva ve işçi arasında herhangi bir sınıfsal mücadele ve sınıfsal düşmanlık olmadığı şeklinde bir anlam üretilmektedir (Artar, 2019).

Suriyeli mültecilerden sonra Türkiye’de en büyük göçmen ve mülteci grubu, Afganlar olmasına karşın Türkiye genelinde Afgan mülteciler üzerine çok az akademik çalışma bulunmaktadır. Sadece Selda Geyik Yıldırım (2018) makalesinde Kars il merkezinde yaşayan Afgan mülteciler üzerine görüşme tekniğini kullanarak bir araştırma yapmıştır. Araştırmada Afgan mültecilerin genelde yoksulluk nedeniyle Türkiye’ye göç ettiklerini ve Türkiye devletinin bu göçmenler ile ilgili çözüm odaklı bir politikasının olmadığı sonucuna varmıştır (Yıldırım, 2018)

Bu tezi yazım sürecinde Google Akademik, farklı siteler ve Anadolu Üniversitesi kütüphane arşivinde “Afgan, mülteci, göçmen ve Afgan göçmenlerin medya temsili” terimlerinin taranmasında Afgan mültecilerin Türkiye basınında temsili ya da Afgan mültecilerin medya temsili konuları ile ilgili herhangi bir akademik çalışmaya ulaşamamıştır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Sosyal Bilimlerde olduğu gibi iletişim/medya çalışmaları alanında da nicel ve nitel araştırma yöntemleri olmak üzere iki temel araştırma geleneği mevcuttur. Nitel ve nicel araştırma yöntemleri pek çok yönden birbirinden farklı özelliklere sahiptir ancak her iki analiz yönteminin de birbirini tamamladığını söylemek mümkündür. Çünkü bütün sosyal bilim alanındaki araştırmacılar toplumsal ilişkileri ve insan yaşamını anlama ve anlatma/açıklama amacına sahiptir. Nicel ve nitel araştırma yöntemleri arasındaki farklılık verilerin doğası ile toplumsal yaşam hakkında farklı varsayım ve amaçlara sahip olmalarına dayanmaktadır (Neuman, 2007, s. 223-224) Nicel araştırma, sosyal olguların da fiziksel olguların incelendiği yöntemle incelenmesi gerektiğini savunan pozitivist bilim anlayışına dayanır. Pozitivist bilim anlayışına göre olgular toplumsal, tarihsel ve kültürel bağlamdan büyük ölçüde bağımsızdırlar. Nasıl ki fiziksel gerçekler insanlardan bağımsız olarak var oluyorsa, sosyal gerçeklik de bireylerin öznelliğinden ve bilincinden bağımsız olarak var olur.

Nitel araştırma yönteminde araştırma sürecinin en önemli adımı, araştırmanın hangi sorulara cevap aradığının ve bu cevabın niteliğinin ortaya konmasıdır. Niteliksel araştırmaların amacı anlamak ve araştırma faaliyetinin sonucu gerçekliği olduğu gibi tanımlamak olduğundan, niçin sorusundan çok bu tip araştırmalar *ne ve nasıl* sorularına odaklanır (Kümbetoğlu, 2019 s. 34) Yorumlayıcı yaklaşıma göre toplumsal olgular bütün toplumsal ve kültürel bağlamlarda evrensel olarak geçerli olabilecek sabit olgular değil, etkileşim içindeki toplumsal aktörlerin (bireylerin) amaçlı eylemleri ile yaratılan, değişken, karmaşık ve belirsiz olgulardır, bu nedenle genellenemez ve tahmin edilemezler. Bu yüzden de olgular arasında sabit nedensellik ilişkileri kurulamaz ve nitel araştırmalar, olgular arasında nedensellik ilişkisi kurmayı amaçlamazlar. Bunun yerine insanların bakış açılarını ve sosyal gerçekliği nasıl inşa ettiklerini anlamaya, sosyal olguları derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde betimlemeye ve sosyal olgu ve olayları ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkileri kendi bağlamı içinde yorumlamaya çalışırlar (Suğur, 2012, s. 44).

Metod kitapları kuşkusuz ideal ve kapsayıcı tek bir yöntem önermez ancak 1960'lardan 1980'lere uzanan medya analizlerinin nasıl yapılması gerektiği tartışmaları, farklı epistemolojiler arasında bir yakınlaşma ve nitel ile nicel yöntemlerin birlikte (mix) ya da karma şekilde desenlenerek kullanılmasını önermektedir (Hansen ve Machin, 2019, s. 7). Bu tez çalışmasında karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi (mixed research method) hem nicel ve hem de nitel araştırma yöntemleriyle ulaşılan bulguların birbirini desteklemesi için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu araştırmanın verilerinin toplanması ve analizinde hem niceliksel hem de niteliksel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bilimsel çalışmalarda evren araştırma probleminin cevaplanmasıyla ilgili olarak bütün insanların oluşturduğu grup ya da araştırmacının belirttiği koşullara uyan; örneğin dergi veya gazetelerin tümü olarak tanımlanır (Gönç-Şavran, 2018, s. 145) Bu araştırmanın evreni Türkiye'de ulusal çapta her gün düzenli olarak yayımlanmakta olan günlük gazetelerin bütününden oluşmaktadır. Bu araştırma tam sayım yani evrenin tümü üzerinden yapılmamış; geneli temsil edeceği varsayımıyla evren içerisinde bir örneklem seçilmiştir. Bilindiği gibi araştırmalarda maliyet ve zaman sınırlılığı nedeniyle çoğunlukla evren üzerinden değil; örneklem üzerinden araştırma yapılması yaygındır. Araştırma evreninin özelliklerine sahip olan ve kendilerinden veri toplamak üzere araştırma evreninden belirli tekniklerle seçilen gruba örneklem adı verilir. Örneklem seçiminde ana akım içerisinde yer alan gazeteler seçilmiş bu gazetelerin de kendi içerisinde dini hassasiyetleri yüksek olan Yeni Şafak, araştırma sürecinde daha insan hakları ve sol çizgide durduğu varsayılan Cumhuriyet ile liberal ve merkez sağ olduğu kabul edilen Hürriyet ve Sabah gazeteleri araştırma kapsamına alınmıştır. 2018 yılında Doğan Medya Grubu'nun satılmasıyla her ne kadar Türkiye'de gazeteler arasında politik farklılık ve siyasi özerklik çok az olsa da araştırma süreci 6 yıllık geriye dönük bir tarihi kapsadığı için kısmen bir yayın politikası farklılığı olduğu düşünülmektedir. Pandemi sürecinde kimi zaman kütüphane ve/veya arşivde kağıt baskı gazeteler ile çalışma olanağının imkansız olması nedeniyle söz konusu gazetelerin online arşivi olması nedeniyle tercih edilmiştir. Dolayısıyla araştırmada maksatlı/amaçsal örneklem seçim tekniği kullanılmıştır.

Amaçsal örnekleme yöntemi derinlemesine araştırma yapabilmek için araştırmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir (K. Başaran, 2017). Evrenin özellikleri hakkında bazı bilgilere sahip olarak ve araştırmanın amacına göre seçilir. Türk basınında, Afgan mülteci ve göçmenlerin haberlerde nasıl temsil edildiklerini; kullanılan dil ve söylemin detaylarını ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışmada yüksek tirajlı yani çok okunan gazetelerin online siteleri ile liberal, sol ve İslami/muhafazakar gazeteler evreni temsil etmesi amacıyla alt grup olarak belirlenmiştir.

1 Ocak 2015 ve 30 Aralık 2020 tarihleri arasında 6 yıllık zaman diliminde dört ulusal gazetenin web sitelerinde (Online platformunda) yayımlanan bütün yerel ve ulusal haberler incelenmiştir. Araştırmanın 2015 yılından itibaren başlatılmasına tesadüfi olarak karar verilmemiştir. 2015 yılında Avrupa ülkeleri Suriyeli göçmenler için sınırlarını açtığı için Afganistan'dan da çok sayıda göçmen bu dönemde Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışmıştır; bu nedenle 2015 yılı bu araştırmanın veri toplama tarihinin başlangıcı olarak seçilmiştir. 2015 yılının Ağustos ayında Aylan Kürdi'nin Akdeniz'de boğulmasından sonra ve 2016 yılında Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki mültecileri geri çevirme anlaşması neticesinde 2015 ve 2016 yıllarında Türkiye'de mülteci ve göçmen konusu sıcak bir konu haline gelmiştir. Daha sonra 2018 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz, ülkede yaşayan mülteci ve göçmenleri de etkilemiştir. Liranın değer kaybı ve işsizliğin artması ve bunların yanında muhalif partilerin devletin mülteci politikasını bir sorun kaynağı olarak göstermesi toplumda mültecilere karşı bir nefret yaratmıştır. 2020 yılında Korona (KOVİD 19) döneminde bu nefret ve önyargılar daha da artmıştır. Bütün bu olaylar göz önüne alınarak araştırmanın zaman aralığı 2015-2020 olarak seçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Tekniği

Bu tez çalışmasında veri toplama tekniği olarak nicel ve nitel içerik analizi araştırma teknikleri kullanılmıştır. Hansen'e göre, içerik analizi, iletişim metnlerinin sistematik analizinin yapıldığı bir araştırma tekniğidir (1998, s.91). Krippendorff ise "içerik analizi, metinlerin kendi kullanım bağlamları içerisinde, tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapılan bir araştırma tekniği" olarak tanımlar (2013, s. 24).

İçerik analizi tümevarımcı bir analiz tekniği olarak kabul edilir; çünkü veriler belirli tema, kategoriler ve kavramlar olarak bölünür; tekrar eden ve sık kullanılan öğelerden hareketle analiz yapılır (Akbulut, 2012). İçerik analizi çeşitli verileri karakterize etme ve karşılaştırma yapmak için hem medya analizleri hem de farklı disiplinlerde yaygın bir şekilde kullanılan (Altunışık ve Ark, 2010, s. 322-329) ve tarihsel olarak da tarihi geçmiş daha eski olan ve halen de özellikle de niteliksel boyutu geliştirilen bir araştırma tekniğidir. Böylelikle, medya metinlerinde inşa edilen herkes tarafından görünen/okunan açık anlamların yanı sıra ima edilen veya örtük olarak söylenen veya baskılanmış olan anlamların da analizi yapılır.

Krippendorff (2013, s. 1-7) günümüzde kullanılan içerik analizinin ayırt edici üç özelliğini şöyle sıralamaktadır:

Birincisi, içerik analizi ampirik temele sahip bir yöntemdir; keşfedici bir süreçtir; tahmine ve çıkarıma (yoruma) dayalıdır. Burada ampirik olan fen bilimlerinde olduğu gibi nihai kuralları tespit etmek değil; geçerliliği olan bir çıkarımda bulunma veya yorum geliştirmektir.

İkincisi, güncel içerik analizi yöntemi geleneksel sembollerin anlamı, içerik ve niyetlerin özü gibi noktaların ötesinde bir çözümlemedir. Günümüzde araştırmacıların ne sadece metindeki semboller ve temsiller ile ne de Lasswell'in "kim, ne, hangi kanalla, kime ve hangi etki ile" modeliyle ilgilenmektedir. Popüler ve basit anlamıyla 'içerik', metnin açıklama kapasitesinin anlatımını da aşan bir noktadadır zira teknoloji, insan iletişimine çok yeni boyutlar, örüntüler ve anlamlar getirmiştir. Söz konusu yenilikler, içerik analizini yeniden tanımlamayı gerektirmektedir; 'içerik (content)' -araştırmanın amacına göre- modern toplumun işleyiş ve kendisini metinler aracılığıyla nasıl anladığı ile yan yana getirmelidir.

Üçüncüsü ise çağdaş içerik analizi araştırmacıyı kendi özel yöntemini geliştirmeye yani bir planlama, yönetme, iletişim, yeniden üretim ve eleştirel olarak verilerini değerlendirmeye yöneltir.

Bu noktada her ne kadar içerik analizi araştırmacıya kendi özgün araştırma desenlemesine olanak sağlasa da içerik analizi yöntemini gözleme dayalı olarak veya genel

okumadan hareketle metinde yatan anlamı veya ima etmeleri açıklamadan farklı kılan ve geçerliliği (valid) olan yorum/çıkarımların kabul edilmesinin nedeni bir çalışma sistematığıne sahip olmasıdır. İçerik analizinde takip edilen adımlar şu şekildedir: Öncelikle -amaç soruları doğrultusunda- belirli temalar ve kavramlara göre farklı kategoriler oluşturulur ve sonra toplanılan veriler dikkatlice incelenip bu kategorilere ayrılır, ki bunu kodlama denilir. Kodlamadan sonra çıkartılan sayı ve tablolara göre bir sonuca varılır (Akbulut, 2012). Bu araştırmanın kategorileri ve açıklamaları EK 1’de verilmiştir.

İçerik analizinin nitel bir araştırma mı yoksa nicel bir araştırma mı olduğu konusunda tartışmalar mevcuttur ama içerik analizinin sadece nicel ya da sadece nitel bir yöntem olmadığı, medya analizlerindeki geniş kullanım şekli düşünüldüğünde ne sadece nicel ne de sadece nitel denilemeyeceği aşıkardır. İçerik analizi nicel bulguları kullanarak nitel sonuçlara ulaşılması mümkün olan bir yöntemdir. Ayıca son yıllarda yaygın olarak kullanıldığı gibi içerik analizi birbirine yardımcı olacak şekilde hem nitel ve hem nicel yöntemleri içermektedir (Altunışık ve Ark, 2010).

Bu araştırma Coronavirüs pandemisi döneminde gerçekleştiği için araştırma sürecinde birtakım zorluklar ve kısıtlıklar yaşanmıştır. Haberler gazetelerin online platformundan (Web Sitesi) seçildiği için bazı gazetelerin arşiv eksikliği veya arşivlerinde kimi yılların mevcut olmaması nedeniyle seçilememiştir. Örneğin Sözcü gazetesinin arşivinde eksiklik olması ve Anadolu Üniversitesinin Kütüphane arşivinde de Sözcü gazetesi olmadığından bu gazete araştırma kapsamına alınamamıştır.

Haberlerin toplanmasında Yeni Şafak gazetesinin web sitesinde 2015 yılı haberleri mevcut olmadığı için 2015 yılının haberleri Anadolu Üniversitesi Kütüphanesinin gazete arşivlerinden ve geri kalan 5 yıl ise gazetenin sitesinden alınmıştır. Cumhuriyet gazetesinin web sitesinde 2015, 2016 ve 2017 haberleri erişime açık olmadığı için; araştırmacının kendi bütçesinden karşılanarak bireysel olarak satın alınarak arşive erişim ve verilerin toplanması mümkün olmuştur. Dolayısıyla yukarıda belirtilen yılların haberleri e-gazete şeklinde Cumhuriyet arşivinden alınmıştır.

Ayrıca Afgan mülteci ve göçmenleri konu alan daha önce herhangi bir içerik analizi araştırması (tez veya kitap şeklinde geniş bir çalışma) bulunmadığı için bilgi eksikliği yaşanmıştır. Genelde bilgiler devlet kurumları ya da sivil toplumların web siteleri ya da İngilizcede yapılmış olan araştırmalardan alınmaya çalışılmıştır.

İçerik analizi için toplanan haberler, araştırmada seçilen dört gazetenin (Hürriyet, Sabah, Cumhuriyet ve Yeni Şafak) web sitelerinin arama motorunda “Afgan, Afgan mülteci ve Afgan göçmen” anahtar kelimelerinin taranmasının sonucunda bulunmuştur. Sadece, Yeni Şafak gazetesinin 2015 yılı haberleri arşivinde mevcut olmadığı için haberler, kütüphane arşivinden basılı gazete üzerinden elde edilmiştir. Haberlerin toplanmasında gazetelerin kendi arşivleri dışında Google arama motoru üzerinden de aynı anahtar sözcükler kullanılarak ayrıca da tarama yapılmış ve arşiv dışında habere denk gelinmesi durumunda araştırmaya dahil edilmiştir.

Haberlerin seçiminde haberlerin araştırma kapsamına dahil edilip edilmemesi için şu kriter kullanılmıştır: Haberlerin içeriklerinin doğrudan Afgan göçmen ve mülteciler olması. Genel anlamda göçmen, mülteci, kaçak vb. konuları ele alan haber metinleri kapsam dışı tutulmuştur. Haberin içeriğinin doğrudan Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili olması koşulu aranmıştır. Ayrıca haberlerin başlık, spot veya girişinde Afgan, Afgan mülteci ve Afgan göçmen ya da bu anlamaları ifade eden bir sözcük olup da içerikte konu farklı ise yine araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Afgan göçmenler diğer ülkelerin göçmenleri ile aynı haberde başlık veya girişte “Afganistanlı, Pakistanlı ve Suriyeli göçmenleri...” gibi yer almış ama ana metinde Afgan vurgusu yok ise bu araştırmanın kapsamında yer almamıştır. Ama haberde verilen rakamlarda Afgan göçmenler diğer bir ülkenin göçmen ve mültecilerinin sayısından hayli fazla ise ve haber metninde detay içeriyorsa; örneğin “100 Afgan mülteci ve 5 Suriyeli...” araştırmanın kapsamına dahil edilmiştir.

Her gazetesinin haberleri PDF dosyası olarak ayrı bir klasörde ve haberin yayımlanma tarihine göre isimlendirip kaydedilmiştir. Bu şekilde bir haberin iki kez kaydedilmesi önlenmiştir. Bu şekilde dört gazeteden altı yıl içerisinde Afgan mülteci ve göçmenleri konu alan toplam 930 haber toplanmış ancak bunlardan 4 tanesinin kapsam dışı olmasına karar

verilerek silinmiştir. Böylelikle analizin bütünü 926 haber üzerinden yapılmıştır. Bütün haberler toplandıktan sonra bir kodlama tablosu ve rehberi hazırlanmıştır. Kodlama tablosu için uzman (tez danışmanı) yardımı ile 19 kategori çıkarılmış; kodlama işlemi ve çözümlemeleri Excell programı aracılığıyla yapılmıştır.

3.3.1. Araştırmanın güvenirlik ve geçerliliği

Güvenirlik ve geçerlik, araştırmalarda aranan özelliklerdir. Nitel araştırmalarda da araştırmanın güvenirliği ve geçerliliği gösterilmeye çalışılır ancak araştırma yöntemlerindeki farklılık nedeniyle nitel araştırmalar güvenirlik ve geçerlik kavramlarını nitel paradigma içerisinde yeniden yorumlar.

Haberlerin kodlanmasına başlamadan önce *kodlayıcı güvenirliği testi yapılmıştır*. Güvenirlik testi için farklı gazeteler ve farklı tarihlerden 25'er haber seçilmiştir. Dört gazeteden toplamda 100 haber seçilmiş; kodlayıcılara araştırmacı tarafından kodlama rehberi yazılı olarak verilmiş ve sözlü olarak da açıklamalar yapılmıştır. İki yüksek lisans öğrencisi (Elif Nur Koçbıyık ve Yağmur Öngün) tarafından ayrı ayrı kodlama yapılmıştır. Araştırmacı dışındaki diğer iki kodlayıcı tarafından yapılan kodlamaların birisinin %80 ve diğerinin %82 oranında asıl araştırmacı ile uyumlu olduğu görülmüştür. Daha sonra farklılaşan noktalar tartışmaya açılarak nasıl kodlanması gerektiğinin kararı verilmiştir. İçerik analizinde kodlayıcılar arası güvenirlik %80'in üstünde olması önerilmektedir (Miles ve Huberman, 1994; Patton, 2002). Dolayısıyla bu tez çalışmasının araştırma kısmı yeterince güvenilirirdir.

İçerik analizi araştırma tekniğinde kategorilerin tanımlarından başka ölçme aracı yoktur. Kategorilerin tanımlarının net olarak yapılması, araştırmada ölçülmek istenen özelliğin ne olduğuna dair bilgi verir. Yani kodlama kılavuzunun açık, tutarlı olarak hazırlanması ve bu noktada uzman desteği önemlidir. Araştırmanın veri toplama amaçlı kategorileri oluşturulurken göçmen ve mülteciler konusundaki literatürden yararlanılmış, tez danışmanı da uzman olarak tüm süreçlere katkı sağlamıştır.

3. 4. Veri Analizi

Araştırmanın desenlemesinde ister nicel ister nitel yöntem tercih edilmiş olsun, araştırmacının veri toplamadaki esas amacı başta sormuş olduğu araştırma sorusunun veya problemin yanıtlanmasıdır. Bu ortak hedefe rağmen nicel ve nitel araştırmalar arasındaki çoğu farklılıktan bir tanesi de veri çözümleme sürecinde karşımıza çıkar. Niceliksel yöntemle veri toplamanın amacı, araştırmanın problemini sayısal veriler ile ifade etmektir. Farklı bir anlatımla, problemle ilgili verilen yanıtlar, verilerin sayısal olarak ifadesiyle gerçekleştirilir (Gönç-Şavran, 2018, s. 183).

Bu araştırmada kullanılan içerik analizi araştırma tekniği hem nicel hem de nitel (karma araştırma yöntemi) olarak kullanılmıştır. Bulgular ve yorum başlığının ilk kısmında haber metinlerinden derlenen veriler nicel olarak ifade edilmiş; tek değişkenin betimlemesi yapılmış yani frekans dağılımına bakılmıştır. Afgan göçmen ve mültecilerin hangi konu ve/veya olayların daha yoğun şekilde haberlerde yer aldığı; yıllara bağlı olarak temaların süreğenliği veya değişmeler, kullanılan haber kaynakları ve haber medyasının kamusal forumlarında olayın aktörü olarak Afgan göçmenlerin sesi ve sözüne yer verilmesinin yani alıntıların dağılımı, Afgan göçmen ve mültecileri haber yapma rutinleri açısından gazeteler arasındaki farklılıklar veya ortaklıklar, haberlerde kurgulanan bakış açısı, haber metinlerinde kullanılan yazım türü, adlandırma ve tanımlamalar, içerik-başlık uyumu ve fotoğraf kullanımının oransal dağılımı niceliksel olarak literatür kısmı ile ilişkili şekilde analiz edilmiştir.

Bulgular ve yorum başlığının ikinci kısmında ise haber metinlerinden niteliksel olarak toplanan veriler nitel bir analize tabi tutulmuştur. Bu kısımda nitel içerik analizi (qualitative content analysis) araştırma tekniği kullanılmıştır. Nitel verinin analizi, nicel veri analizinden hayli farklı bir yol izler. Bununla birlikte verinin çeşitli işlemler hazırlanması temelde benzer bir yolla yapılmaktadır. Verinin hazırlanması yani belirli bölümler içine yerleştirilerek kodlanmasında izlenen yol, niceliksel ve niteliksel araştırmalarda temelde benzerlik gösterir. Farklılık, niteliksel verinin analizinin nicel veri analizinde olduğu gibi sayısal şekilde ifade edilmemesi; niteliksel verinin kavram, konu ve temalar ile analiz edilmesidir (Kümbetoğlu, 2019, s. 151). Niteliksel içerik analizi

sistematik, esnek ve düşük örnekleme (data) özellikleri ile tanımlanmaktadır (Schreier, 2012, s. 5).

Krippendorff (2013, s. 23) niteliksel içerik analizi, edebiyat kuramları, sosyal bilimler (sembolik etkileşimcilik ve etnometodoloji) ile eleştirel çalışmalara (Marxist kuramlar, İngiliz kültürel çalışmalar ve feminist teori) yaslandığını bu nedenle yorumsamacı olarak da nitelendirildiğini belirtir ve niteliksel içerik analizinin temel karakteristiğini şu şekilde özetler:

- Görece daha az metinlere derinlikli bir okuma yapılır.
- Araştırma kapsamındaki metinlerin (analitik, yapışökümcü, özgürlükçü veya eleştirel) yorumunu kapsar. Bu yorumlama eleştirel paradigma içerisinde ve çoğunlukla pozitivist geleneğe eleştiri içeren bir okumadır.
- Araştırmacılar, kültürel veya toplumsal olarak kendi hermeneutic duruşları ile bu analizi yaptıklarını kabul ederler. Dolayısıyla metinlerin sistematik bir yorumu yapılmış olur.

Niteliksel verilerin çözümlemesinde üç ortak aşama söz konusudur: *betimsel çözümleme, sistematik çözümleme ve yorumlamadır*. Wolcott (1994, s. 11), bu üç analizin birbirini dışlamadığını ve önce betimsel ardından sistematik ve son olarak da yorum şeklinde bir veri analiz sıralaması gerekmediğini belirtir. Şimdi bu analiz türlerini açıklayalım.

Betimleme; bir kişinin, nesnenin veya olayın özelliklerini kelimelere aktarmak olarak tanımlanabilir. Betimsel çözümlemede araştırmacı ağırlıklı olarak katılımcıların kendi ifadelerinden doğrudan alıntılar yapar, bu ifadeleri mümkün olduğunca değiştirmeden, aynen kullanarak okuyuculara sunar. Araştırmacı durumu olduğu gibi ortaya koyarak tanımlama yapmayı amaçlar; bu nedenle görüşmelerden uzun alıntılar yaptığı gibi araştırmada kaydedilen gözlem notlarını da uzun ve ayrıntılı bir şekilde okuyucuya aktarır (Wolcott, 1994, s. 14-15)

Sistematik çözümleme, verilerin incelenmesi, sınıflandırılması, aralarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya konması ve böylece verileri okuyuculara anlamlı kılacak belirli

temaların ve desenlerin ortaya konması sürecidir. Sistematiik çözümlenmenin iki aşaması vardır: Sınıflandırma ve ilişkilendirme (bağlantı kurma). Sınıflandırma süreci, verilerin çözümlenebilecek kategoriler haline getirilmesidir. Bu süreç bir yap-boz yapmaya benzetilebilir. Yap-bozu bozmanın, yani parçalarına ayırmanın tek amacı, parçaları birleştirecek yeni bir yol bulmaktır. Bu parçaları bir araya getirmek için de her parçanın diğer parçayla ilişkisi incelenir. Tamamlanmış bir yap-boz ise bir bütün olarak araştırmanın sonucunu ifade etmektedir. Farklı bir anlatımla verileri parçalara bölme ve yeniden bir araya getirme sürecidir ve çözümleme için kavramsal bir çerçeve sağlar. Sınıflandırma aşaması tamamlandıktan sonra ilişkilendirme aşamasına geçilir. Bir binanın yapımında nasıl ki tuğlalar yan yana getirilerek bina ortaya çıkıyorsa sınıflandırmada araştırmacıya bir zemin sağlar ve böylelikle parçalar arasındaki etkileşim ve ilişkisinin çözümlemesi yapılır (Gönç-Şavran, 2018, s. 192).

Yorumlama: Betimsel ve Sistematiik analizin sonunda verilerin analizinde organize edilen; yani sınıflanan, ayrıştırılan verilerin araştırmacı tarafından yorumlanması son aşamadır. Farklı bir anlatımla Betimsel çözümleme aşamasında sınıflandırılmış ve birbirinden ayrılmış olan veriler, yorumlama aşamasında yeniden bir araya getirilir. Yorumlama aşamasında bu veri parçaları arasındaki ilişkiler, verilerin temaları ve desenleri, araştırmacının kendi yorumlarını da içerecek şekilde ortaya konur. Böylece veriler yorumlanırken verilerdeki desenler, ortak eğilimler ortaya konarak ilk anda görülmeyen ayrıntılarda gizli olan anlam ortaya konmuş olur (Kümbetoğlu, 2019, s. 154).

Bu araştırmanın verileri karma model gereği iki düzlemde analiz edilmiştir. Önce nicel analiz yapılmış ardından da niteliksel içerik analizi uygulanmıştır. Nicel analiz kısmında sıklık içeren sayısal veriler değerlendirilmiş; niteliksel analiz kısmında ise Margrit Schreier (2012) ve Klaus Krippendorf'un (2013) çalışmaları takip edilerek Afgan göçmen ve mültecileri konu edinen daha az sayıdaki haberlerin içerikleri yorumsamacı yaklaşımla analiz edilmiştir. Nitel analizinde araştırma kapsamındaki dört gazeteden ve farklı yıllardan daha derin bir okuma yapma amaçlı olarak toplam 30 haber seçilmiştir. Haberlerin seçiminde ayrımcılık hatta nefret söylemine varan haber dili içeren, "sınır" sorunsalı bağlamında değişen göçmen kimlikleri, ekonomi, sosyal yaşam veya siyasal alan gibi farklı temalardan haberler seçilmiştir. Analizde haberlerin başlıkları ile haberlerin ana

metinleri birlikte analiz edilmiştir. Niteliksel analiz kısmında betimleme, sistematik çözümleme ve yorumlama süreci takip edilmiş; tezin teorik kısmından hareketle Afgan mültecilerin temsil kategorileri ve ardından da haberlerde kullanılan dil ve söylem stratejileri yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma kapsamında toplanan 926 haberden içerik analizi aracılığıyla elde edilen nicel verilerinin analizi yapılmakta; ikinci kısımda ise elde edilen verilerin literatürden hareketle nitel içerik analiz yöntemiyle analizi ve yorumu yapılmaktadır.

4.1.Afgan Mülteci ve Göçmen Haberlerinin Frekansı

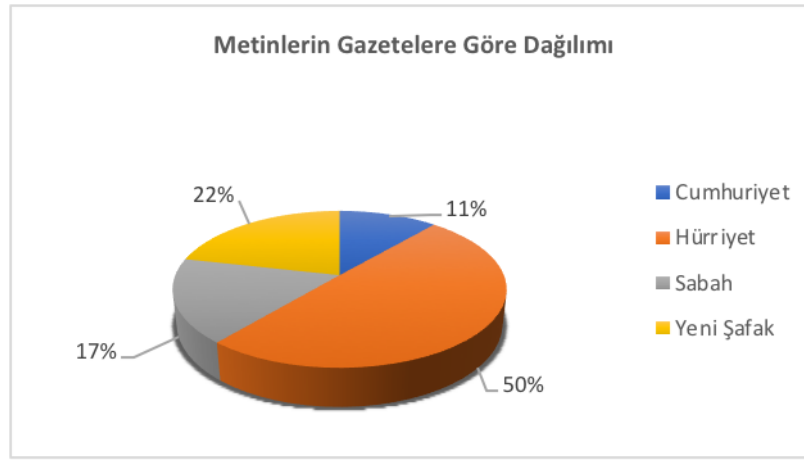
Afgan mülteci/göçmenler ile ilgili araştırma kapsamında yer alan dört gazetede 6 yıl (01.2015-12.2020) içerisinde toplamda 926 haberin yayımlandığı görülmüştür.

4.1.1. Afgan mülteci ve göçmen haberlerinin gazetelere göre dağılımı

Araştırma kapsamında toplanan toplam haberlerin gazetelere göre frekanslarının dağılımı şöyledir: Cumhuriyet gazetesinde 105 adet, Hürriyet gazetesinde 461 adet, Sabah gazetesinde 161 adet ve Yeni Şafak gazetesinde 199 adet haber yayımlanmıştır. Bu frekans dağılımına göre, seçilmiş olan gazeteler arasında Afgan mülteci ve göçmenler ile ilgili en çok haber yayımlayan gazete Hürriyet'tir. İkinci sırada Yeni Şafak gazetesi yer alırken, üçünü sırada Sabah gazetesi ve en son sırada da Cumhuriyet gazetesi yer almaktadır.

Tablo 4.1. Haberlerin Gazetelere Göre Dağılım

Gazete İsmi	Haber Sayısı (n)	Haberlerin Oranı (%)
<i>Hürriyet</i>	461	50
<i>Yeni Şafak</i>	199	22
<i>Sabah</i>	161	17
<i>Cumhuriyet</i>	105	11
Toplam	926	100

Şekil: 4.1. *Metinlerin Gazetelere Göre Dağılım Oranı*

Afgan mülteci/göçmenlerle ilgili haberlerin gazetelere göre frekans dağılımına oransal olarak bakıldığında %50’lik bir dilimle Hürriyet gazetesinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Geriye kalan %50’ye yakın oran ise diğer üç gazeteye aittir. Diğer üç gazetenin frekanslarının oranı şöyledir: %22’si Yeni Şafak, %17’si Sabah ve %11’i ise

4.1.2. Haberlerin yıllara göre dağılımı

Araştırma kapsamında konusu Afgan göçmen veya mülteci olan haberlerin toplam frekansının dağılımı 2015 yılından 2018 yılına kadar sürekli bir yükseliş eğilimi göstermektedir. Bu artış eğilimi şöyledir:

Tablo 4.2. *Metinlerin Yıllar ve Gazetelere Göre Dağılımı*

<i>Yıllar</i>	<i>Cumhuriyet</i>	<i>Hürriyet</i>	<i>Sabah</i>	<i>Yeni Şafak</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Oran (%)</i>
2015	7	36	11	9	64	7
2016	4	48	16	27	95	10
2017	6	60	18	53	144	16
2018	29	195	23	46	289	31
2019	32	70	58	40	192	21
2020	27	52	35	24	138	15
Toplam	105	461	161	199	926	100

2015 yılında frekans oranı %7; 2016 yılında frekans oranı %10; 2017 yılında frekans oranı %16; en yüksek frekansa ulaşılan 2018 yılında oran %31’dir. 2019 ve 2020

yıllarında frekansta düşüş vardır; 2019 yılında bu oran %21'e düşerken, 2020 yılında frekans %15 olarak bulunmuştur.

Araştırma kapsamında yer alan gazetelerin toplam frekansı en yüksek haber oranına 2018 yılında ulaşmaktadır. Ayrıca aynı yıl içerisinde haberlerin nicel olarak artışına paralel olarak, içeriklerinde ve bağlamlarındaki olumsuzluk da artış göstermektedir; bu nokta nitel içerik analizi kısmında detaylı olarak ele alınacağı için burada daha fazla açıklanmayacaktır. Hem haber sayısında hem de olumsuz bakış açısında artışın nedeni bir taraftan 2018 yılındaki Türkiye'deki ekonomik kriz ve diğer taraftan da Türkiye'ye düzensiz Afgan göçmenlerin giriş sayısında önemli bir artışın olmasıdır. Literatüre bakıldığında aynı durumun 1980'li ve 1990'lı yıllarda İran ve Pakistan ülkelerinde de ortaya çıktığını görebiliriz. Çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği gibi bu yıllarda İran ve Pakistan'da Afgan mülteci ve göçmenlerin sayısı giderek arttığı için söz konusu ülkelerin ekonomik krizleri ile birlikte Afgan göçmenlere karşı negatif tutumların yükseldiği (Kuschminder ve Dora, 2009) belirtilmektedir. Ev sahibi ülkedeki vatandaşlar tarafından kriz kaynaklı işsiz kalmalar, alım gücünün düşmesi, sağlık hizmetlerinde aksama gibi olumsuzlukların nedeni göçmeler olarak algılanabilmekte ve ev sahibi ülke vatandaşları tarafından göçmen ve mültecilere yönelik şiddet vakaları, olumsuz tutum hatta ayrımcı ve nefret söylemi gelişebilmektedir. Türkiye'de de benzer durumun gerçekleştiği; 2018 yılında göçmen ve mülteci akının arttığı ve buna paralel olarak da gazetelerdeki Afgan göçmenleri konu alan haber sayısında artış gerçekleştiği söylenebilir.

Afgan göçmen ve mültecileri konu alan toplam haber frekansı 2019 yılında düşüş eğilimine geçmekte ancak gazeteler arasında haber frekansları farklılık içermektedir. Hürriyet gazetesinde toplam haber frekansından önemli bir düşüş görülmektedir; 2018 yılında 195 (n) adet haber yayımlayan gazete 2019 yılında 70 (n) adet haber yaparak yarısından daha da az bir miktarda bir haber yapmış; böylelikle 2019 yılında Afgan göçmen ve mültecilere haber değeri atfetmeyerek farklı bir yayın politikası sergilemiştir.

Yeni Şafak gazetesi de Hürriyet gazetesi gibi benzer bir yayın politikası benimsemiş; 2019 yılında 2018 yılında olduğu gibi Afgan göçmen ve mültecilere haber değeri atfetmeyi

azaltmıştır. Yeni Şafak gazetesi 2018 yılında toplam 46 (n) adet haber yaparken bu rakam 2019 yılında 40 (n) adet habere inerek bir azalma yönelimi göstermektedir.

Cumhuriyet ve Sabah gazeteleri ise Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinden farklı bir yayın politikası sergilemekte; her iki gazete de Afgan göçmen ve mülteciler ile ilgili yapılan haber sayılarında bir artış gözlenmektedir. Cumhuriyet gazetesinde 2018 yılında yayımlanan toplam haber sayısı 29 (n) iken bu sayı 2019 yılında 32 (n) haber rakamına ulaşmaktadır.

Sabah gazetesinde ise 2018 yılında yapılan haber sayısı 23 (n)'tür. 2019 yılında bu rakam 58 (n) olmak üzere bir önceki yıla kıyasla iki katı oranda yükseliş göstermektedir.

2019 yılında araştırma kapsamındaki gazetelerin Afgan göçmen ve mülteci haberlerinin genel toplam frekansındaki önemli düşüşün nedeni 31 Mart 2019 tarihinde Türkiye genelinde yapılan Mahalli İdareler Seçimidir. Bu seçimin ardından İstanbul seçimlerinin iptal edilmesi ve 23 Haziran 2019 tarihinde İstanbul ili özelinde seçimin tekrarlanması ile basın açısından öncelikli haber konusu seçim sürecinde adayların siyasi kampanya faaliyetlerinin öne çıktığı söylenebilir. İstanbul ilinde tekrarlanan seçim her ne kadar yerel nitelikli bir haber gibi görünse de Türkiye'nin özgül koşulları bağlamında İstanbul yerel bir özellik sergilememekte; tüm ülkeyi ilgilendiren bir haber niteliğine bürünmektedir. İstanbul 16 milyon nüfusu ile Türkiye'nin en büyük metropolü konumundadır; ayrıca bu kent bürokratik anlamda başkent olmamakla birlikte iş ve finans başta olmak üzere medya, inşaat, ulaşım gibi pek çok sektörün merkezi olma niteliğinde bir kenttir. Siyasi kültür açısından ise İstanbul seçim sonuçlarının genel sonuçları da yansıttığı şeklindeki genel kabul nedeniyle 23 Haziran 2019 tarihinde yenilenecek olan İstanbul seçimlerinin tüm gazetelerin gündemine girecek bir konu olduğu aşikardır.

2020 yılına gelindiğinde ise Coronavirüs pandemisi tüm dünya genelinde etkili olmaya başlamış; Türkiye'de de 11 Mart 2019 tarihinde Coronavirüs kaynaklı ilk vaka resmi olarak açıklanmış ve bundan yedi gün sonra 18 Mart 2019 tarihinde Coronavirüs nedeniyle ilk ölüm haberi duyurulmuştur. Bu nedenle tüm gazetelerin öncelikli haber konusu Covid 19 pandemisi olmuş ve Afgan göçmen ve mülteci konusu da basının gündeminden önemli oranda düşmüştür. Bununla birlikte, Türkiye'de Afgan göçmen ve

mültecilerin sayısının çok olması nedeniyle 2020 yılında haberlerde yer almaya devam etmişlerdir. 2020 yılında ait gazetelerdeki Afgan göçmen ve mültecilerin frekansları şöyledir: Cumhuriyet 27 (n), Hürriyet 52 (n), Sabah 35 (n) ve Yeni Şafak 24 (n).

Çalışmanın nitel analiz kısmında detaylandırılacağı için burada kısaca ifade edersek pandemi kaynaklı risk ortamında tıpkı ekonomik kriz döneminde olduğu gibi Afgan göçmen ve mültecilere yönelik olumsuz tutum ve düşünceler artmış ve haberlerin dilinde ayrımcı ve ötekileştirici ifadeler belirginleşmeye başlamıştır. Örneğin, Sözcü gazetesinin Van ilinden yaptığı bir haberin spotunda “İran üzerinden kaçak yollarla Van’a gelen ve güvenlik güçleri tarafından yakalanan Afgan uyruklu düzensiz göçmenlerden birinin corona virüsü testi pozitif çıktı” denilmektedir. Haberin detayında ise “İran üzerinden Türkiye’ye kaçak giriş yapan düzensiz göçmenleri, gitmek istedikleri yerlere götürmek için göçmen kaçakçılığı yapanlar, salgınla mücadelede büyük çaba harcayan Van’da, halk sağlığını tehdit ediyor” denilmektedir. Bu ifadede eleştiri göçmen kaçakçılığı yapanlara olmakla birlikte göçmenlerin de risk içeren grup olduğu ima edilmiş olmaktadır. Nitekim aynı haber metninde, “Yakalanamayan düzensiz göçmenler nedeniyle corona virüsü salgınını yayma riskine karşı, kaçakçılık yapanların engellenmesi ve ihbar edilmesi büyük önem taşıdığını belirten uzmanlar, ‘Yakınlarına ve sevdiklerine corona virüsünün bulaşmasını istemeyenler göçmen kaçakçılarını ihbar etsin’ dedi.” açıklamasına yer verilmekte ancak uzman adı ve uzmanlık alanı anonim tutulmaktadır.

Afgan göçmen ve mültecileri konu edinen haberlerin yıllara ve gazetelere göre frekansı (Bkz. Tablo 4.2) değerlendirildiğinde, gazeteciler tarafından bunlara atfedilen haber değerliliğinin ülkenin ve/veya kamu gündeminin ekonomik, politik, toplumsal/sosyal ve halk sağlığı açısından öncelikli gündemine bağlı olduğu görülmektedir.

4.1.3. Haber metinlerinin yazım türü

Gazetecilik dilinde ciddi haber (hard news), 5N ve 1K sorularına cevap içeren haber yazım türüdür. Siyaset, ekonomi gibi konular bu yazım türünde ve çoğunlukla da ters piramit tekniği kullanılarak kaleme alınır. Hafif haber (soft news) ise daha çok moda, magazin, gündelik hayat veya yaşam tarzı gibi sayfalarda haber yazma türüdür (N. Lehman-Wilzig ve Seletzky, 2010).

Araştırma kapsamında incelenen toplam 926 haber metninden 810'u (%87) ciddi haber yazım türünde; 116'sı (%13) ise hafif (veya magazin) haber yazım türü özelliklerine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3. Haber Yazım Türü

<i>Yazım Türü</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Ciddi (Hard) Haber</i>	810	87
<i>Hafif (Soft) Haber</i>	116	13
<i>Toplam</i>	926	100

Haberler aracılığıyla toplum kendisi hakkında bilgilenmektedir. Afgan göçmen ve mülteciler konusundaki haberler ağırlıklı olarak ciddi haber türünde yazılmakta ve konuyla ilgili bilgilendirme niteliği daha baskın olmaktadır. Bu nedenle de kullanılan dil ve söylem stratejisi daha da önemli olmaktadır.

4.1.4. Haberdeki konu/olayın yeri

Haber konularına göre daha çok İzmir, İstanbul ve Ankara gibi metropoller ile yerel yani metropoller dışında kalan yerleri tanımlama amaçlı bir kategori kurulmuştur. Ancak Coronavirüs Pandemisi nedeniyle verilerin bir kısmı gazetelerin internet sitelerinden toplandığı için bu ayrım “Ulusal ve yerel” olarak iki gruba ayrılmak durumunda kalmıştır. Bu kategorilere, Hürriyet gazetesinde, gazetenin web sitesinde ayrı bir sekme¹² üzerinden ulaşılırken diğer gazetelerde metnin köşesinde metnin ait olduğu bir şehrin isimi ya da gündem yazısından hareketle metnin ulusal ya da yerel olduğu tespit edilerek derlenmiştir.

Ulusal ve yerel ayırımına göre yapılan haberlerin nicel olarak oranı gazetelere göre farklılıklar içermektedir.

¹² Gazetenin web sayfasında ayrı bir sekme olarak “yerel haberler” mevcuttur. Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili yerel haberleri o sekmenin içinde tarayarak ulaşılmıştır.

Tablo 4.4. Haberlere Konu Olan Olayın Yeri

Gazete	Ulusal	Yerel	Toplam
<i>Hürriyet</i>	208	253	461
<i>Cumhuriyet</i>	105	0	105
<i>Yeni Şafak</i>	76	123	199
<i>Sabah</i>	44	117	161
<i>Toplam(n)</i>	433	493	926

Hürriyet, Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili en fazla sayıda haber yapan gazete olduğundan konumuz kapsamında *ulusal* ve *yerel* haber kategorilerinde de en fazla sayıda haber yayımlayan gazete olarak birinci sırada yer almaktadır. İkinci sırada, Yeni Şafak gazetesi, üçüncü sırada ise Sabah gazetesi yer almaktadır. Dördüncü sırada yer alan Cumhuriyet gazetesinin farklılığı yerel haber kategorisinde hiç haber yayımlanmamış olmasıdır. Hürriyet gazetesinin en fazla oranda yerel haber yayımlamasının nedeni ülke genelinde en fazla sayıda muhabir ve/veya haber ağına sahip basın kuruluşu olmasıdır.

Gazetelerin ulusal haberleri büyük olayları ve ülke genelini ilgilendiren ciddi haberlerken, yerel haberler ise haber değeri açısından bir il ya bir bölgeyi ilgilendiren haberlerdir. İnceleme sırasında yerel haberlerin genelde suç, kaza ve yaşam haberleri olduğu da tespit edilmiştir.

4.1.5. Tema ve konuların frekansının dağılımı

Haberlerin tema ve konusundan haberlerin çerçeveleme politikasına ulaşabiliriz. Gazetelerin hangi konulara daha çok yer verdikleri ve hangilerini göz ardı ettikleri haberlerin konu ve temalarından ortaya çıkmaktadır. Gazeteler siyasi ve düşünsel politikasından dolayı bazı konuları diğerlerinden daha çok öne çıkarırlar ve bazılarını göz ardı ederler. Gazetelerin göçmenleri nasıl temsil ettikleri, ilk olarak söz konusu göçmen ve mülteciler ile ilgili hangi konuları haber yaptıklarına bakarak anlaşılmaktadır.

Afgan mülteci ve göçmenleri konu alan bütün haber metinleri 10 tema kapsamında incelenmiştir. Araştırmanın kodlama listesi hazırlandığında listede yer alan ancak araştırma sırasında o tema ile ilgili herhangi bir metin bulunmamış olan magazin haberleri ve kültür-sanat gibi bazı temalara tabloda yer verilmemiştir.

Tablo 4.5 *Haber Temalarının Frekansı*

Temalar (%)	Hürriyet	Yeni Şafak	Sabah	Cumhuriyet	Genel Toplam
<i>Göç/Mülteci Öyküleri</i>	37.5	65.8	34.1	40	43.3
<i>Asayiş</i>	36.6	17.5	30.4	17.1	29.2
<i>Sosyal yaşam</i>	19.7	11	32.9	2.8	21.1
<i>Ekonomi</i>	0.4	0.5	0.6	0.9	0.5
<i>Siyaset/politik</i>	0.2	2	0	0.9	0.6
<i>Eğitim</i>	1	0	0	0	0.5
<i>Sağlık</i>	3	2	1.8	9.5	3.3
<i>Spor</i>	0.2	0	0	2.8	0.4
<i>Diğer</i>	1.7	1	0	0	1
<i>Toplam</i>	100	100	100	100	100

Tablo 4.5 görüldüğü gibi temaların frekansı içerisinde *göç ve mültecilik*, *sosyal yaşam* ve *asayiş* temaları ile ilgili haberler ilk üç sırada yer alarak ön plana çıkmaktadır. Hürriyet (n.173 - %37.5), Yeni Şafak (n.131 - %65.8) ve Sabah (n.55 - %34.1) ve Cumhuriyet (n.42 - %45.3) gazetelerinin en fazla sayıda haber yaptığı tema *göç ve mültecilik* olmuştur. Göç ve mültecilik temalı haberlerin içerisinde bütün mülteci ve göçmenlerin göç yolunda yakalanması, denizi geçerken boğulmaları veya sınır dışı edilmesi, mültecilere destek, İran ve Yunanistan gibi komşu ülkelerin sınırlarında ortaya çıkan olaylar ve genelde mülteci ve/veya göçmenlerin yolculuk serüvenleri; bu serüvende ise sınırları aşamayıp kolluk güçleri tarafından yakalanmaları, kaza geçirerek hayatta kalmaları veya yaşamlarını yitirmeleri, kendi ülkelerine gönderilmeleri veya sınır dışı edilmeleri gibi olay ve/veya konulara yer verildiği görülmüştür.

Tüm gazetelerin Afgan göçmen ve mülteciler konusunda yaptıkları haberlerin sıklığı veya frekans açısından ikinci sırada *asayiş* yani *polis-adliye* haberleri gelmektedir. Asayiş temasının altında ise iş yerinde cinayet, hırsızlık, uyuşturucu kaçakçılığı ve kavga gibi kanunlarla ihtilafa düşme ve şiddet içerikli olaylar ve konular vardır. Asayiş haberlerinin oransal dağılımında gazetelerin büyükten küçüğe sıralaması şöyledir: Hürriyet (n.169-%36.6), Sabah (n.49-%30.4), Yeni Şafak (n.35-%17.5) ve Cumhuriyet (n.18-%17.1).

Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde üçüncü sırada yer alan haber kategorisi sosyal hayat ve yaşam kategorisidir. Sosyal hayat ve gündelik yaşam tema kategorisi kapsamında kaza, çalışma koşulları ve girişimcilik, çobanlık, mültecilerin yaşam zorlukları ve hayat hikayeleri gibi konulara yer verilmiştir. Sosyal hayat ve gündelik yaşam temasının gazetelere göre frekansının dağılımı şöyledir: Hürriyet (n.91-%19.7), Sabah (n.53-%32.9), ve Yeni Şafak (n.22-%11)

Cumhuriyet gazetesi bu noktada bir farklığa sahiptir; üçüncü sırada çıkan haber teması diğer gazeteler gibi sosyal hayat ve gündelik yaşam değil; sağlık (%9.5) alanındadır. Sağlık alanındaki haberler, Hürriyet gazetesinde %3'lük bir oran ile dördüncü sırada yer almaktadır. Göçmen ve mülteciler açısından zaten barınma, beslenme, hijyen açısından yaşam koşulları ağırlıklı olarak zor olduğundan sağlık hizmetine erişimin bu gruplar için daha da önemli olduğu aşikardır. Bununla birlikte Cumhuriyet gazetesini kısmen ayırırsak, insan hakları bağlamında sağlıkla ilgili haberlerin bu kadar az olmasının Afgan mülteci ve göçmenlerin yaşam koşulları ve sağlık hizmetine erişimlerine bir halk sağlığı ve insan hakkı konusu olarak gazetelerin haber değeri atfetmemesi ile ilgili olduğu söylenebilir.

İşsizlik ve ekonomik açıdan yazılmış olan bazı çobanlık haberleri ile çalışma ve girişimcilik gibi konular da ekonomi temasının altında toplanmıştır. Ekonomi, eğitim, spor ve siyaset gibi temalar ile ilgili çok az haber yayımlanmıştır. Ayrıca temalara verilen önem açısından bakıldığında, haberlerin oransal dağılımının neredeyse aynı olduğu ve Afgan göçmenler ve mülteciler hakkında haber yapma noktasında uzlaşılan temaların çok benzer olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamındaki gazetelerin haber konularının frekansına bakıldığında temaların frekansı ile uyumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Tüm gazetelerde toplam haber

içerisinde birinci sırada yer alan haber konusu *polis-adliye veya üçüncü sayfa* (n.271) haberleridir. İkinci sırada ise Afgan göçmen veya mültecilerin *yakalanma* (n.228) konusu gelmektedir. Yakalanma konusu polis-adliye haberi olarak kabul edilebilir ancak bu çalışmada ayrı konu başlıklarında kodlanmıştır çünkü yakalanma göç konusu ile kaçınılmaz iç içe geçen bir olay olarak görülebilir ancak *polis-adliye* veya *asayiş* olayları göçmenler ve mülteciler söz konusu olduğunda kaçınılmaz olaylar değildir. Bununla birlikte Afgan göçmen ve mültecilerin en fazla habere konu oldukları olaylar polis-adliye haberleridir. Üçüncü sırada kaza yani Afgan göçmen ve mültecilerin yaşadıkları felaketler (n.93); dördüncü sırada ise deniz yolu ile Avrupa ülkelerine erişim amaçlı çıkılan yolculukta *tekne batması veya boğulma* (n.58) vakaları gelmektedir. Beşinci sırada ise *mültecilik veya göçmenlik ile ilgili yaşam öykülerine* (n.57) yer verilmiştir.

Araştırma kapsamındaki haberlerin konularına göre dağılımın frekansına bakıldığında ağırlıklı olarak üçüncü sayfa haberciliğinin öne çıktığı görülmektedir. Üçüncü sayfa haberlerinin polis-adliye yani kavga, yaralama, öldürme gibi şiddet içerikli olaylar; kaza, boğulma, göç yolunda yakalanma, tekne batması nedeniyle boğulma ve/veya kurtarılarak hayatta kalma gibi olumsuz ve felaket içerikli haberlerle karakteriz edildiği görülmektedir. Üçüncü sayfa haberlerinin hem sınıfsal hem de ideolojik boyutları önemlidir çünkü bunlar olumsuz yaşam koşulları ve iş yeri veya konutta yaşanan kazalar ağırlıklı olarak yoksullar, üçüncü dünya vatandaşlarının göç yolculukları veya daha Batı'daki ülkelerde kaçak yaşam ve güvencesiz iş ve çalışma koşullarındaki göçmen veya mülteci insanlarla ilgilidir.

Tablo 4.6. *Haberlerin konusu*

Konular	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Toplam
<i>Polis-adliye (Cinayet, Kavga, Hırsızlık ve Uyuşturucu Kaçakçılığı)</i>	6	18	53	86	76	31	271
<i>Yakalanma</i>	11	33	49	82	41	11	228
<i>Kaza</i>	4	9	11	35	26	10	93
<i>Boğulma/Tekne Batması</i>	13	13	1	16	7	8	58

<i>Mültecilik veya Göçmenlik Hikayeleri</i>	12	6	8	17	0	14	57
<i>İnsan Hakları</i>	3	4	12	13	14	5	51
<i>Türkiye ve Sınır Ülkelerinde Göçmen Haberleri</i>	1	1	0	5	0	22	29
<i>Mültecilere Destek</i>	11	0	1	5	3	4	28
<i>Corona Virüs</i>	0	0	0	0	0	23	23
<i>Mültecilerin Çalışma, Girişimcilik ve İş Hayatı</i>	2	7	2	8	4	3	22
<i>Genel Mülteci/ Göçmen Sorunu</i>	0	1	3	10	3	2	21
<i>Diğer</i>	1	2	4	14	18	5	45
Genel Toplam	64	94	144	289		138	926

Mora'nın 2008 yılında üçüncü sayfa haberlerini analiz çalışmasının sonuçları şöyledir: Haberlerin %72'si suç/şiddet içerikli, %28'inin cinsellik/kaza/diğer içeriklidir. Haberde temsil edilme oranı erkeklerde %67, kadınlarda %27 çocuklarda %6'dır. Mora, üçüncü sayfa haberlerinin sınıfsal karakterini de tespit eder; haber öznelerinin sosyoekonomik durumlarının %59'u alt gelir grubuna, %28'i orta gelir grubuna ve %10'u ise üst gelir grubuna aittir. Haberde temsil edilen erkeklerden %50'si suç failidir. Haberde temsil edilen çocuklar, kaza ve suç mağdurudur. Suç mağdurlarında %17 olarak kadın ve erkek oranı eşittir. Ancak suç mağduru erkekler üst gelir grubuna dahildir (2008, s. 13-14).

Haber konularının yıllara göre dağılımına bakıldığında polis-adliye haber konuları ile anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Şöyle ki; Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, Afgan göçmen ve mültecilerin Türkiye'de az olduğu 2015 yılında polis-adliye haberleri 3 tane olmak üzere çok azdır; yıllar ilerledikçe polis-adliye haberlerinde de bir artış vardır. 2015 yılından 2019 yılına kadar Türkiye'de düzensiz Afgan göçmenlerin sayısının artması sonucunda gazetelerde öne çıkan haberlerin konularının da cinayet, uyuşturucu kaçakçılığı ve kavga gibi yasadışı ve şiddet olayları olduğu görülmektedir. Örneğin 2015 yılında haberlerin çoğu Akdeniz üzerinden Avrupa'ya geçmeye çalışan göçmenlerin boğulma haberleri veya mültecilere destek haberleri, mülteci ve göçmenlerin hayat şartları ve koşulları hakkında haberlerdir. Ancak 2018'de sonra cinayet, hırsızlık,

uyuşturucu kaçakçılığı vs. haberlerinin sayısı artmaktadır. Tablo 3.6'ya bakıldığında 2015 yılından sonra yakalanma, cinayet ve hırsızlık gibi negatif konularla ilgili haberlerin giderek arttığı görülmektedir.

Afgan göçmen ve mültecilerin Türkiye'deki sayılarındaki artışa paralel olarak suç ve şiddet vakalarında da artış normal ve doğal görülebilir. Bununla birlikte artan Afgan göçmen ve mülteci nüfusa paralel insan hakları, genel mülteci veya göçmen olma ile ilgili konularda da haber sayılarının polis-adliye haberleri gibi aynı oranda artması rasyonel bir açıklama olabilir ancak Tablo 4.6'da görüldüğü gibi insan hakları konusunda artış çok düşük bir frekansa sahiptir: 2015 yılında 3 adet; 2016 yılında 4 adet; 2017 yılında 12 adet; 2018 yılında 13 adet; 2019 yılında 14 adet ve 2020 yılında 5 adet haber yapılmıştır. 6 yıl boyunca Afgan göçmen ve mültecilerin yaşadıkları bunca olumsuz olaylara rağmen insan hakları ile ilgili toplam haber frekansının 51 adet haber olmak üzere hayli düşük bir rakam olduğu görülmektedir.

Medya temsiller üreten bir kurum olarak Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili topluma bilgi ve enformasyon sağlamaktadır ancak bu bilgi ve enformasyon nötr ve tarafsız değildir. Teorik kısımda tartışıldığı gibi temsiller ideolojik bir içeriğe ve yönlendirmeye sahiptir. Medya toplumsal bir aktör olarak ele aldığı konular ve aktörlere ilişkin toplumdaki insanların algısını etkiler ve ideolojik olarak yönlendirir (Hall, 1997). Buradan hareketle gazetelerin ele aldığı temalar ve konular, Afgan mülteci ve göçmenlerin toplumdaki yerini ve onlara karşı ev sahibi ülkedeki insanların tutumunu değiştirmekte oldukça önemli bir rol oynadığı aşikardır. Fürsich'in belirttiği gibi Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili temsiller onların yaşamakta olduğu gerçeği yapılandırır/inşa eder ve belirli bir dünya görüşünü veya ideolojiyi normalleştirir (2010, s. 115). Bu anlamda, gazeteler Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili risk ve/veya tehdit içeren temsiller inşa edilerek, Nyers'in (2009) göçmenlerin topluma tehdit olarak sunulduğu görüşü doğrulanmaktadır. Tablo 4.6'da ikinci ve üçüncü sırada yer alan tekne batması, boğulma, kaza gibi vahim olaylarla gündeme gelerek Afgan göçmen ve mülteciler mağdur yani acınası insanlar olarak sunulmaktadır.

4.1.6. Haber metinlerde inşa edilen bakış açısı

Bu araştırmada olumlu, olumsuz ve nötr/dengeli olmak üzere haber metinlerinin çerçevesini çizen üç bakış açısı tespit edilmiştir. Söz konusu bakış açıları Ekler kısmında (Ek 1) araştırmanın kodlama listesinde yer alan bazı kriterlerden hareketle kodlanmıştır. Haberlerin bakış açısı, medyanın göçmen ve mültecileri dil içerisinde nasıl temsil edildiklerinin anlaşılmasında önemli bir veri olarak kabul edilmektedir. Sosyal inşacılık paradigmasından hareketle çerçeveleme kuramına göre medya, okurların sadece hangi konular hakkında düşündüklerini değil aynı zamanda o konu hakkında nasıl düşünülmesi gerektiğine de karar vermektedir. Bilgi üretimi sürecini tartışan Dietram A. Scheufele ve Tewksbury (2007) bilginin bir haber metninde sunulma şeklinin, izleyicinin bilgiyi algılama biçimini de etkileyecek şekilde yapılandırıldığını belirtmekte; haber metinlerinde var olan bakış açısı, okurun algı ve tutumunu da etkilemektedir. Dolayısıyla metinlerin sunulma biçimi ve metnin bakış açısı medya temsilleri açısından önemlidir.

Afgan göçmen ve mültecileri konu alan gazete haberlerinin bakış açısı tablo 4.6’da verilmektedir. Tablo 4.6’da görülebileceği gibi araştırma kapsamındaki haberlerin çoğunluğunun bakış açısı habercilik dili açısından dengeli yani nötr olduğu görülmüştür.

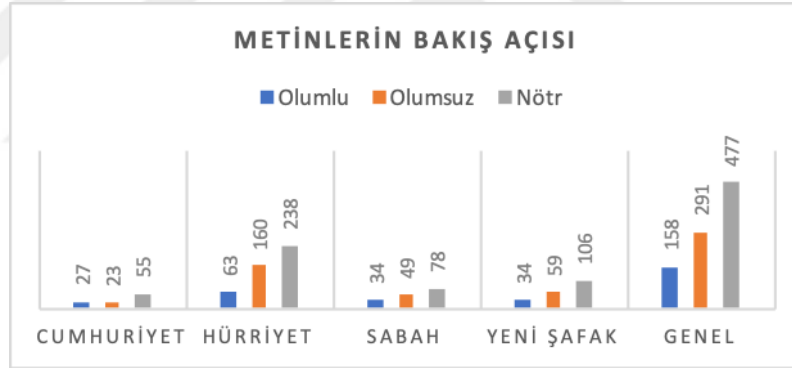
Tablo 4.7. Metinlerin Bakış Açısı

Bakış Açısı	<i>Cumhuriyet</i>	<i>Hürriyet</i>	<i>Sabah</i>	<i>Yeni Şafak</i>	Toplam (n)	Oran (%)
Dengeli/Nötr	55	238	78	106	477	51.5
Olumsuz	23	160	49	59	291	31.4
Olumlu	27	63	34	34	158	17.1
Genel Toplam	105	461	161	199	926	100

Göçmen veya mültecilerle ilgili dengeli haber yapmanın daha baskın çıkması literatürdeki diğer çalışmalarla da paralellik taşımaktadır (Efe, Pandır ve Paksoy, 2018; Şentöregil, 2012) Dengeli haberler ağırlıklı olarak tekne batması, yakalanma, Afgan göçmen ve mültecilerin yakalanma veya güç yaşam koşulları gibi konularda yoğunlaştığı için (Bkz. Tablo 4.6) haberlerin dengeli olması doğaldır. Bununla birlikte olumsuz nitelikte

olan haber metinleri olumlu haberlerin ortalama iki katı gibi bir orana sahiptir. Haber yazım türü olarak ciddi haber türünün ağırlıkta olduğu düşünüldüğünde özellikle olumsuz bakış açısının olumludan daha fazla olması anlamlı bir veridir; Afgan göçmen ve mülteciler olumluya kıyasla daha fazla olumsuz bir bağlamla haber konusu olmaktadır.

Gazetelerin tek tek bakış açıları incelendiğinde ise sadece Cumhuriyet gazetesinin olumlu haberlerinin olumsuz haberlerden daha fazla olduğu ancak bunun da çok küçük bir fark olduğu görülmektedir. Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde olumsuz haberlerin frekansı olumlu haberlerden daha fazladır. Haberlerde göçmen ve mültecileri temsil ederken onlar hakkında ağırlıklı olarak olumsuz olaylar haber yapıldığından negatif bağlam olumlu bağlama kıyasla haber anlatılarında daha fazla yer bulmaktadır.

Şekil 4.2 Gazetelere Göre Metinlerin Bakış Açısı Oranı

4.1.7. Haberlerde Afgan mülteci/göçmenlerin sunumu

Medya temsiliinde, medya bazı grupları belirli sunumlarıyla ön plana çıkartarak onlara karşı belli yargı ve tutumları yaratır. Göçmenlerin medya temsilleri hakkında konuşurken Orgad, göçmenlerin ev sahibi ülkeye karşı, “suçlu, kurnaz, ahlaksız istilacılara karşı yasal, çalışkan ve/veya masum bir ev sahibi toplum olarak” temsil edildiğini belirtmektedir (2012, s. 70). Yazar ayrıca, bu tür temsillerin klişelerin üretimine ve paylaşımına katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır.

Medya, göçmen ve mülteci haberlerini temsil ederken çoğu zaman nefret söylemi kullanmaktadır. Nefret söylemi bir ulus içerisinde azınlık gruplara karşı var olan

ötekileştirme söylemidir. Azınlıkların medyada temsili yıllardır kültürel eleştiriler alanında bir endişe kaynağı olmuştur. Fürsich'e göre (2010) ötekileştirmenin başka bir türü de mültecilere karşı ötekileştirmedir. Mülteciler sadece kültürel olarak ve inançları için değil çoğu toplum tarafından bir ulusun ekonomisini, düzenini ve kurallarını ihlal eden insanlar olarak algılandıkları için de ötekileştirilirler. Geçtiğimiz yüzyılda Soğuk Savaş döneminde gazetecilerin uluslararası alanda “ben” ve “öteki” gibi bir ötekileştirme anlayışına yönelmişlerdir (Fürsich, 2010).

Medyanın mülteci ve göçmenleri nasıl sunduğu medya temsillerinin ideolojik boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Daha önce de söylendiği gibi medya, kamuoyu oluşturmaktadır. Buradan hareketle medyanın göçmenlere karşı kamuoyunu nasıl değiştirdiği/oluşturduğu metinlerde¹³ bu göçmenleri nasıl sunduğu yoluyla ortaya çıkar. Kuşkusuz bu sunumların altında bir ideoloji yatmaktadır. Gazete metinlerinde Afgan mülteci ve göçmenlerin sunumu, onların daha çok hangi kimlikleri ile metinlerde yer aldıkları ile ilgilidir. Bu kimlikler bir ön araştırmadan sonra¹⁴ hazırlanmıştır. Metinlerde çok rastlanan sunumlar şu şekildedir; saygın, suçlu, şiddete kurban, şiddet faili, yardıma muhtaç, sorun kaynağı, umut yolcuları¹⁵, nötr (herhangi bir sunumu olmayan metinler) ve diğer şeklinde hazırlanmıştır. Tablo 4.12'de Türk basınında Afgan mülteci/göçmenler hangi kimlikleri ile ön plana çıktıkları incelenmiştir.

¹³Yapısalcı anlayışına göre bir anlamı taşıyan her şey (metin, görsel, ses, sanat, resim vs...) birer metin olarak hesaplanır.

¹⁴Metinlerin kodlamasını başlamadan önce kodlama listesini hazırlamak amacıyla araştırmacı tarafında 50 haber okunmuştur ve sonra o haberlerde yer alan sunumlar kodlama listesine dahil edilmiş; araştırmanın sırasında yeni sunumlarla karşılaşıldığında onlar da kodlama listesine eklenmiştir.

¹⁵İncelenen her dört gazetede de görülen “umut yolcuları” ifadesi Türk basınında mülteci/göçmenlere karşı bir sunum şekli olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 4.8 Metinlerde Afgan mülteci göçmenlerin sunumu

<i>Sunum</i>	<i>Cumhuriyet</i>	<i>Hürriyet</i>	<i>Sabah</i>	<i>YeniŞafak</i>	<i>Toplam (n)</i>	<i>n</i>	<i>Ora (%)</i>
<i>Suçlu</i>	26	167	61	10	35	5	38.3
<i>Şiddet Kurbanı</i>	11	76	33	13	13	3	14.3
<i>Umut Yolcuları</i>	17	50	25	34	12	6	13.6
<i>Sorun Kaynağı</i>	15	37	9	10	71		7.6
<i>Nötr (Önyargı olmadan)</i>	4	48	5	8	65		7
<i>Yardıma Muhtaç</i>	9	28	4	11	52		5.6
<i>Saygın</i>	11	16	10	7	43		4.6
<i>Şiddetin Faili</i>	1	12	1	0	14		1.5
<i>Diğer</i>	11	27	13	15	66		7.12
<i>Genel Toplam</i>	105	161	161	199	92	6	100

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Afgan mülteci/göçmenlerin metinlerde çoğunlukla (%38 oranda) suçlu bir kimlikle öne çıktığına görürüz. Bu metinlerde Afganların genelde yasadışı yollardan ülkeye giriş yaptığı, polisten kaçtığı, yasalara uymadığı, kaçakçılık yaptığı vs. haberler olduğu tespit edilmiştir. Tablonun ikinci sırada yer alan şiddet kurbanı haberleri tablonun 14%’ünü oluşturmaktadır. Bu haberleri genelde Afganların Türkiye’de iş yerlerinde, cinayetlerde vs. kavga ve olaylarda kurban gittiği haberlerdir. Tabloya göre üçüncü sırada Afganlar, metinlerin %13.6’sında umut yolcuları olarak sunulmuştur. Bu metinlerde yine aynı şekilde yasadışı yollardan Türkiye’ye giriş yapan göçmenler yer almaktadırlar ama bunları farklı bir bakış açısından ele alan metinler onları kaçak göçmenler değil, umuda yolcular olarak iyimser bir sunumla tanımlanmışlardır.

Diğer sunumlara baktığımızda yine “Sorun kaynağı”, nötr ve yardıma muhtaç gibi negatif sunumlar sırayla dördüncü, beşinci ve altıncı sırada yer almışlardır. Bu sunumlara

gazeteler bazında baktığımızda gazeteler arasındaki metinlerin sayısal farklılıkları da göz önünde bulundurularak çok sayıda farklılık göstermediğini söyleyebiliriz.

4.1.8. Adlandırma ve tanımlamalar

Metinlerdeki adlandırma şekli metin analiz çalışmalarında önemlidir. Medya, göçmen ve mültecileri adlandırmalar yoluyla topluma tanıtır ve onlara karşı toplumsal bir algı yaratır. Bazen “kaçak, kaçak göçmen, düzensiz göçmenler” gibi negatif tonlama ve ötekileştirici adlandırmalar ile okurun algısında negatif bir tasvir oluşturulurken bazen ise “kardeş, mülteci ve sığınmacı” ifadeleriyle iki ülke arasında duygusal yakınlığa vurgu yapılarak onlara toplumsal bir hak tanıyarak değer verilir.

Afgan mülteci ve göçmenlerin adlandırma tablosuna bakıldığında ağırlıklı olarak (%69) “Afgan” kavramının kullanıldığı görülmektedir. Araştırma kapsamında “Afgan, Afganistanlı ve Afgan uyruklu” ifadelerinin hepsi “Afgan” ifadesinin altında toplanmıştır. İlk aşamada haber dilinde kullanılan bu adlandırma olgusal bir hakikatin nötr aktarımı olarak görülebilir ne var ki burada bir kimliğin altının çizilmesi söz konusudur. Ev sahibi ülke ile aynı etnik ve milli kökene ait olmayı tanımlayan bu anlamda da kimliklere sınır çizen bir anlam inşası yapılmakta ve okurların algılama ve yorumlama süreçleri de bu doğrultuda etkilenmeye çalışılmaktadır.

Araştırma kapsamında mülteci, göçmen ve sığınmacı gibi yasal statü farklılığına işaret eden adlandırmalar da özel bir önemle ele alınmıştır. Bu anlamda, mülteci, göçmen, sığınmacı, kaçak, kardeş, düzensiz göçmen ve kaçak göçmen kavramlarının frekansına bakıldığında genel ortalamada ilk sırada ve tüm gazetelerde “Afgan” (%69) kavramı kullanılmaktadır. İkinci sırada %9’luk bir oran ile “kaçak” kavramına yer verildiği görülmektedir. Onun hemen ardından, çok fark içermeyerek üçüncü sırada %8’lik bir oran ile “göçmen” kavramı yer almaktadır. Dördüncü sırada ise “mülteci” (%3), onun ardından da beşinci sırada sığınmacı (%2) kavramının kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 4.9. Adlandırma ve Tanımlanma

<i>Adlandırma</i>	<i>Cumhuriyet</i>	<i>Hürriyet</i>	<i>Sabah</i>	<i>Yeni Şafak</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Afgan</i>	78	345	123	91	638	69
<i>Kaçak</i>	-	51	11	24	86	9
<i>Göçmen</i>	14	22	5	37	78	8
<i>Kaçak Göçmen</i>	4	30	5	34	73	8
<i>Mülteci</i>	9	4	5	10	27	3
<i>Sığınmacı</i>	-	6	5	3	14	2
<i>Düzensiz Göçmen</i>	-	-	7	-	7	1
<i>Kardeş</i>	-	2	-	-	2	0
<i>Diğer</i>	-	1	-	-	1	0
<i>Genel Toplam</i>	105	461	161	199	926	100

Çalışmanın teorik kısmında belirtildiği gibi göçmen terimi, çalışmak ve eğitim alma gibi amaçlarla kendi ülkelerinden ayrılıp başka bir ülkeye yerleşen kişiler için kullanılır (Efe, Pandır ve F. Paksoy, 2018). Göç, ister ekonomik ister siyasal katılım ya da eğitim için olsun genelde daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak için gerçekleşir. Türkiye’deki Afgan göçmenlerin çoğu genelde Afganistan’ın kötü ekonomik ya da güvenlik durumundan kaçarak Türkiye’ye gelmişlerdir (Yıldırım, 2018) veya Türkiye’yi transit ülke olarak kullanarak Avrupa ülkelerinde kendilerine ve ailelerine daha rahat bir yaşam kurmak arzusu ile gelmişlerdir.

1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci şöyle tanımlanmaktadır:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslardır.”

Mülteci ve göçmen arasındaki farkı şu şekilde özetleyebiliriz; göçmen genel bir anlamı ifade eder. Genelde kötü ekonomik, siyasi ve sosyal durumdan kaçıp daha iyi bir yaşama varma arzusuyla gerçekleşir. Ama mültecilik bir statüyü ifade eder. Kendi ülkesinde siyasi, inançsal, kültürel ve benzeri sorunlardan kaçan birisine verilir. Göçmenler, mültecilik haklarından faydalanamazlar.

Tablo 3.8’de haber metnindeki adlandırmaların yıllara göre frekansı verilmektedir. Yıllar içerisinde nasıl değişiklik gösterdiğine baktığımızda hem yıllar içerisinde hem de gazeteler arasında farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 4.10. Yıllara Göre Metinlerde Adlandırma

<i>Adlandırma</i>	<i>2015</i>	<i>2016</i>	<i>2017</i>	<i>2018</i>	<i>2019</i>	<i>2020</i>	<i>Toplam (n)</i>
<i>Afgan</i>	44	61	101	183	147	100	638
<i>Kaçak</i>	5	19	20	37	3	1	86
<i>Göçmen</i>	3	4	7	27	15	21	78
<i>Kaçak Göçmen</i>	1	4	0	31	21	6	73
<i>Mülteci</i>	5	4	4	8	3	3	27
<i>Sığınmacı</i>	2	3	2	3	2	2	14
<i>Düzensiz Göçmen</i>	1	2	0	0	1	5	7
<i>Kardeş</i>	2	0	0	0	0	0	2
<i>Diğer</i>	1	0	0	0	0	0	1
<i>Genel Toplam</i>	64	95	144	289	192	138	926

Koçak ve Gündüz’ün belirttiği gibi genellikle, misafir ülkede göçmenler önemli bir kültürel, sosyal ve ekonomik tehlike olarak görülmektedirler. Önemli miktarda göçmen yasa dışı işler yaptıklarından dolayı hapse girmişlerdir. Almanya’da yabancılar halkın %9’unu oluştururken suç oranının %33’ünü temsil etmektedirler. Benzer şekilde Fransa’da yabancılar %8’lik dilimde bir nüfusa sahip olmalarına rağmen, suçluluk oranları %26 seviyesine ulaşmaktadır (2016, s. 72).

Araştırma kapsamında 2018 ile 2019 yıllarında Afganistan'dan Türkiye'ye ciddi bir göç dalgası olması nedeniyle gazetelerin konuyla ilgili haber sayılarında önemli bir artış görülmektedir. Afgan göçmen ve mültecilerin Türkiye'deki sayısal anlamdaki artışlarına paralel olarak haber medyasında da görünürlüklerinde bir artış gerçekleşmiştir.

4.1.9. Haber metinlerinde kaynak kullanımı

Haber çalışmaları alanında haber kaynağı, olay veya konu ile ilgili gerekli bilgilerin temin edildiği kişi, kurum ve kuruluşlardır. Tokgöz, gazeteci için haber kaynaklarını birincil ve ikincil olarak olmak üzere ikiye ayırır. Birincil kaynaklar, muhabirin doğrudan ulaştığı, yüz yüze görüşerek enformasyon aldığı haber kaynaklarıdır; ikincil kaynaklar ise haber bilgilerinin temin edildiği diğer kaynaklar olarak ifade eder (Tokgöz, 2000, s. 190). Gazetecilik etik ilkesi gereği gazetelerin haber kaynağının kim veya kimler olduğunu haberin başına yazması gerekir. Haber kuruluşunun kendi muhabiri tarafından yapıldıysa onun adı; haber ajanslarından alındıysa da ajansın adının yazılması gerekir. Gazetecilik etik ilkesi gereği haber kaynağının anonim bırakılması doğru ve uygun bir uygulama değildir.

Birincil ve ikincil haber kaynağı tanımlaması Hall ve arkadaşları (1978) tarafından da yapılmıştır. Birincil kaynak olay/konu ile ilgili enformasyon alınan kurum veya kuruluşlardır. İkincil kaynak ise haber medyası içerisinde profesyonel meslek normları ve ilkeleri doğrultusunda kurumsal üretimidir. Onlara göre, bu iki boyut haberin nesnellik (objektiflik) ve tarafsızlık iddiasının temellendiği noktadır. Ne var ki medya, toplumun kurumsal düzeninde var olan iktidar yapısını sadık ve tarafsız bir şekilde sembolik olarak yeniden üretme yönelimindedir (Hall vd. 1978, s. 57-58). Medya günlük rutin haber üretimi işinde mesleki rutinleri gereği güvenilir kaynakların durum tanımlarına bağımlıdır. Habere konu olan olaylar siyasetçilerden, bürokratlardan, özel örgütlerin üst düzey yöneticilerinden ve uzman olarak tanımlanan kişilerden alır. Birincil kaynaklar, basın toplantıları, bildiriler, bültenler yayınlayarak ya da gün içerisinde haber malzemesi oluşturan olaylar yaratarak basının gündemini belirler. Medya, haberleri aktarırken olaylar veya konu ile birlikte birincil kaynaklar tarafından oluşturulan durum tanımlarını, gazetecilik profesyonel meslek rutinleri ve normları içerisinde işleyerek halkın anlayacağı bir dilde aktarmış olur (Hall vd. 1978, s. 58).

Araştırmada ajans, haber merkezi ve muhabir olarak üç kaynak kategorisi belirlenerek kodlama yapılmıştır. Ajans kaynaklı metinler Türkiye’de aktif olan haber ajanslarından alınan haberlerdir. Haber merkezi kaynaklı metinler, herhangi haber ajansı ya da muhabirin ismi geçmeyen, gazetenin kendi “haber merkezi” imzası ile ve ilgili haber kuruluşunun kendi haber merkezi tarafından yayınlanan metinler olarak kabul edilmiştir. Muhabir imzalı metinler ise metni hazırlayan muhabir ya da kişinin ismi yazılmış metinlerdir.

Tablo 4.11. Haberlerin Alındığı Kaynak

<i>Kaynak</i>	<i>Frekans(n)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Ajans</i>	<i>700</i>	<i>76</i>
<i>Haber merkezi</i>	<i>136</i>	<i>15</i>
<i>Muhabir</i>	<i>79</i>	<i>8</i>
<i>Belirtilmemiş</i>	<i>11</i>	<i>1</i>
<i>Toplam</i>	<i>926</i>	<i>100</i>

Afgan göçmen ve mülteci haberleri ağırlıklı olarak ajanslardan temin edilmektedir. Muhabir gönderilerek gazeteye özel haber yapma yönelimi çok düşüktür. Araştırma kapsamındaki gazeteler tarafından Afgan göçmen ve mülteci konusunun önemli görülmediği dolayısıyla da çok az haber değeri atfedildiği görülmektedir.

4.1.10. Haber metinlerde adı geçen kurumlar

Araştırma kapsamında haber metinlerinde adı geçen kurumlar haber metni-kaynak ilişkisi bağlamında ele alınacaktır. Tablo 3.17’de yer alan isimlerin genel sayısının araştırmada incelenen genel metin sayısından daha çok olmasının nedeni; bir metinde bazen iki üç kurumun yer almasından kaynaklanmaktadır. Tablo metinlerin sayısını değil, bu metinlerde kullanılan kurumların isimlerinin frekansını belirtmektedir. Tabloda görüldüğü üzere metinlerde en çok Emniyet ve polisin (%39) isminin geçtiği tespit edilmiştir. Jandarma ise Emniyetten sonra ikinci sırada (%15) ve Sahil Güvenlik Komutanlığı da

üçüncü (%8) sırada yer almaktadır. Haberlerin (%15)'inde de herhangi bir kurumun ismi geçmemiştir.

Hall'un (1978) belirttiği gibi medya haber üretim işinde kaynaklara bağımlıdır ve bu kaynaklar da resmi kurum ve kuruluşlar olarak ön plana çıkmaktadır. Haber medyasının haber üretiminin profesyonel söyleminde yer alan nesnellik ve tarafsızlık iddialarının aksine haber söylemlerinin veya öykülerinin inşasında devletin olayları ve konuları nasıl anlaşılması gerektiği yönündeki bakış açısı kullanılmakta ve onların durum tanımları halka ulaştırılmaktadır.

Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili olay ve konularda sivil toplum örgütlerinin frekansı %1, yerel yönetimler %1, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ise %0.21 gibi çok düşük bir oran ile haber metinlerinde yer almaktadır. Böylelikle haberlerde konuyla ilgili hizmet veren yerel yönetimler ile sivil toplum örgütlerinin görüşü yer almamaktadır.

Tablo 3.12. Metinlerde Adı Geçen Kurum ve Kuruluşlar

Kurum	Frekans (n)	Oran (%)
<i>Emniyet ve Polis</i>	375	39
<i>Jandarma</i>	140	15
<i>Kurum adı geçmemiş</i>	140	15
<i>Sahil Güvenlik</i>	81	8
<i>Göç İdaresi</i>	52	5
<i>Adliye</i>	41	4
<i>Valilik</i>	24	3
<i>Sivil Toplum</i>	11	1
<i>Belediye</i>	13	1
<i>BMMYK</i>	2	0.21
<i>Diğer</i>	83	9
<i>Toplam</i>	962	100

4.1.11. Genelleme ve bireyselleştirme

Genellemede mülteci ve göçmenler kalabalık gruplar halinde metinde yer alırlar. Bu tür temsilde göçmenlere genelleyici ifadeler kullanıp ve onları bir bütün olarak yargılamaktadır. Aktör birey olarak metnin içinde yer almışsa, aktör kendi kişiliği ve bireysel özellikleri ile metinde yer almış demektir. Gazete metinlerinde genelleyici ifadeler kullanmak okurun bir grup karşısında algı ve tutumunu iyi ya da kötü yönde etkileyebilir (Leeuwen & Wodak, 1999).

Genelleyici metinlerde genel olarak “Afganlar, Afgan göçmen bir grubu, Afgan kaçakçıları” gibi genelleyici ifadeler kullanılmaktadır. Ya da haberlerde toplumu korkutan abartılı sayılar kullanılarak yazılmış metinler da genelleyici metinler olarak sayılır. İncelenen haberlerin çoğunda sayısal bir genelleme ve abartının mevcut olduğu tespit edilmiştir. Örneğin; “100 Afgan yakalandı, üç milyon Afgan kapılarda” gibi.

Tablo 4.13. Metinlerde Afgan mülteci ve göçmenlerin genellemesi

<i>Kategori</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Bireysel olarak</i>	514	56
<i>Bir Topluluk olarak</i>	412	44
<i>Genel</i>	926	100

Tablo 3.13, bu araştırmada incelenen metinlerin genelleme ve bireyselleşme oranını göstermektedir. Tabloya göre metinlerin çoğunda Afgan mülteci/göçmenleri bireysel olarak yer almışlardır. Ama iki oran arasında ciddi bir fark olmadığını da tabloda görebiliriz.

4.1.12. Afgan mülteci/göçmen haberlerinde cinsiyet

Tablo 3.14’te erkeklerin metinlerde en çok özne olarak yer aldığını görebiliriz. Ayrıca haberlerde çocukların kadınlara göre daha fazla haber aktörü olarak çıktığı da tespit edilmiştir.

Tablo 3.14 *Afgan mülteci göçmen aktörlerin cinsiyeti*

Cinsiyet	Cumhuriyet	Hürriyet	Sabah	Yeni Şafak	Toplam (n)
<i>Bir Grup Halında</i>	34	164	69	149	416
<i>Erkek</i>	37	157	60	43	297
<i>Kadın</i>	7	12	7	7	33
<i>Çocuk</i>	12	23	5	8	48
<i>Genel Toplam</i>	90	356	141	155	742

4.1.13. Haber metinlerinde görüşüne yer verilen aktörler

Gazete metinlerinde mülteci ve göçmenlerin görüşlerine yer verilip verilmediği önemli bir meseledir. Mülteci ve göçmen haberlerinde onların kendi görüşlerine yer verilmemesini tek taraflı ve ön yargılı haberler olduğunu söyleyebiliriz. Objektif habercilik açısından da konuya bakacak olursak eğer, bir haberin aktörü olan mülteci ve göçmenlerin metine doğrudan katılma hakkı vardır. Onların görüşünü almadan onlar hakkında konuşmak ya da söz konusu mülteci/göçmenler tarafında başka birisi ile konuşmak pek objektif olmayacaktır. Yukarıda da söylendiği gibi medyanın ideolojik işlevlerinden birisi güç sahiplerinin sesini diğerlerden daha yüksek çıkartmaktır. Medyanın bu ideolojik işlevi bu başlıkta oldukça iyi bir şekilde yansıyacaktır. Alttaki tabloda da görüldüğü üzere haberlerin çoğunda göçmenlerden doğrudan alıntı yapılarak onların sözüne verilmemiştir. Bazen de onların adına farklı insanlar veya uzmanlar konuşmuştur. Göçmenlerin medyada söz hakkı olamaması temsil kuramında üzerinde durulan en önemli ‘temsil’ sorunlarından biri olarak belirtilir.

Bu başlık altında Afgan mülteci/göçmenlerin görüşlerine metinlerde ne oranda yer verildiğine bakılmıştır.

Tablo 4.15. Haberde görüşü (doğrudan alıntı) yer verilen aktör kim

Görüşü Aktör	Olan	Cumhuriyet	Hürriyet	Sabah	YeniŞafk	Frekans (n)	Oran (%)
<i>Görüş Yok</i>		58	310	111	135	614	66.3
<i>Afgan Mülteci/Göçmen</i>		25	67	20	24	137	14.7
<i>Mülteci Ve Göçmenlerin Dolaylı Görüş</i>		7	24	9	13	53	5.7
<i>Devlet Yetkilisi</i>		8	23	5	15	51	5.5
<i>Görgü Tanığı</i>		3	9	4	2	19	2
<i>Uzman Görüşü</i>		4	3	4	1	12	1.2
<i>Sivil Toplum Örgütü</i>		0	4	2	5	11	1.1
<i>Belediye Yetkilisi</i>		0	6	1	1	7	0.7
<i>Muhaliif Parti Yetkilisi</i>		0	1	0	0	1	0.1
<i>Uluslararası Kuruluş Yetkilisi</i>		0	0	0	1	1	0.1
<i>Diğer</i>		0	17	5	2	24	2.5
Toplam		105	461	161	199	926	100

Sonuç olarak Tablo 3.11’de görüldüğü gibi metinlerin %66’sında mülteci ve göçmenlerin görüşüne yer verilmemiştir. Sadece metinlerin %14’ünde Afgan mülteci ve göçmenlerin görüşleri doğrudan yer almıştır ve %6’sında ise dolaylı bir şekilde söz konusu aktörlerin görüşlerine yer verilmiştir. Geri kalan metinlerin %14’ünde başka kurum ya da kişilerin görüşleri yer almıştır.

4.14. Başlık içerik uyumu

Araştırma kapsamında haber metnlerinin başlık ve içerik uyumu bir araştırma sorusu olarak kabul edilmiştir.

Tablo: 3.16. Metinlerin başlık ve içerik uyumu

<i>Kategori</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Uyumludur</i>	855	92
<i>Uyumlu Değildir</i>	71	8
<i>Toplam</i>	926	100

Haber başlıklarında genel mülteci sorunuyla ilgilenen ama içeriğinde Afgan aktörler ve Afgan bir aktörün görüşü olan haber metinleri başlık ve içerik uyumsuz olarak sayılmıştır. Ayrıca sadece başlıkta Afgan göçmenlere göndermede bulunan ama içeriğinde Afgan mülteci ve göçmenler ile ilgili hiçbir bilgi bulunmayan metinler de başlık ve içerik uyumu olmayan metinler olarak kabul edilmiştir. Ayrıca mecaz anlamları taşıyan ve konuyu doğrudan anlatmayan bazı başlıklar da metnin içeriğinden farklı sayılmıştır. Örneği: *Banker Bilo tekrar oldu...vs.*

Tablo 3.14'e göre, metinlerin %92'sinde başlık ve içerik uyumludur; araştırma kapsamındaki toplam haberlerin %8'inde ise uyumun olmadığı görülmektedir. Araştırma kapsamındaki toplam haberlerin %87'si ciddi haber yazım türünde; %13'ü ise hafif (veya magazin) haber yazım türü özelliklerine sahip olduğu yukarıda belirtilmişti. Bu veri ile birlikte değerlendirildiğinde ciddi haber yapma ile başlık haber metni uyumu arasında yakın ve benzer şekilde magazin haber ile başlık içerik uyumu bulunmayan haberlerin frekansları arasında yakın değerler bulunmuştur. Afgan göçmen ve mülteci konulu haberlerde %92 başlık içerik uyumu ve %87 ciddi haber yazım türü, gazetecilik etik ilke ve meslek sorumlulukları açısından haber yazmada bir özen ve ciddiyetin önemli oranda gözetildiğini göstermektedir.

4.1.15 Haberlerde fotoğraf kullanımı

Fotoğraf, metinlerin önemli bir ögesidir. Fotoğraflar genelde haber metninin açıklayıcı konumunda olup ve bazen metinden daha çok okurun üzerinde etki bırakabilir. Bu araştırmada metnin yanında bir de metinlerde kullanılan fotoğraflar da incelenmiştir. Metinlerdeki fotoğraflar iki açıdan incelenmiştir; birincisi fotoğraf olup olmadığına bakılmış, ikincisi ise fotoğraf kullanılmışsa fotoğrafın içeriğinin ne/kim olduğuna bakılmıştır.

Tablo 3.17. Haberlerde Fotoğraf kullanıma durumu

<i>Kategori</i>	<i>Frekans (n)</i>	<i>Oran (%)</i>
<i>Fotoğraf Var</i>	811	88
<i>Fotoğraf Yok</i>	115	12
<i>Toplam</i>	926	100

Haberde fotoğraf kullanımı olayın gerçekliğini ispat etme yani okurları olayın gerçek yaşamda sahiden vuku bulmuş olduğuna ikna etme amaçlı olarak kullanılan önemli bir retorik ögedir. Modern toplumlarda “fotoğraf sahip olduğu inandırıcılık sayesinde, insanların sahip oldukları kendi gözlerinden sonra en güvendikleri araç konumundadır. Bu nedenle gazeteler olayların doğruluğunu pekiştirmek amacıyla, yoğun olarak fotoğraf kullanmaktadır” (Kasım, 2008, s. 438).

Tablo 3.15’te görüldüğü gibi araştırma kapsamında Afgan mülteci ve göçmenleri konu alan haberlerin %88’inde fotoğrafın içeriği destekleme ve gerçeklik ispatı olarak kullanılmış olduğu; derlenen toplam haberlerin %12’sinde ise fotoğraf kullanılmamış olduğu görülmektedir.

4.2. Verilerin Nitel Analizi

Bu bölümde Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili haberlerin nitel içerik analizinin bulgu ve yorumlarına yer verilmiştir. Araştırmanın nicel analizinde detaylı analiz edilemeyen bazı konular bu bölümde daha detaylı irdelenmeye çalışılmaktadır. Sosyal inşa olarak kabul ettiğimiz haber metinlerinde, Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili nasıl bir “gerçeklik” tasviri yapıldığı ve hangi temsil türlerinin kurgulandığı ve haberlerde kullanılan haber dili ve üslubu seçilen haberlerden hareketle sistematik şekilde analiz edilmiştir.

Çalışmamızın nitel içerik analizi kısmında araştırma kapsamındaki dört gazeteden farklı yıllara ait ve araştırmanın amaçlarıyla da uyumlu olmasına dikkat edilerek 30 adet haber seçilmiştir. Haberlerde kullanılan başlıklar ve ana metinler analiz edilmiş; analiz etmede sözcük seçimleri, olaya dair kurgulanan bağlam bilgisi, aktörlerden alıntılar ve insan hakları ve/veya mülteci haklarıyla ilgili haberde yer alan veya almayan bilgiler veri alınarak çözümleme yapılmıştır. Niteliksel çözümlemede çalışmanın yöntem kısmında da belirtildiği şekilde niteliksel veriler kavram, konu ve temalar ile analiz (Kümbetoğlu, 2019, s. 151) edilmeye çalışılmış; düşük örneklem (data) ile literatür kısmıyla ilişkili olarak sistematik bir yorum (Schreier, 2012, s. 5) geliştirilmeye çalışılmıştır.

Nitel analizi için seçilen haberler Ek 2’de verilmiştir. Bu haberler üç alt araştırma sorusu doğrultusunda çözümlenmiştir. Bu araştırma soruları şöyledir:

Afgan göçmenler hangi olay/durumlarda nasıl temsil edilmektedir?

Afgan göçmen ve mültecilerin haberlerinde ...

Gazetelerin yayın politikaları ve/veya siyasi duruşları haber metinlerinin yapılandırılmasına nasıl yansımaktadır? Gazetelerin yayın politikası farklılığına göre haberlerde kurulan bakış açıları için ayrı bir başlık açılmamış; ilk iki araştırma sorusu yanıtlanırken aynı başlıkta farklı yaklaşımlar açıklanmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Afgan göçmenlerin olay/durumlara göre temsilleri

Çalışmanın teorik kısmında da belirtildiği gibi Hall (1994) medyanın “büyük kültürel işlevi”nden söz eder ve bu işlevi de şöyle açıklar: Toplumsal gruplar ve sınıflar üretici

ilişkilerinde olmasa da toplumsal/sosyal ilişkilerinde giderek parçalı ve gruplar halinde farklılaşarak hayatlar sürerken i. medya grupların ve sınıfların öbür gruplara ve sınıflara ilişkin hayati anlam, pratik ve değer imgesi inşa etmenin temelini sağlar. ii. Tüm bu ayrı ayrı, parçalı ve bölük pörçük parçalardan toplumsalın bütününe kavramaya yönelik imgeleri temsiller ve fikirleri üretmekten sorumlu bir kurumdur haline gelmiştir (Hall, 1994, s. 200-201). Bu bağlamda medya, ev sahibi ülke olarak Türkiye’de yaşayan bir grup olarak Afgan göçmen ve mültecilerle ilgili sürekli imge ve temsiller üretmektedir. Ama bu temsiller nötr veya nesnel olarak üretilmemektedir; bir temsil sistemi olarak dil içerisinde ve haber örgütlerinin kurumsal üretim süreçleri içerisinde haberlerde muhtelif çerçeveler (Tuchman, 1978) yani belirli fikirler etrafında Afganlara yönelik anlam çerçeveleri kurulmaktadır. Medya belli düşünceler ve belli dünya görüşü üzerinden Afgan göçmen ve mültecilere ilişkin durum tanımları üretmektedir. Bu durum tanımları, temsiller ve imgeleri daha yakından irdelemek için niteliksel içerik analizi yapılmıştır; niteliksel içerik analizi için altı yıl içerisinde yayımlanan haber metinlerine bakıldığında Afgan mülteci ve göçmenlerin belli bazı temsiller etrafında ve belirli kimliklerle haberlerde öne çıktığı görülmektedir.

4.2.1.1. Tehdit Eden Olarak Temsil: Afgan mülteci/göçmenlerin haberlerde bir tehlike olarak tasviri

Tehdit temsil, medyada bir grubu tehlike kaynağı olarak gösteren temsil şeklidir. Türk basınında yayımlanan Afgan mülteci/göçmen haberlerine baktığımızda çoğu haberlerde Afganları toplumun güvensizliği ya da işsizliğin kaynağı ya da sayısal olarak Türkiye’ye akın eden bir tehlike olarak sunuldukları görülmektedir. Nitel analiz için seçtiğimiz haber metinlerinin çoğunda Afganların, Türkiye’ye yasadışı yollardan girdikleri vurgulanmakta ve Türkiye’nin güvenliği için tehdit oluşturan gruplar olarak tasvir edilmektedir. Bu çalışmanın nitel analizi için seçilen haberler arasında tehdit temsilini içeren bazı haber başlıkları şu şekildedir:

- “Büyük Tehlike ‘3 Milyon yeni mülteci gelebilir’ uyarısı” (Hürriyet, 26.03.2017)
- “Afgan Akını” (Hürriyet, 03.04.2018)
- “Kapıdaki büyük tehlike” (Yeni Şafak, 18.04.2018)

- “İran Türkiye’ye yasadışı girmeye çalışan Afgan mültecileri engellemiyor” (Yeni Şafak, 10.04.2018)
- “Öleni inşaatta gömüyorlar” (Cumhuriyet: 11.02.2018)
- “3 Milyon Afgan gelebilir” (Cumhuriyet: 08.11.2019)
- “Konya’da Korona virüs kavgası! Bir kişi ağır yaralandı” (Hürriyet: 13.03.2020)
- “Afganistan’dan gelip Isparta’da dehşet saçtılar” (Hürriyet: 21.02.2019)
- “Bakan Soylu: 41 bin 192 kaçak Afgan göçmenden 20 bin 558’i geri gönderildi” (Sabah, 26.05.2019)
- “İnsanlık dışı oyun” (Yeni Şafak: 14.05.2018)
- “1 Afgan korona virüs şüphesiyle gözlem altında” (Hürriyet: 03.03.2020)

Başlıklar, editöryal kadro tarafından haber metnlerinin içerisinden hangi bilginin öne çıkarılacağına kararını verme ve öncelikli olarak okunması/görülmesi tercihini içerir. Yukarıdaki başlıklarda kullanılan “Büyük Tehlike”, “Afgan Akını”, “Kapıdaki büyük tehlike”, “İran Türkiye’ye yasadışı girmeye çalışan Afgan mültecileri engellemiyor”, “Öleni inşaatta gömüyorlar” vb. şeklinde büyük punto ile büyütülerek verilen başlıklar, ev sahibi ülke ve o toplum için büyütülerek veya öne çıkarılarak verilen bilgiler bir risk ve tehdide işaret etmektedir.

Çalışmanın literatür kısmında da belirtildiği gibi Afgan göçmen ve mültecilerin medyanın gündemine girme yoğunluğu ve onları topluma risk veya tehdit olarak sunan bir haber anlatısına dönüşmesinde bir kırılma vardır. Bu haber yapma şeklindeki değişim 2018 yılında Afgan göçmenlerin Türkiye’ye girişindeki artış ile ilgilidir. Bu artış ile birlikte haber metnlerinde de tehdit temsili başlamış ve giderek de artış göstermiştir. İdeolojik bağlamlara dayanan bu temsiller, farklı gazetelerde veya farklı yayın politikalarında da pek değişiklik göstermemektedir. Cumhuriyet gazetesinin bazı haberlerini saymazsak tüm gazetelerde bu tür tehdit temsili olduğunu öne sürmek mümkündür.

Hürriyet gazetesi Afgan göçmenlerin Türkiye’ye gelmesini bir göç sorunu olarak ele alırken, Yeni Şafak gazetesi konuyu politik açıdan ele almıştır. Yeni Şafak gazetesi 10.04.2018 tarihinde yayımladığı bir haberde “İran Türkiye’ye yasadışı girmeye çalışan Afgan mültecileri engellemiyor” sorunun asıl nedeninin politik olduğunu ve göç dalgaların

arkasında İran hükümetinin eli olduğunu iddia etmiştir. Sabah gazetesi Afgan göçmenlerin Türkiye'ye gelmesini doğrudan bir tehlike olarak göstermemişse de “Türkiye’de çok sayıda Afgan olduğu ama devletin onları geri göndereceği” gibi bir algı yarattığı ortaya çıkmıştır. 26.05.2019 tarihinde yayımlanan “Bakan Soylu: 41 bin 192 kaçak Afgan göçmendenden 20 bin 558’i geri gönderildi” haberi her ne kadar İçişleri Bakanından aktarma olsa da Bakanın konuşmasındaki diğer konular arasından sadece Afgan göçmen sorununu haberin başlığı olarak belirlemek, çerçeveleme kuramı açısından ideolojik bir anlam taşımaktadır. Cumhuriyet gazetesi de Afgan göçmenlerin Türkiye’ye gelmesini bir tehlike olarak görmüştür: “Soylu: 2 Milyon Afgan gelebilir”. Ayrıca Cumhuriyetin 10.02.2016 tarihinde “Akın akın geliyorlar” başlıklı haberi de Tehdit temsili açısından dikkat çekicidir.

Haberlerin içerisinde, Afgan göçmen/mültecilerin Türkiye’deki sayısının artmasından rahatsızlık duyan bazı tehdit cümle ve ifadeler şu şekildedir:

- *“Türkiye son iki ayda daha önce olmadığı kadar Afgan göçüyle karşı karşıya.” (Hürriyet: 03.04.2018)*
- *“Soylu...Türkiye’nin İran’dan 2 Milyon Afganla karşı karşıya kaldığını ifade etti” (Cumhuriyet: 08.11.2019)*
- *“Son 3 ayda Türkiye’ye kaçak yollardan giren Afgan sayısı 20 bine yakın.” (Hürriyet: 03.04.2018)*
- *Günde yaklaşık 500 Afgan’ın tüm operasyonlara rağmen Türkiye’ye kaçak giriş yaptığı tespit ediliyor. (Hürriyet: 03.04.2018)*
- *“Hepsinin hedefi İstanbul.” (Hürriyet: 03.04.2018)*
- *“Son 15-20 gün içerisinde Afganistan’dan gelen düzensiz göçmen sayısında artış görüldüğüne dikkati çeken Ayaz...” (Hürriyet: 07.04.2018)*
- *“İran’daki 3 milyon mülteci Türkiye’ye gelmeye çalışıyor. Daha çok Afgan maalesef.” (Hürriyet: 26.03.2017)*
- *İçişleri Bakanı ‘Tüm Türkiye’ye bu yıl 41 bin 192 Afgan göçmen kaçak olarak gelmiş, ve bunların 20 bin 558’i geri gönderilmiştir’ dedi” (Sabah: 26.05.2019)*

- “Türkiye’ye giren Afgan mülteciler sınırdan geçerken Tahran yönetimine bağlı güvenlik güçlerinin kendilerine hiçbir engel çıkarmadığını söylüyor” (Yeni Şafak: 10.04.2018)
- “Son bir yıl içinde on binlerce Afgan, ülkelerinde devam eden güvenlik ve ekonomik sorunlar nedeniyle yasadışı yollarla İran sınırından Türkiye’ye giriş yaptı” (Yeni Şafak: 10.04.2018)
- “Sınırdan bir gecede yaklaşık 400-500 kişi elini kolunu sallayarak geçiyor” (Yeni Şafak: 10.04.2018)
- “son iki ay içinde yüzde 90’i Afgan 50 bin göçmen Türkiye’ye giriş yaptı” (Yeni Şafak: 18.04.2018)
- “Bir Süre İran’da yaşayıp gelen Afgan sayısı arttı” (Yeni Şafak: 18.04.2018)
- “Türkiye’ye giren 50 bin yakın göçmenin arasında silahlı eğitim almış yabancı savaşıların sızmasından endişe ediliyor” (Yeni Şafak: 18.04.2018)
- “Bekleyenlerin çoğu Afgan mülteciler oluştursa da içlerinde Suriyeli da var,... hatta az da olsa bekleyen Türk işçiler var.” (Hürriyet, 21.04.2018)
- “Mahallede 200 aileye kadar Afgan yaşandığını anlattı...burada 20’nci ev kapandı...”

Medya bir ideolojik araç olarak iktidara hizmet eden söylemleri yaratmakta ve güçlendirmektedir (Hall, 1992). Afgan göçmenlerin haberlerinde, haber metinlerinin ideolojik olarak çerçevelendiğini ve haberin söyleminin siyasi bağlamlara oturtulduğunu görebiliriz. Haberlerin başlıkları ve içeriğinden anlaşıldığı üzere Afgan göçmenler Türkiye’ye akın eden bir tehlike olarak temsil edilmişlerdir. Hükümete yakın duran gazeteler bir taraftan Afganları bir tehlike olarak temsil ederken diğer taraftan devletin bu tehlikeyi kontrol etmek için çalışmakta olduğunu göstermişlerdir. Örneğin, “günde yaklaşık 500 Afganın tüm operasyonlara rağmen Türkiye’ye giriş yaptığı tespit ediliyor” ya da “yoğun Afgan göçüyle mücadele için Erzurum’da Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele Şubesi Kuruldu”, ya da “Abdullah Ayaz, sınır dışı işlemlerinin hız kesmeden devam ettiğini... belirtti” gibi ifadelerle devletin Afgan göçü tehlikesi karşısında duyarsız olmadığını belirtmektedir. Yeni Şafak gazetesi “Bir Süre İran’da yaşayıp gelen Afgan sayısı arttı” Afgan göçmenlerin sayısının artmasını yine de siyasi ideolojiye bağlayarak

Afgan göçü İran hükümetinin Türkiye’ye karşı kullandığı bir silah olarak gösterilmektedir. Yeni Şafak gazetesi, göçmenlerin sınırdan kolayca geçmesinin İran devletinin sorumsuzluğu olduğunu ve hatta Tahran yönetiminin bu göçmenleri Türkiye’yi güvensizleştirmek için yolladığını iddia etmiştir: “Türkiye’ye giren 50 bin yakın göçmenin arasında silahlı eğitim almış yabancı savaşçıların sızmasından endişe ediliyor. Türkiye’ye giren Afgan mülteciler sınırdan geçerken Tahran yönetimine bağlı güvenlik güçlerinin kendilerine hiçbir engel çıkarmadığını söylüyor”. Yeni Şafak bu iddiasını sınırdan geçen göçmenlerin ifadelerine dayandırmıştır. Halbuki Türkiye’ye yeni gelen göçmenlerin çoğu Türkçe anlamamakta veya çok az Türkçe bilmektedirler.

Cinayet ve asayiş haberleri tehdit temsiliinin en çok üretildiği haber alanıdır. Haberlerin incelemesinde, Afgan göçmenler toplumu hem asayiş açısından güvensizleştiren ve sürekli panik yaratan bireyler olarak tanıtıldığı görülmektedir. Medyada yer alan bu tür temsiller toplumda Afgan mülteci ve göçmenlere karşı insanların algı ve tutumunu kötü yönde değiştirebilir. Doğanay ve arkadaşları (2018) “Ayrımcılığın Yüzleri” adlı kitabında insanların yakından hiçbir zaman görmedikleri ve tanımadıkları birisinden medyada kullanılan nefret söyleminden dolayı nefret edebileceklerini belirtmektedir. Dolayısıyla haberlerde Afgan göçmenlere karşı kullanılan nefret ve kötüleyici bir dil toplumda da Afganlara karşı insanların tutumlarını kötü yönde etkileyebilir. Hürriyet gazetesinde 21.02.2019 tarihinde yayımlanan “Afganistan’dan geldiler Isparta’da dehşet saçtılar” haberi bu tarz tehdit temsillerinin bir örneğidir.

Kolukırık (2009) medyanın bazen gerek olmadığı durumlarda ısrarla olayın nesnesini belirli bir ülkeye ya da belirli bir gruba bağladığını belirtmektedir. Yukarıda anlatılan haberde de herhangi bir kimliğe bağlanmasına gerek olmayan bir hırsızlık olayı vurguyla Afganistan’a bağlanmıştır. Yeni Şafak’ta yayımlanan 18.04.2018 tarihli Afgan göçmenler haberinde Türkiye’ye giren Afgan göçmenlerin hepsinin silahlı eğitim aldıklarını ve Türkiye’nin güvenliğini tehdit etdiklerini iddia ederek bir tehdit temsili ortaya konulmuştur; “Türkiye’ye giren 50 bin yakın göçmenin arasında silahlı eğitim almış yabancı savaşçıların sızmasından endişe ediliyor”.

2020 yılında koronavirüs ile birlikte başka bir risk ve tehdit sunumunun inşa edildiği görülmektedir. Daha önce kaçak yollarla gelmeleri, suç işlemeleri ve Türkiye’yi güvensizleştirmeleri ile haber olan Afganlar bu sefer, Koronavirüs bulaştırıcısı olarak temsil edilmişlerdir. 03.03.2020 tarihinde bir Afgan gencin yüksek ateş ve öksürüğü, bütün gazetelerde “1 Afgan korona virüsü şüphesiyle gözlem altında” olarak haber yapılmıştır. Kolukırık’ın (2009) belirttiği temsil sorunu (olayı gerek olmayan bir yere bağlamak) burada da görülmektedir. Koronavirüsün hızla yayıldığı bir dönemde belirtileri gösteren herkes gözlem altına alınabilir ama bu haberde bir “Afgan” olduğu için olaya haber değeri atfedilmiştir. Bu haberin yayımlanmasından bir sün sonra da (04.03.2020) “Afgan Korona şüphelisinde Koronaya rastlanmadı” başlıklı başka bir haber yayımlanmıştır. Dolayısıyla bir önceki gün kullanılan sansasyonel ve Afgan mültecileri ötekileştirici dilin tamamen gereksiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Gözde (2019), “Yeni Medya ve Nefret Söylemi” başlıklı yazısında medyada oluşturulan nefret söyleminin toplumun içinde de var ve hatta suça kadar uzanan bir süreç olduğunu söylemiştir. Afganların Koronavirüs taşıyıcısı olduğu imajını yaratan bu tür haberlerin daha sonra toplumda nasıl bir nefret yarattığını sonraki haberlerde görebiliriz. 13.03.2020 tarihinde Hürriyet gazetesinin haberine göre Konya’da bir Türk vatandaşı Afgan bir gence “siz bizim ülkeye corona mı getiriyorsunuz” deyip bıçaklanmıştır. Bu olay hem Cumhuriyet hem de Hürriyet gazetelerinde yayımlanmıştır. 03.07.2020 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde “Afgan ailelerin Pilav günü vakaları artırdı” başlıklı bir haber çıkmıştır; haberin başlığında “Afganlar Koronavirüsün artmasının nedenidirler” gibi bir temsil mevcuttur.

Pandemi döneminde Eskişehir’de yaşanan bir karantina uygulamasıyla ilgili bir habere bakalım: Cumhuriyet gazetesinin 13 Temmuz 2021 tarihli haberinin özeti, “Eskişehir’in ... Afganistan uyruklu ailelerin bir araya gelerek yaptıkları geleneksel pilav gününde aynı mahallede 15 olan pozitif vaka sayısı 20’ye yükseldi. Afganistan uyruklu ailelerin kaldığı 5 ev daha karantinaya alındı” şeklinde yazılmıştır. Kolukırık’ın (2009) vurguladığı gibi Afgan kimliği ve bir Afgan geleneği vurgulanmaktadır. Haberin ana metninde bir mahalleliden görüş alınmıştır. Bu görüşten önce “Dışarı Çıkarken

Korkuyoruz” şeklinde bir ara başlık kullanılmıştır. Mahallede yaşayan bir vatandaşın ifadesi ise şu şekilde aktarılmaktadır.

“Mahalleli ise artan vakalar nedeniyle tedirgin olduklarını söyledi. Mahallenin birçok yerinde karantina nedeniyle evlerin demir bariyer ve şeritlerle kapatıldığını ifade eden ... , “Biz evden çıkamıyoruz. Çoluğumuz çocuğumuz evde esir. Şurada markete gelip bir ekmek almaya çekiniyoruz. Kendimizi koruyoruz ama ne kadar korusak da aile boyu tereddütlüyüz. Gelecek misafirlerimiz de gelmiyor. Adam gelmeye kalksa ‘sizin orası riskli’ diyor. Ben kendi çocuğumdan çekiniyorum, ailemden çekiniyorum. Evde iki metre ara ile oturuyoruz. Bir yere mi gittim? Bir yere mi dokundum? Böyle tereddüttüeyiz yani. Kolonya döke döke kollarımız ne hale geldi” diye konuştu.

Bir diğer mahalle sakininin ifadesi aktarılmadan önce “Endişeliyiz” ara başlığı kullanılmakta ve şu haberin detayında şu ifadelere yer verilmektedir: “... da pozitif vakalar nedeniyle endişeli olduklarını belirterek, ‘Kendi çocuklarımla benim evime daha sifahları yok üç aydan beri. Girip çıkmıyorlar evime. Kapıya geliyorlar, ihtiyacımı görüp gidiyorlar. Koronavirüs en çok bizim mahallede var, endişeliyiz’ dedi.”

Corona Pandemisi sürecinde Afgan mülteci ve göçmenlerin dikkatsiz, sorumsuz ve bilinçsizce davranarak salgının artmasına yol açan ve çevrelerindeki insanların endişeli ve korkulu yaşamasına yol açan bir grup oldukları ima edilmekte ve tehdit temsilleri üretilmektedir.

4.2.1.2. Mağduriyet Temsili: Acınası, zavallı ve çaresiz insanlar

Afgan mülteci ve göçmenlere yönelik başka bir temsil ise mağduriyet temsilidir. Mağduriyet temsil trajik olayları ele alan ve bazen de bu olayları dramatize ederek okur ve izleyicide duyarlılık hissi uyandıran temsil türüne denir (Gökarp, Ergül ve Cangöz, 2009). Mağduriyet temsili, Afgan göçmen ve mültecilere yönelik onların hayat şartları ve yaşadıkları sorunları dramatik bir şekilde aktarma, ayrıca onların Türkiye’ye mecburiyetten gelen ve yardıma muhtaç gruplar olarak tanıtan haberler olarak ele alabiliriz. Bu tür haberlerde Afgan mülteci ve göçmenlerin hayat hikayeleri, geçinme ve iş zorlukları

sansasyonel şekilde anlatılmıştır. Nitel analiz için seçtiğimiz 30 haber arasında konumuz ile ilgili haberlerin başlıkları şu şekildedir:

- *“Savaş bitse gitsek de gelmesek” (Cumhuriyet, 05.08.2018)*
- *“Göçmenleri yağmurdan korunmak için sığındıkları camiden kovuldu.” (Cumhuriyet, 01.03.2020)*
- *“Öleni İnşatta gömüyorlar” (Cumhuriyet, 11.02.2018)*
- *“İnsan tacirleri, Ayvacık’tan Midilli’ye geçişi ‘Ege tarifesi’ olarak sunuyor” (Cumhuriyet: 01.03.2020)*
- *“İstanbul’un ortasında... Günlük 50 TL için bunu yapıyorlar” (Hürriyet, 21.04.2018)*
- *“İyi ki arsin Fulya Anne” (Sabah, 03.02.2019)*
- *“Bütün çaba bu merdiven altı için” (Yeni Şafak, 20.04.2018)*
- *“Cebindeki son parayla Afganlara su aldılar” (Hürriyet 22.03.2018)*
- *“Kendi gitti saçı kaldı”(Cumhuriyet, 29.12.2015)*
- *“Suda dram” (Sabah: 24.01.2016)*
- *“3 kaçak göçmeni İtalya’ya götüreceğiz diye Büyükkada’ya bıraktılar” (Sabah: 02.11.2019)*
- *“7 yaşındaki Afgan Leyla: Kapıyı kilitledikten sonra dövdüler” (Hürriyet: 02.03.2020)*
- *“Van’da bir ‘Banker Bilo’ trajedisi” (Sabah: 13.08.2019)*
- *“Yunanistan ayırdı Türkiye kavuşturdu” (Sabah: 04.06.2020)*

Medya bazen okuyucuların dikkatini çekmek için ya da ideolojik bazı amaçları için olayları dramatize etmektedir. Afgan göçmenlerin hayat hikayeleri ve göçmenlik sorunları da trajik olaylar olarak medyanın ilgisini çekmektedir. Haber başlıklarından da anlaşıldığı gibi bu araştırmanın nitel analizi için değerlendirilen 30 haberden Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde en çok; Yeni Şafak gazetesinde ise en az mağduriyet temsili içeren haber bulunmuştur. Bu tür haberlerin ortak noktası, göçmen ve mülteci hayatı ve onların göçmenlik hikayelerinin duygusal bir dil ile temsil edilmesidir. Cumhuriyet ve Sabah gazetesi diğer gazetelerden daha çok bu tür haberleri yayımlamış olsa da bu konunun her dört gazetenin uzlaşma noktası olduğunu söyleyebiliriz.

Konuyla ilgili haberlerin içeriğinde dikkate değer bazı önemli cümle ve ifadeleri dört gazete için sırayla değerlendirelim:

Cumhuriyet gazetesinin haberlerinde mağduriyet niteliği taşıyan cümle ve ifadeler:

- “Göçmenlerin geride bıraktığı hikayeleri yürekleri burkuyor.” (29.12.2015 Cumhuriyet).
- “Göçmenler yağmurdan korunmak için sığındıkları camiden kovuldu” (03.01.2020 Cumhuriyet)
- “Üç Afgan ortak öyküler ortak umutlar” (Cumhuriyet, 05.08.2018)
- “Afganistan’dan önce İran’a oradan da Türkiye’ye uzanan bir hikaye onlarınki.” (Cumhuriyet, 05.08.2018)
- “Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik zorluklar nedeniyle ülkelerini terk ederek Türkiye’ye geldi.” (Cumhuriyet, 05.08.2018)
- “Afgan köle pazarında işçilerle konuştuk” Cumhuriyet, 11.02.2018)
- “İstanbul’un birçok emekçi mahallesinde yerleşen göçmen işçiler, sigortasız, güvencesiz ve piyasanın altında paralara çalışmak için caddelere akın etmiş durumunda” (Cumhuriyet, 11.02.2018)
- “Afganlı, Pakistanlı ve Türkmen göçmen işçiler emeklerini yok pahasına satmak için birbiriyle yarışıyorlar.” (Cumhuriyet, 11.02.2018)
- “Kızın saçları ağırlık yapmaması için annenin başvurduğu yöntem yürek burktu” (Cumhuriyet, 29.12.2015)
- “Bot temin eden mülteciler de bu zorlu yolculukta yalnız” (Cumhuriyet: 01.03.2020)
- “Botlarla Yunanistan’ın Midilli Adasına geçen mülteciler yüreklere dokundu” (Cumhuriyet: 01.03.2020)
- Afgan zeytin gözlü iki yaşındaki Zehra, 11 yaşındaki ablası Remziye ve etrafında çok sayıda çocuk gibi tüm yaşananlardan habersiz Midilli adasına bakıyor” (Cumhuriyet: 01.03.2020)

Mağduriyet temsili özelliklerini taşıyan bu haber metinleri göçmen hikayelerini duygusallaştırarak anlatmaktadır. Cumhuriyet gazetesinin dört haberinin içeriğine

baktığımızda bu gazetede Afgan göçmen ve mültecilerin sosyal alanda, iş ve göçmenlik ile ilgili yaşadıkları sorun ve problemlerin ele alınmış olduğu görülmektedir. Cumhuriyet gazetesi, Afgan göçmenlerin sorunlarını bir insani sorun olarak ele almakta ve onların çalışma durumunu bir tür kölelik olarak görmektedir: “Afgan köle pazarında işçilerle konuştuk”. Cumhuriyet’in haber politikasına paralel şekilde Afgan işçileri sadece Afganların sorunu olarak ele alınmamış, bu problem genel bir göçmenlik sorununa bağlanmıştır. “Afganlı, Pakistanlı ve Türkmen göçmen işçiler emeklerini yok pahasına satmak için birbiriyle yarışıyorlar.” Cumhuriyet gazetesi 05.08.2018 tarihinde yayımladığı bir yazıda üç Afgan’ın ortak hikayelerini anlatmıştır. Bu haberin metninde, Afgan göçü insani boyutuyla ele alınarak onları mecbur insanlar olarak temsil etmiştir. Afganların göç nedenlerinin ekonomik ve güvenlik boyutlarını ele alarak Afgan göçmenleri yardıma muhtaç gruplar olarak temsil etmiştir. Ayrıca metni daha dikkat çekici kılmak için onların Türkiye’ye ulaşmak için nasıl yollardan geldiklerini sansasyonel bir şekilde anlatmaktadır. Yanı sıra Cumhuriyet gazetesi 05.08.2018 tarihinde yayımladığı haberde, Afgan göçmenlerin Türkiye’de kalmak istemediği ancak mecburiyetten burada kaldıkları gibi bir imaj yaratmıştır: “Savaş bitse gitsek de gelmesek”. 01.03.2020 tarihli yazısında ise Yunanistan’ın Midilli Adası’na göç eden Afgan göçmenlerin hikayesi duygusal bir yazı tarzı ile anlatılmıştır: “Botlarla Yunanistan’ın Midilli Adasına geçen mülteciler yüreklere dokundu”, “Afgan zeytin gözlü iki yaşındaki Zehra, 11 yaşındaki ablası Remziye ve etrafında çok sayıda çocuk gibi tüm yaşananlardan habersiz Midilli adasına bakıyor”

Olayları öyküleştiren bir üslup ile anlatırken aynı zamanda olayları ideolojik bir boyuta da taşımaktadır. Örneğin, 04.06.2020 tarihinde Sabah gazetesinde çıkan “Afgan Leyla” haberinde olayın, Yunan polisini kötüleme amacına yönelik çerçevelendiğini görebiliriz. Bu konuya daha sonra siyasi temsilde değinilecektir.

Gazete, Afgan göçmenlerin göçmenlik hikayelerini anlatırken haberin duygusal boyutunu artırmak için birtakım abartıcı ifadelerle de başvurduğu görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinin 29.12.2015 tarihli “kendi gitti saçı kaldı” haberinde göçmen bir kızın botta ağırlık yapmaması için saçlarını kestirdiği anlatılmıştır. Herhangi bir bilgi kaynağına dayandırılmadığı için bu iddianın rasyonellikten uzak bir açıklama olduğu kanaatindeyiz.

Hürriyet Gazetesinde yayımlanan mağduriyet temsili ierin haberlerinin içeriği şöyledir:

- “Afganların Türkiye’ye yolculuğu da burada kalıp yaşamaları da çok daha zor. Suriyeliler için yapılan yasal düzenlemeler onları kapsamıyor” (Hürriyet, 03.04.2018)
- “Afgan mülteciler günde 50 ile 120 lira arasında para kazanıyor” (Hürriyet, 21.04.2018)
- Afganistan’dan İran’a kadar yriiyerek geldik. Çok zor bir yolculuk yaptık. İran’dan ormanlık alandan Türkiye’ye kaçak yollarla girdik. (Hürriyet, 21.04.2018)
- “Afgan kaçaklar susadıklarını belirtip, yoldan geçen vatandaşlardan su istedi, kaçakların bu istediklerini duyarsız kalamayan... hemen yolun karşı bakkala girip bir koli su aldı” (Hürriyet, 22.03.2018)
- “...ceplerinde son parayla da bir koli daha su alıp dağıttı.” (Hürriyet, 22.03.2018)
- “Kavga etmeyin hepinize yetecek kadar su var.” (Hürriyet, 22.03.2018)
- “Adamlar yanmışlar, hele bunların haline bak. Allah kimseyi devletsiz etmesi. Allah devletimizi zeval vermesin” (Hürriyet, 22.03.2018)
- “Yunanistan polisinin kendisini odaya gtriip, kapıyı kilitledikten sonra dvdiğn anlattı.” (Hürriyet, 02.03.2020)
- “Yunan polisi... ayağıma vurdular, hepimizi bir odaya kapattılar,... nefes alamadık, çok korktum...” (Hürriyet, 02.03.2020)

Hürriyet gazetesi de Afganların yaşam şartları ve onların hayat hikayelerine haber değeri atfetmektedir. Hürriyet gazetesi, Cumhuriyetten farklı olarak Afgan mülteci ve göçmenlerin sorunlarını genel bir insani sorun olarak değil, sadece Afgan göçmenlerin hikayesi olarak anlatmıştır. Afganların durumunun Suriyelilerden farklı olduğu, “Afganların Türkiye’ye yolculuğu da burada kalıp yaşamaları da çok daha zor. Suriyeliler için yapılan yasal düzenlemeler onları kapsamıyor” şeklinde açıklanmıştır. Hürriyet gazetesi, göçmen ve mültecilere bir uluslararası ve global sorun olarak bakmadığı için Afganların niçin Türkiye’ye geldikleri üzerinde de çok durmamış ama onların Türkiye içerisindeki yaşam sorunlarına atıfta bulunmuştur.

Fürsich’a (2010) göre, medyanın en başarılı olduğu alan bir topluluğu tahayyül ettiği gibi bir topluluk olarak göstermesidir. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde Hürriyet gazetesi, ulusal ve ana hakım bir gazete olarak bir taraftan Afgan mülteci ve göçmenleri muhtaç gruplar olarak gösterirken diğer taraftan Türklerin ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin onlara yardım ettiğini ve Türklerin göçmenlere karşı ortaya koyduğu insani eylemleri övmektedir: “Afgan kaçaklar susadıklarını belirtip, yoldan geçen vatandaşlardan su istedi, kaçakların bu istediklerini duyarsız kalamayan... hemen yolun karşı bakkala girip bir koli su aldı”. Türkiye vatandaşlarının göçmenlere insani anlamda yardım etiklerini anlatırken bazen okuru daha da duygulandırmak için hikayeleştirme tekniğine başvurmuştur: “...ceplerinde son parayla da bir koli daha su alıp dağıttı.” Ya da “Kavga etmeyin hepinize yetecek kadar su var.” Haberde, göçmenlerin çaresizlikleri anlatılırken bir taraftan da Türkiye devleti övülmüştür. “Adamlar yanmışlar, hele bunların haline bak. Allah kimseyi devletsiz etmesi. Allah devletimizi zeval vermesin” ifadelerine yer verilmektedir. Böylelikle haber metninde Afgan mülteciler çaresiz ve mağdur insanlar olarak tasvir edilmiş; diğer taraftan da vatandaşların devletin varlığı ve egemenliği için çalışmaları telkin edilerek ideolojik bir anlam inşası yapılmıştır. Literatürde zaten göçmen ve mültecilerin mağdur veya tehdit eden gruplar olduğu yönünde bir kavrayış mevcuttur. Kimi haberlerde Fürsich’in (2010) belirttiği şekilde medya profesyonelleri kendi tasavvurlarını haber anlatılarına yansıtmaktadırlar. Bu bağlamda Sabah gazetesinde yer alan başka haber örnekleri de şöyledir:

- “Erzurum, emekli olan polis memuru yıllarca görevi gereği takip ettiği Afgan ailelerin çocuklarına yardım için dernek kurdu.” (Sabah, 03.02.2019)
- “Afgan uyruklu 8.5 aylık hamile Husina Derhude ise doğum sancısı sırasında kurtarılarak hastaneye kaldırıldı.” Sabah, 24.01.2016)
- “İzmir, Çeşmeden lastik botla denize açılan 25’i çocuk 59 sığınmacı Sahil Güvenli birimlerince kurtarıldı” (Sabah, 24.01.2016),
- “Afgan göçmenler toplam 6 bin Euro vererek İtalya’ya gitmek için anlaştılar... İtalya’ya giden vapur diye Büyükkada’ya giden vapura bindirerek kayıplara karıştı.” (Sabah: 02.11.2019)

- “Banker Bilo filmdeki gibi insan tacirleri Ankara yerinde Van’da mahalle ortasında bırakarak terk etti” (Sabah: 13. 08. 2019)
- Avrupa hayalı ile Türkiye’ye gelen Afgan aile Meriç Nehrine aşarak Yunanistan’a geçtiği sırada Polisin müdahalesi sonucu çıkan kargaşada ayrı kaldı” (Sabah: 04.06.2020)

Sabah gazetesi Afganların Türkiye’de yaşadıkları hayat hikayeleri üzerinde çok durmamıştır ama onun yerine göçmenlerin göç yollarındaki dramatik hikayelerini sıklıkla ele almıştır. Nitel analiz için seçilmiş olan haberin arasında Sabah gazetesinde mağduriyet temsili içeren dört haber olduğu tespit edilmiştir. Sabah gazetesi de Hürriyet gazetesinde olduğu gibi Afgan mülteci ve göçmenlerin hikayelerini Türk vatandaşları ve Türkiye Cumhuriyeti devletinin güvenlik güçlerinin söz konusu göçmenlere nasıl yardım ettiği ve onları nasıl kurtardıkları bağlamında ele almıştır. Sabah gazetesinin 03.02.2019 tarihinde yayımlanan “Fulya Anne” haberi de Afgan mültecilerin hayat şartlarından çok Fulya Anne’nin onlara yardım etmesi ile ilgilidir. Aynı şekilde 24.01.2016 tarihindeki “Suda dram” haberinde de sancısı sırasında güvenlik ekipleri tarafından kurtarılıp hastaneye yetiştirilen bir Afgan kadının hikayesini duygusallaştırarak anlatmıştır.

Sabah gazetesi, Afgan göçmenlerin insan tacirleri tarafından nasıl kandırıldıklarını bir trajedi olarak anlatmaktadır: “Banker Bilo filmdeki gibi insan tacirleri”, “Afgan göçmenler toplam 6 bin Euro vererek İtalya’ya gitmek için anlaştılar... İtalya’ya giden vapur diye Büyükada’ya giden vapura bindirerek kayıplara karıştı.” Bu örneklerde görüldüğü gibi Afgan göçmenlerin kaçakçılar tarafından kandırılmasından rahatsızlık duyulmaktadır. Ayrıca, Afgan göçmenlere Yunan polisi tarafından eziyet edilmesi acı bir dram olarak anlatılmıştır. Afgan mültecilerin Türkiye içerisindeki sorunlarına pek haber değeri atfetmeyen Sabah, Yunan polisleri tarafından eziyet edilen göçmenlerin hikayelerini mağduriyet şeklinde temsil ederken Türkiye-Yunanistan ilişkileri bağlamında Yunan polisini acımasız göstererek ideolojik bir anlam inşası da yapmaktadır.

Yeni Şafak gazetesinin haberlerinin içeriği:

- “Kırk yıldır devam eden Afganistan’ın iç savaşından kaçıp Türkiye’ye sığınan göçmenleri...” (Yeni Şafak, 20.04.2018)

- “Biz biliyoruz ki hepsinin arkasında ABD var” (Yeni Şafak, 20.04.2018)
- “Yıllar geçse bile Afganistan Türkiye gibi olamayacağını belirten...” (Yeni Şafak, 20.04.2018)
- “ABD sürekli bir terör örgütü üretiyor önce Taliban vardı yetmemiş gibi şimdi DEAŞ çıktı.” (Yeni Şafak, 20.04.2018)
- “CHP bu ayıbı temizlesin” (Yeni Şafak: 06.05.2019)

Yeni Şafak gazetesi İslami yönelimli bir gazete ve hükümete yakın bir medya kuruluşu olarak haber metinlerini her zaman ya dini açıdan ya da politik açıdan yapılandırmıştır. Dolayısıyla Afganistan’dan göç sorununun ve Afgan göçmenlerin Türkiye’ye gelmelerinin ana nedenlerine atıfta bulunmakta ve Türkiye’ye gelme nedenlerini de politik sebeplere dayandırmaktadır. Afgan göçmenleri, Afganistan’da devam eden savaş ve güvensizlikten kaçan bireyler olarak tanıtmakta ve Afganistan’daki savaşın arkasında ABD’nin olduğunu iddia etmektedir. Bu gazete 20.04.2018 tarihinde yayımladığı haberde, Afgan göçmenlerin ifadelerine dayanarak Taliban ve DEAŞ’i ABD’nin desteklediğini iddia etmektedir. Yeni Şafak, İslami bir gazete olarak göçmenlik konusunu da gayri Müslümanların Müslüman ülkelerde oynadığı siyasi bir oyunun neticesi olduğu şeklinde bir anlam kurmaktadır.

“Türkiye’nin insani yardım hassasiyeti bazı ülkeler tarafından kendisine karşı stratejik bir silaha dönüştürülmek isteniyor. İran üzerinden Türkiye’ye gelen Afgan mülteci meselesinin arkasından ABD ve BAE gibi Körfez ülkeleri çıktı. Ankara’dan Kabil’e atanan ABD Büyükelçisi John Bass, BAE ve bazı Körfez ülkeleri ajanlarıyla el Kaide ve Taliban militanları bu insanlık dışı trafiği yönetiyor. Amaç, Türkiye-İran arasında gerilim.” (Yeni Şafak, 14.05.2021)

Yeni Şafak 06.05.2019 tarihinde “CHP bu ayıbı temizlesin” başlıklı haberinde okurun duygularını CHP’ye karşı uyandırmak için mağduriyet temsile başvurmuştur: “...bir Afgani zorla eve götürerek sopa, kemer ve demirle işkence yaptı”, “...Ayni ülkenin vatandaşı F.R.B 3 kişi tarafından dövülerek alıkonulduğu bilgisine ulaştı”, “Ayaklarını bağlayıp araziye bıraktığını söyledi”, “cep telefonunda çocuk pornosu da dahil çok sayıda porno içerikli video olduğu tespit edildi.” Tehdit temsiline de anlatıldığı gibi Yeni Şafak gazetesi yaklaşık bütün haberlerinde Afgan göçmen ve mültecilere siyasi olaylarda haber değeri atfettiği tespit edilmiştir. Bu cümlelerden anlaşıldığı gibi haberin amacının ana muhalefet

partisinden bir siyasetçiyi kötülemek ve okuyucunun zihninde ana muhalefet partisiyle ilgili olumsuz bir etki yaratmak olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kısacası Afgan göçmen ve mültecilerin sorunları ve onların göçmenlik hikayeleri farklı gazetelerde farklı açılardan ele alınmıştır. Cumhuriyet bu sorunu bir insani sorun olarak görerek onların yaşam zorlukları üzerinde durmuştur. Hürriyet ve Sabah gazeteleri Afgan göçmenlerin hayat hikayelerini duygusal boyuttan ele almakta ve onları yardıma muhtaç guruplar olarak tanıtmaktadırlar. Aynı zamanda Türkiye devleti ve Türkiye vatandaşlarının bu muhtaç gruplara karşı insani bir tavır ortaya koyduğu da vurgulanarak anlatılmıştır. Ama Yeni Şafak gazetesi olaylara politik ve inançsal boyutlardan bakarak Afgan göçmenlerin temelde ABD gibi batılı ülkelerin bir oyunu olduğunu vurgulamıştır.

4.2.1.3. İşgücü piyasasının “günah keçileri”

Medya bazen göçmen ve mültecileri toplumundaki var olan sorunların günah keçisi olarak göstermektedir (Efe, Pandır ve Paksoy, 2018). Afgan mülteci ve göçmenler Suriyeli mülteciler gibi ekonomik krizin ana nedeni olarak gösterilmemiş; ancak bazı haberlerde Afganlar, Türk işçilerinin işsiz kalmalarının bir nedeni olarak gösterilmiştir. “Günah keçisi” yapma daha çok ekonomi veya çalışma hayatında kullanılmaktadır. Hürriyet gazetesi 21.04.2018 tarihinde yaptığı “İstanbul’un ortasında ... günlük 50TL için bunu yapıyorlar” başlıklı haberinde “İstanbul’un ortasında”, “Günlük”, “bunu yapıyorlar” şeklinde seçtiği sözcüklerle durumu okurun zihninde iyice kötüleştirerek anlatmaktadır. Söz konusu haberde Afgan işçilerin çok daha düşük bir parayla çalışmasının, Türkiye vatandaşı olan işçilerin çalışma alanını daralttığına ve işgücünü daha da ucuzlattığına değinilmiştir. Haberde yerli bir işçinin görüşünü anlatarak Afgan işçilerin sayısı arttığı için onlara iş kalmadığını iddia etmiştir. “Bekleyenlerin çoğu Afgan mülteciler oluştursa da içlerinde Suriyeli da var... hatta az da olsa bekleyen Türk işçiler var.” haberde Türk bir işçinin görüşüne şu şekilde yer verilmiştir “şimdi ise ayda 1500 lira ancak kazanabiliyoruz. Çünkü çok fazla oldukları için fiyat otomatik düşüyor. Daha az para almayı kabul etikleri için onlar tercih ediliyor” (Hürriyet, 21.04.2018).

Cumhuriyet gazetesi, 11.02.2018 tarihinde yayımlanan ve Afgan göçmenler hakkındaki bir haberde binlerce göçmen işçinin İstanbul sokaklarına akın ettiğini ve

hepsinin de sigortasız ve güvencesiz çalıştığını yazmıştır: “İstanbul’un birçok mahallesine yerleşen göçmen işçiler, sigortasız, güvencesiz ve piyasanın altında paralara çalışmak için caddelere akın etmiş durumunda.” Afgan göçmenlerin durumunu anlatmış gibi gözükten bu haberin arka planında binlerce Afgan işçinin İstanbul sokaklarında sigortasız çalıştığı ve ucuz paralarla çalıştığı için Türk işçilere iş kalmadığını anlatarak ve “binlerce işçi göçmen”, “İstanbul sokaklara akın etmiş durumunda” gibi ifadelerle toplumda Afgan işçilere karşı olumsuz yönelimleri uyandırmaktadır.

4.2.1.4 Afgan göçmenleri “bir insan kaçakçılığı sorunu” olarak betimleme

Göç meselesi günümüzde dünyanın bütününü ilgilendiren bir sorun haline gelmiştir. Büyük göç dalgalarının başladığı 2015’ten beri bu göçmenleri Türkiye’ye ve Türkiye’den Avrupa’ya ulaştırmak için insan kaçakçılığı pazarı da yoğunlaşmıştır. Bu kaçakçılar çoğu zaman göçmenleri çeşitli vaatlerle kandırarak paralarını almaktadırlar. Haberlerin içeriğinden insan kaçakçılığında büyük paraların olduğu anlaşılmaktadır: “Afgan göçmenleri toplam 6 bin Euro vererek İtalya’ya gitmek için anlaştılar”, “Çetenin sığınmacılardan kışı başı 3 Bin Dolar aldığı belirlendi”. Türk gazeteleri de bu sorunun farkında olup, göç dalgalarını bir çeşit insan ticareti olarak değerlendirmişlerdir. Bu tez araştırması için incelenen dört gazetenin haberlerinde de bulunan bu temsil nitel analizde ayrı bir temsil olarak ele alınmıştır. İncelenen haberlerin birçoğunda Afgan göçmenlerin, kaçakçılar ve insan tacirleri tarafından kandırılarak Türkiye’ye ve buradan da Avrupa’ya gönderilmelerinin mevzu olduğu tespit edilmiştir. Bu temsilde göç, bir kaçakçılık sorunu olarak gösterilmiştir. Bu tür temsil, yukarıda açıklanan tehdit ve mağduriyet özelliklerini de içerebilir ama sadece tehdit ya da sadece mağduriyet değil aynı zamanda göç meselesini daha geniş bir insan kaçakçılığı konusuna bağlamaktadır.

01.03.2020 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan haberde Yunanistan’ın Midilli adasına geçmek isteyen Afgan göçmenler ile görüşülmüştür. Haberin genel yapısı mağduriyet olsa da haberin içinde insan kaçakçılarına da değinilmiştir. “İnsan tacirleri, Ayvacık’tan Midilli’ye geçişi ‘Ege tarifesı’ olarak sunuyor”, “Mülteciler insan kaçakçılarının büyükler için 800 dolar küçük için 400 dolar istediğini anlatıyor” Hürriyet gazetesi de 12.06.2017 tarihinde “‘Banker Bilo’ filmindeki o sahne gerçek oldu” başlıklı

haberinde insan kaçakçılarının göçmenleri nasıl kandırdıklarını nostaljik bir film sahnesiyle ilişkilendirerek ele almıştır. Ayrıca haberde göçmenleri İstanbul'a götürmek için insan kaçakçılarının aldıkları para miktarı da verilmiştir: "bin 500 ile 3 bin dolar arasında verdikleri insan tacirleri ya da kendi imkanlarıyla İstanbul'a gitmeyi çalışıyor". Sabah gazetesi de Afgan göçmenlerin kaçakçılar tarafından kandırıldıklarını "Banker Bilo" filmiyle ilişkilendirmiştir: "Van'da bir 'Banker Bilo' trajedisi", "Banker Bilo filmindeki gibi insan tacirler tarafından Ankara yerinde Van'da mahalle ortasında bırakılarak terk edildi." (Sabah: 13.08.2019). Sabah gazetesinde Afgan göçmenleri insan tacirleri tarafından kandırılan insanlar olarak temsil edilerek kaçak göçmenlerin suçunu tamamen insan tacirlerinin üzerine atmıştır: "İnsan tacirler tarafından yurda yasadışı yollarla getirilen yabancı uyruklu göçmenler". Yeni Şafak gazetesi de aynı şekilde insan tacirlerinin insanları nasıl kandırdıklarını haberlerinde açıklamıştır: "İnsan kaçakçıları kamp kurup eğitim vermiş", "Afgan sığınmacıları... bir hafta boyunca kürek çekme ve plastik pot eğitimi verdi" (Yeni Şafak: 03.06.2016). Yeni Şafak gazetesi de Sabah gibi insan kaçakçıları, göçmenleri göç yolunda ölüme terk etmekle suçlamıştır. Ve onları göçmenlik sorunun nedeni olarak göstermiştir: "Afgan sığınmacıları adeta ölüme taşıyan çeteye operasyon düzenlendi"; "Çetenin sığınmacılardan kışı başı 3 Bin Dolar aldığı belirlendi" (Yeni Şafak: 03.06.2016)

4.2.1.5. Afgan göçmenleri siyasi bir "silah" olarak kullanmak

Medya anlam üretimi aracılığıyla durum tanımları yapmakta; olaylara/insanlara veya sorunlara yönelik sürekli temsiller üretmektedir. Medya ürettiği temsillerde ise kendi savunduğu fikir ya da ideolojiye uygun betimlemeler yapmaktadır. Entman (1993) haber çerçeveleme sürecindeki dört noktayı şu şekilde açıklamıştır; problem tanımlanması, nedeni teşhis etmek, ahlaki değerlendirme yapmak ve problemin etkileri için öneri sunmak. Afgan mülteci ve göçmen haberlerinde gazetelerin kendi siyasi duruşlarını yansıtmakta olduğu görülmektedir. Bu çalışmada incelenen dört gazetenin içerisinde Yeni Şafak gazetesinin Afgan mülteci ve göçmen haberlerini politik ve siyasi söylemlere en çok bağlayan gazete olduğu görülmektedir.

Yeni şafak gazetesinin Afgan göçmenleri haberlerini Entman'ın açıklamalarına göre değerlendirecek; gazete, Afgan göç probleminin kaynağını Afganistan'da devam eden iç savaş ve huzursuzluk olarak belirlemiştir: "Kırk yıldır devam eden Afganistan'ın iç savaşından kaçıp Türkiye'ye sığınan göçmenler". Ama bu göçmenlerin Türkiye'ye gelme ve kalma nedenini bir taraftan İran'ın sorumsuzluğu; "bir süre İran'da yaşayıp gelen Afganların sayısı arttı" diğer taraftan Avrupa ve Amerika'nın bütün "Müslüman" ülkelerde oynadığı bir oyunun sonucu olarak anlatmaktadır: "ABD sürekli bir terör örgütü üretiyor önce Taliban vardı yetmemiş gibi şimdi DEAŞ çıktı". Bunların sonucunda Entman'ın ahlaki değerlendirme adını verdiği üçüncü kısımda gazete, Afgan göçmenler Türkiye'yi güvensizleştirecek gibi bir sonuç çıkarmaktadır: "Aralarında İran'ın Suriye'de paralı asker olarak kullandığı Hazaralar da bulunması endişe verici", "İnsanı olan bu akının bir oyun olduğu ortaya çıktı", "amaç Türkiye ve İran arasında gerilim." Yeni Şafak, problemin çözülmesi için hükümetin desteklenmesi gibi bir öneri ileri sürmüştür: "Suriye iç savaşında büyük bir insanı sınav veren Türkiye, bu ülkelerin son karalama çabalarına karşı İslam ülkelerindeki Müslümanların takdiri toplamış durumda", "Cumhur Başkanı Recep Tayyip Erdoğan... İran'da Suriye'de çözüme yönelik başlatılan Astana süreci kapsamında işbirliği artarken iki ülkenin liderleri Soviç ve Ankara'da bir araya gelmişti. Afgan göçmen krizi ile İran ve Türkiye'nin arası açmayı hedefleniyor."

Hürriyet ve Sabah gazetelerinin siyasi duruşlarının da aynı şekilde olduğunu söyleyebiliriz. 2020 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan göçmen krizinde, Hürriyet ve Sabah gazetelerinin Afgan göçmenleri Yunan polisine karşı siyasi bir "silah" olarak kullandığını söylemek mümkündür. 03.2020 tarihinde ortaya çıkan bu olaylar 06.2020 tarihine kadar devam eden süreçte, Hürriyet ve Sabah gazetelerinde Afgan göçmenlerin Yunanistan tarafından nasıl eziyet edildikleri, onların sorunları, istekleri ve sınırdaki durumu ile ilgili birkaç haberde ele alınmıştır: "7 yaşındaki Afgan Leyla: Kapıyı kilitledikten sonra dövdüler" (Hürriyet: 02.03.2020), "Yunan ayırdı, Türkiye kavuşturdu" (Sabah:04.06.2020), bu haberlerin içeriğine baktığımızda olayın tamamen Yunanistan'ı eleştirme ve yargılamaya yönelik olduğu görülmektedir. "Yunan polisinin kendisini odaya götürüp kapıyı kilitledikten sonra dövdüğünü anlattı" (Hürriyet: 02.03.2020), "Yunan polisi paralarını alarak, darp ettikten sonra Türkiye'ye gönderdiğini söyledi" (Hürriyet:

02.03.2020), “Başkanımızdan Allah razı olsun çok uğraştılar yardımcı oldular ve çocuklarımı kavuşturdular” (Sabah: 04.06.2020). Haberlerde kullanılan bu cümle ve ifadelerin hepsi ideolojik bir yapılandırmadır ve Afgan mülteci ve göçmenler konusu, Türkiye-Yunanistan arasındaki gerilimli siyasi ilişkilerde Yunanistan’a eleştiri malzemesi olmaktadır. “7 yaşındaki Afgan Leyla...” haberi Hürriyet’le aynı tarihte Cumhuriyet gazetesinde de “7 yaşındaki Afgan Leyla: Yunan polisi bizi darp etti” başlığı ile yayımlanmıştır.

Diğer haberlerin metinlerinde de bazı cümlelerin siyasi amaçlı kullanıldığı aşıkardır; 22.03.2018 tarihinde Hürriyette çıkan haberlerde “Allah kimseyi devletsiz etmesi, Allah devletimizi zeval vermesin” ya da 07.04.2018 tarihinde İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdür vekilinin “Bölgedeki en güvenli ve en istikrarlı ülkenin Türkiye olduğu 2000’den sonra yaşanan ekonomik ve siyasi istikrarın Türkiye’yi cazibe merkezi haline getirdiğini belirtti.” şeklindeki sözleri devleti olumlayan ifadelerdir. Ayrıca, 2018 ve 2019 yıllarında bir taraftan seçimlerin yaklaşması diğer taraftan da toplumda var olan bir göçmen tehlikesi yüzünden haberlerde hükümetin göçmenlere yönelik faaliyetlerini olumlu gösteren haberlerde artış olduğunu görmekteyiz: “Yoğun Afgan göçüyle mücadele için Erzurum’da göçmen kaçakçılığı ile mücadele şubesi kuruldu” (Hürriyet: 03.04.2018), “Yürüye Yürüye geldiler, uçakla gönderiliyorlar” (07.04.2018), “42 bin 192 Afgan göçmenden 20 bin 558 geri gönderildi” (Sabah: 26.05.2019), Düzensiz göçlerle mücadele devam ettiğini söyleyen Soylu...” (Sabah: 26.05.2019). Böylelikle Entman’ın (1993) dediği gibi haber çerçeveleri, mevcut hükümeti ve göçmenler konusundaki çalışmalarını olumlamaya yönelik bakış açısıyla yapılandırılmıştır.

4.2.2. Haber metinlerinde kullanılan dil stratejileri

Hall, (1997) medyanın kültürel işlevinde, bazen nesnel bir şekilde yansıtılan sabit bir sözcüğün, yaşam tarzı ve ideolojilere bağlı olabildiğini belirtmiştir. Medya ideolojik bir araç olduğu için etrafındaki imajları, düşünceleri ve temsilleri üretmektedir. Buradan hareketle medyada her şey ideolojik bir anlamı ifade edebilir. Medyanın ürettiği temsiller, toplumun “gerçeklik” kavrayışını etkileyebilir ve halkın kavrayışını değiştirebilir. Medya kendi ait olduğu ideoloji ya da düşünceye yönelik durumları ve nesneleri de kendi taraf

olduğu görüş doğrultusunda inşa etmektedir. Medya kendi ideolojik duruşuna uygun bazı teknikleri kullanmaktadır. Araştırmanın teorik kısmında da açıklandığı gibi bu teknikler çerçeveleme, nefret dili, ötekileştirme ve normalleştirme gibi bazı dilsel ve düşünsel teknikler olabilir.

Araştırmanın nitel analizinde incelendiği 30 haberde bazı temsil sorunları şu şekilde tespit edilmiştir:

4.2.2.1. Haberlerde bilgi eksiklikleri ve alıntı kullanımı

Bilgi eksikliği ifadesini haberin verdiği bilgide ya da bilginin alındığı kaynakta eksiklik olması anlamında kullanılmaktadır. Ele aldığımız haberlerin bazılarında bu tür eksiklik olduğu tespit edilmiştir. Cumhuriyet gazetesinin 29.12.2015 tarihinde yayımladığı “Kendi gitti saçını kaldı” haberinde bir annenin kızının saçını botta ağırlık yapmaması için kestğini ifade etmiştir ama bu bilginin hangi kaynaktan alındığı ve bunu kimin söylediği belirlenmemiştir. Cumhuriyetin 13.03.2020 tarihinde “Konya’da bir kişi “Lider benim Adalet beden sorulur” deyip sevgilisini bıçakladı” haberinde de hem yanlış bilgi hem de bilgi eksikliği mevcuttur. Aynı olayın başka gazetelerde (Hürriyet ve Yeni Şafak’ta) koronavirüs yüzünden ortaya çıktığı yazılmıştır ama Cumhuriyet “sevgilisini” bıçakladı olarak haberin başlığını yanlış aktarmış hem de olayın ortaya çıkma nedenini “Bir şeyler söyleyerek bıçakla saldırdı” olarak aktarmıştır.

Aynı şekilde Yeni Şafak gazetesinde “İran, Türkiye’ye yasadışı girmeyi çalışan Afgan mültecileri engellemiyor” haberi ya da “İnsanlık dışı oyun” haberlerinde İran hükümetinin Türkiye’ye mülteci gönderdiği ya da göçmenlerin Türkiye’ye gelmesinin ABD ve Orta Doğunun bazı ülkelerinin Türkiye’ye karşı oynadığı bir oyun olduğu idelerinde da herhangi bir kaynak verilmemiştir.

Haberlerde mülteci ve göçmenlerin görüşüne yer verilmemesi çoğu haber metinlerinde görülen bir bilgi eksikliğidir. Haberlerde göçmen, mülteci ve sığınmacı ifadelerinin birbirine karışması ve bu ifadelerin birbirinin yerine kullanılması da haberlerin çoğunda var olan bir sorundur. Örneğin, Cumhuriyetin 01.03.2020 tarihinde çıkan haberinde Midilli adasına göç eden göçmenler “mülteciler” olarak tanıtılmıştır. Ya da Yeni

Şafak gazetesinin 03.06.2016 tarihinde çıkan “insan kaçakçılar kamp kurup eğitim vermiş” başlıklı haberde kaçak yollarla Avrupa’ya göç eden göçmenler “sığınmacı” olarak tanıtılmıştır ki bu teorik kısımda anlatıldığı üzere yanlış bir kullanımdır.

Haberde olayın öznesi veya haberin aktöründen görüş alarak, bu görüşlere yer vermek temel gazetecilik ilkelerine uygun davranmanın ötesinde bir anlama sahiptir. Afgan göçmen veya mültecilerden doğrudan alıntı yapmak onlara kamusal alanda bir söz söyleme ve seslerini duyurma olanağı sağlamak anlamına gelmektedir. Ancak çalışmanın nicel içerik analizi bulgularını anlattığımız bölümde de belirtildiği gibi görüşlerine çok nadir yer verilmekte; onlar adına kamu kurum ve kuruluşlarının yetkilileri veya gazetecilerin bizzat kendileri konuşmaktadır.

4.2.2.2. Genelleştirme

Çalışmanın teorik kısmında ayrımcı söylemin unsurlarından birinin de bir gruptan birisinin hatalı veya olumsuz davranışının bireysel değil; kolektif şekilde yani genelleştirerek tüm topluluğa atfederek bir anlam inşa edildiği belirtilmişti. “Aslında ne baskın grup ne de alt konumlu gruplar homojendir. Her grup içinde, olumsuz özelliklere sahip insanlar olabilir. Ancak baskın grup, alt konumlu grubu, o grubun en kötü üyesiyle tanımlar ve homojenleştirir; öte yandan kendini, en iyi üyelerinin özellikleriyle tanımlar” (Çayır, 2012, s.12). Kişiselleştirme, kişisel detayların ve isimlerin verilmesi okuyucuların aktörleri gerçek insanlar olarak algılamasına yardımcı olurken, onları genelleştirerek onları bir kategori veya grup olarak temsil ederek “biz” ve “onlar” arasında ikili karşıtlık kurar ve farkları daha da belirginleştirir (Hansen ve Machin, 2013, s. 127).

Haberde genelleme sorunu, bir olayı bir grubun bütün insanlarıyla bağdaştırmak ya da bir kişinin işlediği bir cinayeti o kimliği taşıyan bütün insanlarla bağlantılandırmaktır. Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili haberlerde bu şekil temsilin hayli fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Nitel analizde seçildiği haberlerin içerisinde bu konudaki örnekler şu şekildedir:

21.02.2019 tarihinde Hürriyette çıkan bir hırsızlık olayı haber içeriğinde “Afganlar market sahibine dövmeyi başlarken iki müşteri ise koşarak olay yerinden uzaklaşıyor”

şeklinde geçmektedir. Cinayeti işleyen bireyleri “Afganlar” olarak tanıtmak genelleyici bir tanımdır. Aynı şekilde Hürriyet gazetesi 03.03.2020 tarihinde yayımladığı bir haberin içeriğinde “S. İ. adlı erkek hasta, Afganistan uyruklu olması üzerine tedbir amaçlı Coronavirüs şüphesiyle gözlem altında alındı” yazmıştır. Bu cümle “sadece Afganlar ülkeye koronavirüs getirecek” gibi bir imaj ortaya atmıştır. Halbuki bu Afganlarla ilgili bir şey olmayıp yurtdışından gelen herkesi ilgilendiren bir olay ve korona şüphelisi de bir kişi olduğu için bir hasta şüphelisine Afgan kimliği vermek doğru bir anlayış değildir.

Cumhuriyet’in 11.02.2018 tarihinde yayımladığı haberde “Afgan köle pazarı” üst başlığı olduğunu görürüz. Afgan köle pazarı genel bir milletin kimliğine hitap eden genelleyici bir tanımdır. Hürriyet gazetesi (20.04.2018) “Türkiye’ye kaçak yollarla gelen Afganlar, İstanbul Beykoz’da yol kenarlarında gruplar halinde iş bulabilmek için saatlerce bekliyor. İnşaat, yük taşımacılığı, bahçe bakımı gibi işlerde çalışan Afgan mülteciler, günlük 50 ila 120 TL arasında para kazanıyor” anlatımıyla önemli bir sorunu dile getirirken birlikte genelleyici bir dil kullanımını tercih etmektedir.

4.2.2.3. Ötekileştirme ve nefret söylemi kullanma

Haberlerde nefret dili kullanmak medya temsil araştırmaları açısından önemli bir sorundur. Çünkü Gözde’nin de (2019) işaret ettiği gibi nefret söylemi dilsel pratikler yoluyla anlam inşasıyla gerçekleşen bir eylemdir. Daha da önemli bir nokta nefret söylemi, medya söyleminden başlayarak toplumda nefret yaratan ve suça kadar uzanan bir eyleme dönüşebilir. Medyada etnik ve dinsel azınlıklar, yabancılar, mülteciler, göçmenler, kadınlar, engelliler ve çeşitli hastalıkları olan bireyler nefret söylemine maruz kalırlar (Gözde, 2019). Göçmen ve mültecilerin göç ettikleri ülkelerde toplumsal tabakalaşma veya sınıfsal açıdan en altta yer alan grup oldukları düşünüldüğünde medyada nefret söylemiyle temsil edildikleri ve gündelik yaşamda da ayrımcılık, ötekileştirme ve istismara maruz kalmada en kırılgan topluluk oldukları aşikardır.

Çalışmanın teorik kısmında Fürsich’in (2010, s.116) ötekileşmenin iki boyutundan söz ettiğini aktarmış; bunların bir ulus içerisinde azınlık gruplara karşı var olan ötekileştirme söylemi ve uluslararası alanda ötekileştirme olduğunu belirtmiştik. Dolayısıyla dünyanın daha varlıklı Kuzey yarımküresinde daha yoksul güney yarımküresine

yönelik bir dışlama ve ötekileştirme mevcuttur. Oryantalizm ve postkolonyal teori bu anlamda Batılı bakışla kurgulanan Doğulu imge ve temsillerini eleştirmektedir. Türkiye’de de kendi Doğusu olan coğrafyalardan gelen bu gruplara yönelik dışlayıcı bir dil ve anlatımın kullanıldığı görülmektedir. Afgan mülteci ve göçmenlere karşı nefret içeren bir dil kullanılmaktadır. Nitel analizde seçilen haberlerde de okuyucuların nefret duygusunu uyandıran ifadelerin olduğu tespit edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesi bir cinayet haberinde defalarca nefret ifadeleri kullanarak haberi daha da etkileyici hale getirmiştir: “İstanbul’da Dehşet: Afganlar arasında harç kavgası”, “Dehşet saçtı, defalarca bıçakladı, tehditler savurdu, telefonunu gasp etti” (21.07.2019 Cumhuriyet). Ya da Hürriyet gazetesi 21.02.2019 tarihinde şöyle bir başlık atmıştır: “Afganistan’dan gelip Isparta’da dehşet saçtılar.” Tehdit temsilde de anlatıldığı gibi Yeni Şafak gazetesi haberlerindeki bazı başlık örneklerinde “Kapıdaki büyük tehlike” şeklindeki sansasyonel ve ürkütücü ifadelerin seçimiyle okuyucular nezdinde bir korku ve nefret uyandıracak bir anlatı kurgulandığı görülmektedir.

Afgan göçmen ve mültecileri ötekileştirici dil ve söylemin Corona Pandemi sürecinde virüs taşıma riski gerekçesiyle daha da arttığı görülmektedir. Örneğin Hürriyet gazetesi (15.4.2020) “Testi pozitif olan Afgan uyruklu, sokakta yakalandı” başlığını kullanırken aynı gazetenin bir başka haberinin ara başlığında de yine Afgan kimliğini vurgulamaktadır: “Afgan Aile de Karantina” (13.6.2020). “S. İ. adlı erkek hasta, Afganistan uyruklu olması üzerine tedbir amaçlı Corona Virüs şüphesiyle gözlem altında alındı” (Hürriyet, 3.3.2020).

Pandemi sürecinde pek çok hane ve insan karantinaya alınmıştır ancak Afganlar söz konusu olduğunda haber metinlerinde kimliğin vurgulandığı görülmektedir; hatta bazı haberlerde açıkça ilgili kişinin adının ve soyadının yazıldığı da görülmektedir. Pandemi dönemi göçmen ve mülteciler açısından barınma, beslenme, sağlık ve hijyen açısından daha da önemli bir süreçtir. Medyanın onları kırılgan ve tabanda bir grup olarak pandemi dönemindeki acil sorunlarına odaklanarak değil; risk taşıyan ve yayan bir grup olarak anlatmayı ve Afganlar arasında görülen hastalık veya pozitif vakaları ötekileştirici bir anlatım ve bağlam ile haber yapmayı tercih ettiği görülmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde göç meselesi önemi gittikçe artan ve tüm dünyayı ilgilendiren bir olgu haline gelmiştir. Bu göçlerin çoğu savaş, etnik ve/veya inanç çatışmaları, ekonomik güçlükler ve iklim değişikliği sonucu kuraklık ya da doğal afetlerden kaynaklanmaktadır. 2020 yılının sonu itibarıyla dünyada toplam 79.5 milyon yerinden edilmiş insan vardır ve göç olgusu artık “göçmen krizi” olarak adlandırılmaktadır. Dünyadaki göçmen nüfusunun çoğunluğunun Suriye, Venezuela ve Afganistan vatandaşı olduğu belirtilmektedir (UNHCR, 2020). Bu göçmen/mültecilerin sığındığı ülkelere bakıldığında ise göçmenlerin en çok yaşadığı ülkelerin başında Türkiye gelmektedir¹⁶.

Afganlar kırk yıldır dünyanın farklı ülkelerine göç etmektedir. Afganların göç nedenleri genelde savaş, kötü yönetim ve kötü ekonomik koşullardır (Yıldırım, 2018). Yakın tarihe bakıldığında, Afganlar ilk kez 1979 yılında Sovyet işgalinden dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Sovyet güçleri Afganistan’dan çıktıktan sonra İslamcı gruplar egemenlik için iç savaşa sürüklenmiş; daha sonra ise Taliban¹⁷ savaşı ve Taliban’dan sonra da 2014 yılında başlayan ekonomik kriz ve kötü hayat şartlarından dolayı Afganlar kendi ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır.

Savaşlar döneminde Afganlar göç etmek için hem kültürel yakınlığından ve hem ekonomik açıdan daha iyi bir durumda olmasından dolayı Pakistan ve İran ülkelerini seçmişlerdir. Daha sonra Pakistan ve İran’da Afgan göçmenlere karşı politikalar kötü yönde değiştiği için Afgan göçmenler, Avrupa ülkelerine ulaşmak için Türkiye’yi transit bir ülke olarak değerlendirmektedir (Yıldırım, 2018). Hem ekonomik olarak bölgede diğer ülkelerden daha iyi durumda olan ve hem Avrupa’nın yegâne kapısı konumunda olan Türkiye, Afganlar tarafından göç etmek için uygun bir ülke olarak görülmüştür. Göç İdaresi kurumunun verilerine göre halen Türkiye’de en çok uluslararası koruma başvurusu yapan ve aynı zamanda düzensiz göçmen olarak sayılar en fazla olanların Afganlar olduğu tespit

¹⁶ BMMYK verilerine göre Türkiye’de kayıtlı 3.6 milyon mülteci ve sığınmacı yaşamaktadır. Düzensiz göçmenler ile birlikte bu sayı 6.Milyonu geçmektedir.

¹⁷ Afganistan’ın hükümetini 1996-2001 yılında ele alan İslamcı bir grup.

edilmiştir. Sadece 2019 yılına baktığımızda¹⁸ 35042 Afgan göçmen uluslararası koruma için başvuru yapmıştır. Yine aynı yıl içerisinde 201437 düzensiz Afgan göçmen de yakalanmıştır.

Suriye’de 2011 yılında iç çatışma çıkması nedeniyle sınır komşusu olarak Türkiye’ye çok sayıda Suriyeli sığınmacı gelmiştir. Türkiye’nin bir taraftan transit ülke diğer taraftan da ev sahibi ülke konumuna gelmesinden sonra farklı akademik alanlarda mülteci ve sığınmacı çalışmaları da artmaya başlamıştır. Medyanın, bir sosyal aktör olarak bu sığınmacıları nasıl temsil ettiği ve kamuoyunda söz konusu göçmenleri nasıl tanıttığı oldukça önemli bir araştırma konusu olmuştur. Türkiye’de genelde mülteci, sığınmacı ve göçmen çalışmaları Suriyeli mülteci/sığınmacılara odaklanmıştır; Afgan mülteci ve göçmenler hakkında ise az sayıda akademik araştırma mevcuttur. Türkiye’de Suriyelilerden sonra sayısal olarak en çok Afgan mülteci ve göçmenler vardır, ancak Afgan göçmen ve mülteciler hakkında sosyal bilimlerde akademik çalışmalar çok azdır. Türkiye’deki medya analizlerinde ise bu konuda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Medya bir sosyal aktör olarak toplumdaki söylemleri inşa etmektedir ve kamuoyu üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir (Fiske, 2002). Bir toplumda hangi konuların önemli olduğuna, hangilerinin ise göz ardı edilmesi gerektiğine medya karar vermektedir. Dahası medya insanların hangi konuyu nasıl düşünmesi gerektiğine de karar vermektedir (Scheufele & David, 2007). Medya haber metinleri aracılığıyla gündelik yaşamda olan-bitenlere dair “gerçeklik” tanımları üretmektedir; ayrıca belli grupların kimlikleri, yaşam tarzları, ahlaki değerleri vb. açıklamalar yapmaktadır. Haber metinleri yapılandırılırken belirli temsil türlerini kullanmakta; genelleme/kolektifleştirme, klişeler ve kalıp yargılar kullanma gibi söylem teknikleri aracılığıyla ayrımcı bir dil ve üslup ile göçmen ve mültecileri ötekileştirmektedir. Kimi zaman ayrımcı dil nefret söylemine de dönüşebilmektedir.

Bu tez çalışmasında Türk basınında Afgan mülteci/göçmenlerin nasıl temsil edildikleri incelenmiştir. Çalışmada 4 gazetenin (Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak) 6 yıl içerisinde (2015-2020) web sitelerinde yayımlanan bütün Afgan mülteci ve

¹⁸ 2020 yılında korona ve karantina olduğu için çok sayıda göçmen Türkiye’ye girememiş dolayısıyla 2019 yılın verileri bakılmıştır.

göçmenlerle ilgili haberler, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Dört gazeteden altı yıl içerisinde toplam 926 haber derlenmiş ve nicel ve nitel içerik analizi yöntemleri aracılığıyla analiz edilmiştir.

Analizin sonunda ulaşılan önemli bulguları şöyle özetlemek mümkündür:

Araştırmanın önemli bir bulgusu, tarihsel olarak haberlerin sayısı, konusu ve haberlerdeki bakış açısının değişiklik göstermesidir. Türk basınında 2015 yılından 2018 yılına kadar metinlerde nicel bir artış görülmektedir. 2018 yılında, Afganlar ile ilgili diğer yıllara kıyasla daha fazla metin yayımlanmıştır. 2018 yılında Türkiye’de yaşayan ekonomik sıkıntıların bu durumda etkisi olduğu muhtemeldir. Ayrıca 2015 yılında Afgan mülteci/göçmenlerin haberlerinde daha çok insani yardımlar, onların göçmen olmalarından kaynaklanan sıkıntıları ve hayat hikayeleri artış gösterirken; bu konular sonraki yıllarda giderek azalmış ve haber konuları daha çok cinayet, uyuşturucu kaçakçılığı ve hırsızlık gibi olumsuz olayları konu edinen haberlerde artış olmuştur. Aynı şekilde 2015 yılında yayımlanan metinlerde Afganlar genelde “Afgan, mülteci ve göçmen” isimleriyle metinde yer almışken, 2016 yılında ve sonrasında “kaçak, kaçak göçmen” gibi negatif ifadeler veya adlandırmalar öne çıkmaya başlamıştır. Metinlerde Afgan mülteci/göçmenlerin sunumuna baktığımızda da Afgan mülteci ve göçmenlerin sayısı arttıkça negatif sunumların da arttığı görülmüştür. 2015 ve 2016 yıllarında Afganlar genelde “umut yolcuları” ve “yardıma muhtaç” kimlikleriyle metinlerde yer alırken daha sonraki yıllarda genelde “suçlu”, “tehdit” ve “risk” kimliği ile haberlere konu olmuşlardır. Böylelikle Afgan göçmen ve mülteciler daha çok tehdit ve mağduriyet temsilleri ile haber medyasında yer bulmuşlardır.

Araştırmanın bir başka önemli bulgusu da Afgan mülteci ve göçmenlerle ilgili en çok polis ve adliye konulu haberlerin yayımlanmasıdır. Araştırmada cinayet, kavga, hırsızlık ve uyuşturucu konularını ele alan haberler “polis ve adliye” haberleri olarak ele alınmıştır. Göçmenlerin yakalanma haberleri göçmenliğin kaçınılmaz bir konusu olduğu için ayrı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın neticesinde polis ve adliye haberlerinin birinci sırada yer aldığı ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu sonuç Afgan mülteci ve göçmenlerin Türk basınında daha çok suçlu ve riskli kimlikleri ile yer alınması sonucunu pekiştirmektedir.

Haber metinlerinin bakış açılarında genelde Afgan mülteci ve göçmenlere karşı nötr ya dengeli bir bakış açısı kullanıldığı görülmektedir. Nötr bakış açısı metinlerde iyi ya da kötü herhangi bir önyargı olmayan ve haberlerde olayı olduğu gibi anlatan ve muhabirin kendinden herhangi şey ekmediği metinler olarak değerlendirilmiştir. Metinlerin %52'sinin nötr/dengeli olduğu bulgulanmıştır. Göçmen veya mültecilerle ilgili dengeli haber yapma sıklığının daha fazla olması literatürdeki diğer çalışmalarla da paralellik taşımaktadır. Dengeli haberler ağırlıklı olarak tekne batması, yakalanma, Afgan göçmen ve mültecilerin yakalanma veya güç yaşam koşulları gibi konularda yoğunlaştığı için haberlerin dengeli şekilde yapılandırılmış olması doğaldır. Bununla birlikte olumsuz nitelikteki haber metinleri olumlu haberlerin ortalama iki katı gibi bir orana sahiptir. Olumsuz bakış açısına sahip metin sayısının olumlu bakış açısına sahip metinlerin sayısından daha fazla olduğu (%31 olumsuz ve %17 olumlu) ortaya çıkmıştır. Haber yazım türü olarak ciddi haber türünün ağırlıkta olduğu düşünüldüğünde özellikle olumsuz bakış açısının olumludan daha fazla olması anlamlı bir veridir; Afgan göçmen ve mülteciler olumluya kıyasla daha fazla olumsuz bir bağlamla haber konusu olmaktadır.

Gazetelerin haberlerdeki bakış açıları tek tek incelendiğinde ise sadece Cumhuriyet gazetesinin olumlu haberlerinin olumsuz haberlerden daha fazla olduğu ancak bunun da çok küçük bir fark olduğu görülmektedir. Hürriyet, Sabah ve Yeni Şafak gazetelerinde olumsuz haberlerin frekansı olumlu haberlerden daha fazladır. Haberlerde göçmen ve mültecileri temsil ederken onlar hakkında ağırlıklı olarak olumsuz olaylar haber yapıldığından negatif bağlam olumlu bağlama kıyasla haber anlatılarında daha fazla yer bulmaktadır.

İncelenen haberlerde Afgan mülteci/göçmenlerin kendi görüşünün ne oranda yer bulduğuna bakıldığında, metinlerin %86'sinde mülteci/göçmenlerin kendi görüşlerinin olmadığı ve sadece metinlerin %14'ünde kendi görüşlerine yer verildiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca haberlerde büyük oranda diğer kişi ve kurumların mülteci/göçmen adına konuştukları da tespit edilmiştir. Araştırmada metinlerde hangi kurumların isimlerinin geçtiği incelenmiştir. Afgan haberlerinde genelde polis, emniyet ve jandarma gibi silahlı güçlerin isminin daha fazla geçtiği sonucuna varılmıştır ki bu da toplumda Afgan mülteci/göçmenlere karşı kötü bir algı yaratabilir.

Haber metinleriyle birlikte kullanılan fotoğraflar da bu araştırma kapsamında incelenmiştir. Haberlerin %88'inde fotoğraf kullanıldığı ve sadece %12'sinde fotoğraf kullanılmadığı tespit edilmiştir. Kullanılan fotoğrafların içeriğinde de genelde Afgan mülteci ve göçmenler yer almıştır.

Araştırmada Afganlar ile ilgili metinlerde genelleyici ifadelerin kullanılıp kullanılmadığı da incelendiğinde sonuç olarak haberlerde sıklıkla genelleyici ifadelerin kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Ama haberlerin aktörü olarak bakıldığında yüzde 56'sında Afganların bireysel özellikleri ile ve metinlerin %44'ünde topluluk halinde temsil edildikleri ortaya çıkmıştır.

Son olarak araştırmada haberlerin yayımlandığı mekân ve haberlerin alındığı kaynak da incelenmiştir. İnceleme sonucunda haberlerin yaklaşık yarısının 7 şehirden (İstanbul, Ankara, Çanakkale, İzmir, Edirne, Van ve Konya) ve geri kalan yarısı Türkiye'nin diğer şehirlerinden olduğu görülmektedir. Haberlerin kaynakları incelendiğinde ise Afgan haberlerinin çoğunun (76%) haber ajanslarından alındığı görülmektedir. Ayrıca bu haberlerin çoğunun (78%) hard news (ciddi haber) olarak yayımlandığı tespit edilmiştir.

Araştırmanın nitel analiz kısmında Türk basınında Afgan göçmen ve mültecilerin dört türde temsil edildiği görülmüştür: Bu temsillerin birincisi tehdit içeren temsildir. Tehdit temsilinde Afgan göçmenlerin, Türkiye'de bir tehdit kaynağı olarak gösterilmiş oldukları tespit edilmiştir. Bu tehdit temsili hem Türkiye'ye gelmekte olan göçmenlerin sayısı üzerinden hem de toplumda ortaya çıkan Afgan göçmenlerin öznesi oldukları vahşet olayları üzerinden gerçekleştiği tespit edilmiştir. İkinci temsil türü mağduriyet temsili veya mağdur grup olarak temsiliyettir. Haberlerin çoğunda tehdit ile mağdur olanlar şeklinde temsil edildikleri görülmüştür. Mağdur temsilinde, haberlerde Afgan göçmenlerin hikayelerinin sansasyonel bir dille anlatıldığı haberler yer almaktadır. Üçüncü temsil şekli de Afgan mülteci ve göçmenlerin siyasi veya politik olaylardaki temsildir. Bazı haberlerde Afganların Avrupa ülkeleri ve İran gibi sınır ülkelere karşı politik bir silah olarak kullanıldığı da görülmüştür. Bu temsil şeklinin genelde Yeni Şafak gazetesinde mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Dördüncü temsil ise göçmenliği bir kaçakçılık sorunu olarak ele alan haberlerdir. Bu temsilde Afgan göçmenlerin insan kaçakçılarına kandıkları olaylar ele

alınarak Afgan göçü bir insan ticareti sorunu olarak tanıtılmıştır. Böylelikle, uluslararası ölçekte sorun olan göç ve mültecilik problemi küresel bir sorun olarak görülme bağlamında ele alınmamıştır.

Nitel araştırma kısmında haber metinlerinde bilgi eksikliği olduğu, olayların bir kişi veya bir mekâna indirgendığı, ötekileştirici ve ayrımcı bir dil kullanıldığı görülmüştür.

4.1.Öneriler

Afgan mülteci ve göçmenlerin Türk basınında temsili çok geniş ve kapsamlı bir konudur. Bu araştırma gelecekte Afgan göçmen ve mültecilerin medyada nasıl haberleştirildiği konusunda yapılacak araştırmalara yol gösterici olabilecek niteliktedir. Araştırma sırasında bazı konuların daha kapsamlı ve daha detaylı çalışmaları hak ettiği görülmektedir; metinlerde cinsiyet temsili, görsel kullanımı ve söylem analizi yapılması önemlidir.

Bu araştırma koronavirüs pandemi dönemi öncesinde yapıldığı için saha çalışması yapılamamıştır. Mülteciler ile derinlemesine görüşme, katılımlı gözlem veya etnografi gibi araştırma tekniklerinin kullanıldığı çalışmalar Afgan göçmen ve mültecilerin kendi iletişim pratiklerinin görünür olması açısından katkı sağlayan araştırmalar olacaktır.

Bu araştırmada medyanın Afgan mülteci ve göçmenler konusunu haber yaparken farklı bir etik duruş ve değerlere ihtiyacı olduğu net olarak görülmüştür. Göçmen meselesinin artık küresel ve tüm dünyayı ilgilendiren bir konu olduğu noktada ayrımcı ve ötekileştirici bir dil ve anlatım değil; sorunları görünür kılan, göçmen/mülteci/sığınmacı haklarını anlatan ve buna uymaya davet eden; ulusal ve uluslararası yetkilileri evrensel bir barış ortamına davet eden barışçıl siyaset ve kültürü destekleyen bir medya politikasına ihtiyaç vardır. Sivil toplum örgütleri, sosyal bilimciler, yerel yönetimler ile medya profesyonellerinin işbirliği içerisinde göç ve mültecilik haberlerinde yeni bir etik ve habercilik politikası geliştirmeleri çok acil ve önemli bir adım olarak önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Artar, F. (2019). “Medyada Sınıfsal Temsil Mücadelesi: Suriyeli Mülteciler ‘Yardıma Muhtaç’ mı ‘Ucuz Emek’ mi?” *Sosyoloji Araştırmalar Dergisi*, Vol. 22(2), 1-36.
- Akbulut, Y. (2012). “Veri Çözümleme Teknikleri”, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (Ed. Ali Şimşek) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 184-189.
- Altunışık, R., C., R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (KPSS Uygulamalı)*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Balkız ve Öğütle (2012) “Peter L. Berger ve Thomas Luckmann’ın ‘Gerçekliğin Sosyal İnşası’ Teorisi ve Eleştirisi”, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı.27, 33-49
- Beniger J. R. ve Gusek J. A (1995) “The Cognitive Revolution in Public Opinion and Communication Research”, *Public Opinion and the Communication of Consent*, (Ed. T. L. Glasser ve C. T. Salmon) New York: Guilford Press 217-248
- Cangöz, İ (2016) “Medyada Anlam İnşası: Dil, Kültür ve Temsil”, *Medyada Dil Kullanımı*, (Ed. İncilay Cangöz), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını
- Cary, P. (2012). *An Explosion of News: The State of Media in Afghanistan, A Report to the Center for International Media Assistanc.* CIMA&NED.
- Coker, D. O. (2019). “The representation of Syrian refugees in Turkey: a critical discourse analysis of three newspapers”. *Journal of Media and Cultural Studies* 33(3), 369-385.
- Cooper, A. H. (2002) “Media Framing and Social Movement Mobilization: German Peace Protest against INF Öissiles, the Gulf War, and NATO Peace Enforcement in Bosnia”, *European Journal of Political Research*, Vo.41(1), 37-80

- Çayır, K. (2012), “Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık”, *Ayrımcılık Çok Boyutlu Yaklaşımlar*, (Der. Kenan Çayır ve Müge Ayan Çayır), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayını
- Çelenk, S. (2005) *Temsil Televizyon Kültür 90’lı Yıllarda Sosyokültürel İklim ve Televizyon İçerikleri*, Ankara: Ütopya
- Çoban Keneş, H. (2015). *Yeni Irkçılığın Kötü Ötekileri: Kürtler, Aleviler, Ermeniler*, Ankara: Dipnot.
- de-Andrés, C. d., Aldas, S. E., & Matilla, A. (2016). “The transformative image. The power of a photograph for social change: The death of Aylan”. *Comunicar. Media Education Research Journal* No. 47, 24.1.
- Demirbaş, E. (2004). *Etnik Azınlıklar, Kültürel Entegrasyon ve Medyada Temsil: Nusayri Topluluğu Örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi.
- Doğanay, Ü. ve diğerleri;. (2018). *Ayrımcılık Yüzleri*. Ankara: Kapasite Geliştirme Derneği.
- Doğanay, Ü. ve Çoban Keneş H. (2016). “Yazılı Basında Suriyeli ‘Mülteciler’: Ayrımcı Söylemlerin Rasyonel ve Duygusal Gerekçelerle İnşası”, *Mülkiye Dergisi*, Cilt 40, Sayı 1. (143-184).
- Dworkin, D (2012) *Sınıf Mücadeleleri* (Çev. Utku Özmağas), İstanbul: İletişim
- Efe, İ., Pandır, M., & F. Paksoy, A. (2018). *Algılar ve Gerçekler Arasında Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*. İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.
- Entman, R. M. (1993) “Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*, 43(4), 5-58
- Every, D., ve Augoustinos, M. (2008). “Constructions of Australia in pro- and anti- asylum seeker Political Discourse”. *Nations and Nationalism* 14.3 , 562-580.

- Fejes, F (1994) “Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri: Yokolan İzleyici Sorunu”, (Der.ve Çev. Mehmet Küçük), *Medya İktidar İdeoloji*, Ankara: Ark
- Fiske, J. (2002). “Postmodernizm ve Televizyon”, *Medya, Kültür, Siyaset*. Ed.Süleyman İrvan. içinde Ankara: Alp Yayınevi.
- Fürsich, E. (2010). “Media and the representation of Others”, *International Social Science Journal*, 61(199), 113-130.
- Gamson ve Modigliani (1989) Gamson, W. A., & Modigliani, A. (1987). “The Changing Culture of Affirmative Action.” In R. G. Braungart & M. M. Braungart (Eds.), *Research in Political Sociology*, Vol. 3, Greenwich, CT: JAIPr, 137–177
- Gamson, W. A. (1992). *Talking Politics*, New York: Cambridge University Press.
- Gamson, W. A. ve Modigliani, A. (1989) Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach, *American Journal of Sociology*, Vo. 95, Number.1, 1-37
- Giddens, A. (2000) *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Yayınları
- Göç İdaresi. (2017). 2016 Türkiye Göç Raporu. Ankara: Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı.
- Gönç Savran, T. (2018) “Sosyolojik Araştırmalarda Veri Çözümlemesi ve Bulguların Yorumlanması”, *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını
- Gözde, K. (2019). “Yeni Medyada Nefret Söylemi: Youtube’da Suriyeli Mültecilere Karşı Üretilen Nefret Söylemi Üzerine Bir Araştırma”, *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences* 5.1, 1-20.

- Greussing, E., & Boomgaarden, H. (2017). Shifting the Refugee Narrative? An Automated Frame Analysis of Europe's 2015 Refugee Crisis", *Journal of Ethnic and Migration Studies* 43.11, 1749-1774.
- Halifeoğlu, M. (2015). "Stuart Hall: Yapı, İdeoloji ve Kültür", *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar III. Eleştiriler-Farklılıklar-Çözüm arayışları*, Doğu Batı Yayınları, 231-257
- Hall, S. (1994) "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü", (Der.ve Çev. Mehmet Küçük), *Medya İktidar İdeoloji*, Ankara: Ark
- Hall, S. (1997a). "Introduction", *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Ed. Stuart Hall, London : Sage.
- Hall, S. (1997b). "The Work of Representation", *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*.Ed. Stuart Hall. London : Sage.
- Hall, S. (1992). "The West and the Rest: Discourse and Power." In T. Das Gupta, *Race and Racialization, Essential Readings*. Toronto/Canadian: Canadian Scholars . 85-95
- Hall, S. (2002). "Medya ve İdeoloji: İdeoloji ve İletişim Kuramı". (Der. Süleyman İrvan) *Medya, Kültür, Siyaset*. Ankara:Ark
- Hassany, A., Waldman, M., Diamond, W., Walsh, M., & Adlparvar, N. (2009). *The Cost of War, Afghan Experiences of Conflict, 1978 – 2009*. Kabul, Afgansitan: (ACSF), (APDA), (ADWR), (CCA), (ECW), (OHW), (SDO), (TLO).
- Heidenreich, T., Lind, F., Eberl, J. M. ve Boomgardeen, H. (2019) "Media Framing Dynamics of the 'European Refugee Crisis': A Comparative Topic Modelling Approach", *Journal of Refugee Studies*, Vol.31, No.1, 172-182

- Howarth, C. (2011). "Representations, Identity, and Resistance in Communication". The Social Psychology of Communication Ed. Hook, Derek and Franks, Bradley and Bauer, Martin W., London: Palgrave MacMillan, 153-168
- Işıklı, E. (2018). Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikaların İncelenmesi. Ankara: Düzce Üniversitesi Yayınları
- Innes, A. (2010). "When The Threatened Become The Threat: The Construction of Asylum Seekers In British Media Narratives", *International Relations* (24)4, 456-477.
- Katzman, K., & Thomas, C. (2017). *Afghanistan: Post Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*. Congressional Research Service.
- Koçak Turhanoğlu (2018) "Sembolik Etkileşimcilik", *Modern Sosyoloji Tarihi*, (Ed. Serap Suğur), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi AÖF Yayını
- Kolukırkık, S. (2019). "Mülteci ve Sığınmacı Olgusunun Medyadaki Görünümü: Medya Politikası Üzerine Bir Değerlendirme". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis An Introduction to Its Methodology*, 3.Edt. London: Sage
- Kuschminder, K., ve Dora, M. (2009). *Migration in Afghanistan: History, Current Trends and Future Prospects*. Maastricht Graduate School of Governance (MGSoG).
- Kümbetoğlu, B. (2019) *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, 6. Basım, İstanbul: Bağlam
- Lawlor, A., ve Tolley, E. (2015). "Deciding Who's Legitimate: News Media Framing of Immigrants And Refugees", *International Journal of Communication*, 11, 967-991
- Leeuwen, V., ve Wodak, R. (1999). "Legitimizing Immigration Control: A Discourse-Historical Analysis". *Discourse Studies* 1(83), 83-118

Hansen, A ve Machin, D. (2019) *Media and Communication Research Methods*, 2.Edt., London: Macmillan International

Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Siyasal Yayınevi

Maigret, E. (2004). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, (Çev. Halime Yücel) İstanbul: İletişim Yayınları

Marchand, K., Siegel, M., Kuschminder, K., Majidi, N., Vanore, M., & Carla Buil, C. (2014). *Afghanistan Migration Profile*. Kabul, Afganistan: Prepared for the International Organization for Migration (IOM) by.

Mutlu, E. (1995) *İletişim Sözlüğü*, 2. Basım Ankara: Ark

Orgad, S. (2012). *Media Representation And The Global İmagination*. London: Polity.

Özoran, A. B. ve Seyidov, I. (2020). “Drawing the Portrait of Refugee Representation in Turkish Newspapers: A Framing Analysis of Hürriyet and Sabah”, Maha Bashri & Sameera Ahmed (eds) *Minority Women and Western Media: Challenging Representation and Articulating New Voices*, Washington: Lexington Books

Özarslan, H. (2007). *Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

Poloma, M. M. (1993) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Hayriye Erbaş, Ankara: Gündoğan

Ritzer, G ve Stepnisky, J. (2014) *Sosyoloji Kuramları*, (Çev. Himmet Hülür), Ankara: de ki

Scheufele, D. A. (1999) Framing as a Theory of Media Effects, *Journal of Communication*, Vol. 49 (1), 103-122

Scheufele, D. A, & David, T. (2007). "Framing, Agenda Setting, And Priming: The Evolution Of Three Media Effects Models". *Journal of Communication*, 57(1), 9-20.

Schreier, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*, London: Sage

Shoemaker, P., ve D. Reese, S. (2002). "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", S. İrvan içinde, *Medya, Kültür, Siyaset*, Ankara: Ark Yayınevi.

Snow, D. ve Benford, R. D. (1992) "Framing Process and Social Movements: An Overview and Assessment", *Annual Review of Sociology*, Vo.26, 611-639

Suğur, S ve Suğur, N. (2016) "Sosyolojik Teoride Açılımlar", *Buruk Şenlik Enformasyon Toplumunda Anomi ve Yabancılaşmanın Yeni Biçimleri*, Der. Ali Ergur, Ankara: Phoenix

Tuchman, G. (1978) *Making News A Study in the Construction of Reality*, London: Collier Macmillian Press

Tutal Cheviron, N. (2014) *Küresel İletişim*, İstanbul: Ekslibris

Vardal, Z. (2015). "Nefret Söylemi Ve Yeni Medya", *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 2.1, 132-156

Van Dijk, A. T. (2003). *Political Discourse and İdeology*.

http://opendata.dspace.ceu.es/bitstream/10637/6038/1/N_I_pp207_225.pdf (Erişim

Tarihi: 05.05.2021)

Van Dijk, A. T. (1997). *Discourse as Social interaction*, London: Sage.

Wright, Terence (2001) "Collatral Coverage: Media Images of Afghan Refugees, 2001", *Visual Studies*, 19:1, 97-112

Wolcott, H. f. (1994) *Transforming Qualitative Data Description, Analysis and Interpretation*, London: Sage Publication

Yerli, Ö. G. (2018). “Türkiye’de Göç Politikaları Ekseninde Göç İdaresi genel Müdürlüğü ve Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliğinin Kuruluş ve Fonksiyonları”, *Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri. Düzce Üniversitesi Yayınları; No. 5. Kongreler; 1*. Ankara: Düzce Üniversitesi Yayını

Yıldırım, S. G. (2018). “Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 128-159.

Af. MORR. (2019, 02 20). Afghanistan Ministry of Refugees and Repatriations.

http://old.morr.gov.af/Content/Media/Documents/BP_MC_Call_for_Action_EN1832019131139958553325325.pdf (Erişim Tarihi: 04 23, 2020)

EKLER

Ek 1: Araştırmanın kodlama listesi

1.	Tarih: haberin yayınladığı tarihi göstermektedir.
2.	Gazete: haberin hangi gazeteye ait olduğunu göstermektedir.
3.	Haberin mekânı: olayın ya da haberin ortaya çıkan mekan neresi olduğunu ifade etmektedir.
4.	Haberin kategorisi: haber gündem ya da yerel olduğunu ifade eder.
6.	Haberin teması: Bu kategoride gazetelerin kullandığı haber tema alanlarının tasnifi takip edilerek; haberin konusunun ilgili olduğu konular göç ve mültecilik, sosyal hayat ve yaşam, asayiş, ekonomi, siyaset/politik, eğitim, sağlık, spor, kültür -sanat ve diğer kategorisi kullanılmıştır.
7.	Haberin Konusu: Haberin içeriğinin hangi konu ile ilgili olduğunu anlatmada kullanılmıştır. Kodlama listesinde yer alan konular şu şekildedir; yakalama, boğulma/göçmenlerin teken batması, kaza, sınır dışı edilme, iş cinayeti, işsizlik, mültecilerin çalışma/girişimciliği, çobanlık, barınma sorunu, hırsızlık, mültecilere hakaret haberleri, uyuşturucu kaçakçılığı, yaşam zorlukları ve mülteci/göçmenlerin hayat hikayesi, kavga olayları, sınır ülkelerinde ortaya gelen haberleri, genel mülteci sorunu, insan hakları ve diğer.
8.	Haberin bakış açısı: haberde kullanılan dil nasıl olduğuna bakılmıştır. Bu kategorinin altında üç öge yer almaktadır • Olumlu: a. mülteci ve göçmenlerin sorunlarını ve onların yaşam zorluklarını bir problem olarak gören ve onlara çözüm önerilen b. mülteci haklarını vurgu yapan c. mültecilerin kendi görüşlerini haberde yer veren d. Mülteci ve göçmenlere yönelik negatif görüşleri kınayan • Olumsuz: a. Çağırışım yoluyla olumsuz kelimeleri yer veren b. Göçmenlerin varlığından ve onların sayıca çokluğundan rahatsızlık duyan c. Mülteci ve göçmenlere yönelik yapılan hizmetleri eleştiren d. Mülteci/göçmenleri sorun ve kargaşa kaynağı olarak gören. • Nötr: a. Herhangi bir duygusal yorumu olmaksızın bilgileri olduğu gibi aktaran b. Olaylarda iki tarafın görüşlerini yer veren c. Mülteci/göçmenlere karşı negatif ve ırkçı bir dili kullanmayan
9.	Adlandırma ve tanımlanma: Bu kategoride Afgan mülteci/göçmenler hangi isimle nitelendirildiğini

	tespit amaçlı kullanılmıştır. Örnek: Afgan, Mülteci, göçmen, sığınmacı, kaçak, kaçak göçmen vs.
10.	Haberin Aktörü: Haberin ana aktörü kim olduğunu anlatır
11.	Haberde Görüşü Alınanlar: Haberde yer verilen görüşün kime veya hangi sosyal aktöre ait olduğunu anlatır.
12.	Sunum veya temsil: Haberde aktörün nasıl sunulduğunu anlatır. Örnek: saygın, suçlu, şiddet faili, şiddete kurban, yardıma muhtaç, sorun kaynağı vs.
13.	Genelleme: Haberde Afgan mülteci/göçmenler birey olarak mı yoksa kalabalık bir grup olarak yer aldığını incelemektedir.
14.	Başlık içerik uyumu: haberin başlığı haberin içeriği ile aynı olup olmadığı bu kategoride ele alınmıştır.
15.	Fotoğraf: haberde fotoğraf var mı yok mu?
16.	Fotoğrafın içeriği: haberde kullanılan fotoğrafın içeriği nedir ve neyi anlattığını incelenmektedir.
17.	Haberde adı geçen kurum: haberdin metninde adı geçen kurum hangi kurum olduğu bakılmıştır.
18.	Haberin kaynağı: haberin alındığı kaynak incelemektedir.
19.	Haberin yazım türü: Soft news & hard news: haber ciddi bir haber ise hard news ve eğer magazin haberleri şeklinde ise soft news olarak geçmektedir.

Ek 2: Nitel Analizi İçin Seçilen Haberleri

No	Tarih	Gazete	Haber Başlığı
1	03.01.2020	Cumhuriyet	Göçmenler Yağmurdan Korunmak İçin Sığındıkları Camiden Kovuldu
3	05.08.2018	Cumhuriyet	Savaş Bitse... Gitsek De Gelmesek
4	08.11.2019	Cumhuriyet	Soylu: 2 Milyon Afgan Gelebilir
5	01.03.2020	Cumhuriyet	İnsan Tacirleri Ayvacık'tan Midilli'ye Geçiş "Ege Tarifesi" Olarak Sunuyor
6	11.02.2018	Cumhuriyet	Öleni İnşaatda Gömüyorlar
7	30.12.2015	Cumhuriyet	Kendi Gitti Saçı Kaldı
8	13.07.2020	Cumhuriyet	Afgan Ailelerin Pilav Günü Vakaları Artırdı, 5 Ev Daha Karantinaya Alındı
9	02.03.2020	Hürriyet	7 Yaşındaki Afgan Leyla: Kapıyı Kilitledikten Sonra Dövdüler
10	03.03.2020	Hürriyet	Konya'da 1 Afgan "Korona Virüs" Şüphesiyle Gözlem Altında
11	03.04.2018	Hürriyet	Afgan Akını
12	12.06.2017	Hürriyet	"Banker Bil" Filmindeki O Sahne Gerçek Oldu

13	13.03.2020	Hürriyet	Konya’da Korona Virüs Kavgas
14	21.02.2019	Hürriyet	Afganistan’dan Gelip Isparta’da Dehşet Saçtılar
15	21.04.2018	Hürriyet	İstanbul’un Ortasında...50 Tl İçin Bunu Yapıyorlar
16	22.03.2018	Hürriyet	Ceplerindeki Son Parayla Afganlara Su Aldılar
17	26.03.2017	Hürriyet	Büyük Tehlike “3 Milyon Yeni Mülteci Türkiye Gelebilir”Uyarısı
18	07.04.2018	Hürriyet	Yürüye Yürüye Geldiler, Uçakla Gönderiliyorla
19	02.11.2019	Sabah	3 Kaçak Göçmeni İtalya Götüreceğiz Diyerek Büyük Ada’ya Bıraktılar
20	04.06.2020	Sabah	Yunanistan Ayırdı, Türkiye Kavuşturdu
21	13.08.2019	Sabah	Van’da Bir “Banker Bilo” Trajedisi
2	24.01.2016	Sabah	Suda Dram
23	26.05.2019	Sabah	Bakan Soylu: 41 Bin 192 Kaçak Afgan Göçmendenden 20 Bin 558 Geri Gönderildi
24	03.06.2016	Yeni Şafak	İnsan Kaçakçıları Kamp Kurup Eğitim Vermiş
25	06.05.2019	Yeni Şafak	CHP Bu Ayıbı Temizlesin
26	10.04.2018	Yeni Şafak	İran Türkiye’ye Yasadışı Girmeyi Çalışan Afgan Mültecileri Engellemiyor
27	14.05.2018	Yeni Şafak	İnsanlık Dışı Oyun
28	17.06.2020	Yeni Şafak	Yunan Askerleri, Dövüp Aç Bıraktığı Kaçak Göçmenleri Türkiye’ye Gönderdi
29	18.04.2018	Yeni Şafak	Kapıdaki Büyük Tehlike
30	20.04.2018	Yeni Şafak	Bütün Çaba Bu Merdiven Altı İçin

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Jamshid Wakili
Yabancı Dil : Farsça ve İngilizce
Doğum Yeri ve Yılı :
E-Posta :

Eğitim :

- 2018-2021, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basın ve Yayın Anabilim Dalı
- 2012-2015, Kabul Üniversitesi, Dil ve Edebiyat Fakültesi, Farsça (Darice) Dili ve Edebiyatı Bölümü
- 2009-2011, Anderoo Shir Khuram (Samangan) Lisesi, Genel

Mesleki Geçmişi:

- 07.2019-12.2020 , Stajyer Muhabiri, İhlas Haber Ajansı (İHA), Eskişehir İHA Bölge Müdürlüğü

Yayınları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- WAKILI, J. (2020). “Türk Basınında Afgan Mülteci ve Göçmenler Temsili”. Communication İn The Millennium (CIM), 17’ci Uluslararası Sempozyumu, 2020 , E-Kitabı, No: 400-412.

Ödülleri:

- 2021, Eskişehir Afgan Öğrenciler Birliği, Eskişehir/Türkiye